SCRISOAREA MOLDOVEI

de

DIMITRIE CANTEMIR

Domnulŭ Ei

Editată intâi la anulŭ mântuirei 1825, Augustŭ în 19 ḑile, subŭ Domnia lui

IOAN SANDU STURZA V.V.

și cu bine-cuvântarea

Pre Sfântului și neștersŭ din memoria oamenilorŭ, Arhiepiscopŭ și Mitropolitŭ Moldovei și Sucevei,

VENIAMIN BOLDOUR COSTACHI

Reeditată la anulŭ 1868. Noemvrie în 28 ḑile, de către

T. Boldour-Lățâscu.

Redactorŭ ḑiarului „Moldova".

VOLUMUL I.

IASI.
Imprimeria Adolf Bermann
1868.

www.dacoromanica.ro

SCRISOAREA MOLDOVEI

de

DIMITRIE CANTEMIR

Domnulŭ Ei.

Editată întâĭ la anulŭ mânturirei 1825, Augustŭ în 19 ḑile, subŭ Domnia luĭ

IOAN SANDU STURDZA V.V.

şî cu bine-cuvântarea

Pre Sfântulŭ şî neştersŭ din memoria oamenilorŭ, Arhiepiscopŭ şî Mitropolitŭ Moldovei şî Sucevei,

VENIAMIN BOLDOUR-COSTACHI.

Reeditată la anulŭ 1868, Noemvrie în 28 ḑile, de c

T. Boldour-Lâţâscu

Redactorŭ ḑiarului „Moldova“.

IAŞI.
Imprimeria Adolf Bermann.
1868.

www.dacoromanica.ro

Precuvântare.

De prisosŭ este să enumerâmŭ aice, toate muncele, toate jărtfele ce ne amŭ impusŭ spre triumfulŭ principiuluĭ pentru care luptămŭ:

Reîntoarcerea cu orĭ ce preţŭ a Moldoveĭ, la vechia sa splendoare.

Orĭ-care însă au fostŭ sîlinţele ce amŭ pusŭ spre a însufla puţînă viaţă, puţînŭ focŭ în acestŭ corpŭ atât de vioiŭ o-dinioare. atâtŭ de amorţitŭ, de inertŭ pentru momentŭ, care să maĭ chiamă Naţiunea Moldovană; totuşĭ, departe de a fi stârpitŭ încă toate mijloacele de care este capabilă persseveranţa ominească, puternica hotărîre a patriotuluĭ nestrămutatŭ în credinţa sa, avemŭ deplina convicţiune că suntemŭ abie la începutulŭ missiuneĭ noastre.

www.dacoromanica.ro

Unulŭ din aceste mijloace, cât'îi treaba pe vorbă şî pe scrisŭ, este reamintirea suvenirilorŭ noastre istorice, adecă: **aducerea aminte de cea ce amŭ fostŭ** — lucru uitatŭ, să vede, acumŭ la noî, saŭ dacă mai există încă p'intre Moldoveni, **există** numaî în stare de *halima*!

Ş'în adevărŭ; halima să pare ace epopee, glorioasă între toate epopeele glorioase din Lume, în care o mână de oameni, încunjuraţi, cercuiţi de cei la acărora picioare în atâte rânduri au tremuratŭ Ominirea, traversă unŭ dramŭ lungŭ de cinci secuĺi întregi; dramŭ crudŭ, înfioritorŭ, în curgerea căruia toiagulŭ constitua totŭ dreptulŭ publicŭ pe pământŭ; însamnă fie-care popasŭ al acesteî lupte de urieşi prin victoriele şî virtuţile lorŭ cetăţâneşti; iesă neatârnaţi îi şî moşioara care'î hrăneşte din cataclizmulŭ care îmbite imperiî, destruge atâte marî naţiunî; — şî cândŭ la malulŭ scăpâreî, la pragulŭ fericireî, cei contra acărora bărbăţîie s'aŭ zdrobitŭ în timpulŭ seculelorŭ hordele muzulmane, polone, tartare, magiare şî ţigăneşti, pică într'unŭ momentŭ victime celeî mai copilăreştî d'intre înşâlâciunî!!

Suvenirile istorice suntŭ pentr'o Naţiune, cea ce'î temelia la o casă. Naţiunea fără istorie, adecă fără simbolulŭ strămoşăscŭ în giurulŭ căruia să să grupeză, să năruieşte ca ş'o casă fără de temelie, lipssîtă de punctulŭ pe care s'aşî sprigine greutatea eî.

Mai multŭ de cât aceasta: O Naţîune fără istorie nicî nu'î Naţîune, căcî Naţîunea nu'î constituetă prin o singură generaţiune, ce prin mai multe gene-

www.dacoromanica.ro

rațiun' care s'aŭ succedatŭ una alteĭ. și care generațiunĭ la unŭ locŭ numaĭ au cea ce să numește: istorie,—formeaz.a ceà ce să chiamă: Națiune.

Pe cât nu să poate contesta adevârulŭ acestuĭ principiŭ, precum nu să poate nega lumina soareluĭ, pe atâta dar este necontestabilŭ — pentru ceĭ de rațiune, cu mintea sănătoasă, bine s'înțelege—că o Națiune există astădi. pentru rațiunea că e aŭ existatŭ în urmă, în curgerea seculelorŭ maĭ puținŭ sau maĭ multŭ departate, și că o Națiune, o Națiunalitate, nu să poate improza precumŭ aĭ improviza unŭ bal-masche, unŭ caşcavalŭ, și alte lucrurĭ de o durată tot atât de statornică și îndelungată, ca și timpulŭ trebuitoriŭ pentru confecționarea lorŭ.

O Națiune improvizată, opera unorŭ nebunĭ care vorŭ să anticipe iĭ peste opera seculelorŭ, peste geniulŭ și tendențele gentelorŭ, care să desfășură *numaĭ* în curgerea unorŭ periode întregĭ, și nu prin *surprindere*, prin unŭ clapștosŭ carnavelescŭ; o Națiune improvizată, ḑicemŭ, e tot atât de stabilă, ca și globulŭ de soponŭ eșitŭ din trestia copiilorŭ, c'elŭ privescŭ câscâuniĭ cu admirațiune până ce plesnește tocmaĭ în momentulŭ cândŭ iĭ s'așteaptă s'elŭ vadă luând proporțiunĭ gigantice.

Spre a veni, ca tot-de-una, cu facte în ajutoriulŭ principiilorŭ noastre; spre a proba că numaĭ existența acelorŭ Națiunĭ nu'ĭ efemeră care au de temelie suvenirele istorice, tradițiunele lorŭ strămoșeștĭ, v'omŭ lua o probă între sute.

Să lăs'mŭ numeroasele populațiunĭ din Nistru până'n fundulŭ Rossieĭ Albe, maĭ departe încă, pă-

www.dacoromanica.ro

nâ la extremitatea Poluluĭ; toate bine distencte între ele, populaţiunĭ pline de bârbâţie, dar care în lipssâ de tradiţiunĭ, de aşâdâminte istorice, existaŭ nu în stare de Popoare, ce de populaţiunĭ, de gloate; trâieu, cum s'arŭ ḑîce, în bobote, pânâ ce naturalmente toate aŭ picatŭ prada celuĭ maĭ ghibacĭŭ şî îndrâzneţŭ. Ne sâ va replica poate câ aglomeraţiunea acestuĭ imperiŭ provine de la fuziunea logicâ a elementuluĭ Slavŭ, âşĭ trage cauza din affinitatea rasselorŭ, care din instinctŭ s'aŭ apropietŭ cu încetulŭ unele de altele. Nemicâ maĭ greşîtŭ de cât asâmine susţînere. Lâsândŭ câ originia gentelorŭ nu constitue nicĭ cum Naţionalitatea, ce din contra luândŭ de normâ asemine teorie amŭ ave unŭ rezultatŭ cu totulŭ opusŭ, adecâ: Cozmopolitizmulŭ; ne amŭ trezâ în faţa gentelĭ Omineştĭ Întreagâ, câcĭ toţĭ ne trâḡemŭ din aceaşĭ viţâ; lăsândŭ câ Naţiunea, Naţionalitatea, Patria, nu suntŭ constituate de cât prin cercul, pactele şî denumirea subŭ care aŭ trâitŭ Pârinţîĭ unuĭ Poporŭ, aceĭ care i'aŭ transmisŭ drepturile, numele, pământulŭ, şî înainte de toate *experienţa* lorŭ; lăsându-le aceste, apoĭ încă 10 millioane de Tatarĭ, fuzionaţĭ în collossulŭ Rusŭ, nu sântŭ şî n'aŭ fostŭ Slavĭ iĭ; asâmine şî Calmuciĭ cândŭ s'ar câuta bine. Tatarulŭ de Cozacŭ, Calmuculŭ de Lipovanŭ sâ deosâbescŭ tot atât de puţînŭ ca ş'unŭ Chinezŭ de unŭ Spaniolŭ; şî dacâ toate aceste rase aŭ perdutŭ astâḑi maĭ pânâ şî suvenirulŭ lorŭ, aceastâ provine din cauza câ ele n'au avutŭ suvenire.

Lăsândŭ de o parte marele Statŭ Americanŭ, ca-

www.dacoromanica.ro

ro are oameni mulți, despune de tezaure, de nenumarate flote, de armate cât îi trebuĭ, și care cu toate aceste nu'ĭ o Națiune, convulțiunele luĭ interioare no o probă, și care nu'ĭ de cât o tovărășiie, și încă o tovârâștie mârșavă, unde celŭ maĭ șîretŭ și celŭ maĭ colțosŭ, caută s'âșĭ facă partea leuluĭ. Ș'în adevârŭ, este ace o Națiune, o Patrie, acolo unde nicĭ unŭ scriitoriŭ, nicĭ unŭ representante'n cameră, nicĭ unŭ oratoriŭ la tribună, nicĭ unŭ jurnalistŭ, nicĭ unŭ profesorŭ cătrâ elevii seĭ, nicĭ unŭ cărmuitoriŭ în publicŭ, nu poate ḑice: **Strâmoșii noștri**! nu poate invoca aceste sacre cuvinte care mișcă fibrele până ș'în celŭ maĭ nesîmțitoriŭ?

Lasându, ḑicemŭ, miĭ de alte exemple pe care le amŭ pute cita în agutoriulŭ nostru, să ne oprimă la unulŭ; să luămŭ pe Hellenĭ.

Dacă aŭ gustatŭ vr'o Națiune fazele cele maĭ extreme aĭ soarteĭ, care suntŭ partea oamenilorŭ pe acestŭ pământŭ; culmea glorieĭ ș'alŭ puterei; alŭ puterei morale prin luminele, geniulŭ și civilizațiunea sa, alŭ puterei brutale prin bravura copiilorŭ eĭ; decadența ce maĭ cumplită, când pe de o parte Lumea aŭ privit-o în robia barbarilorŭ, iar pe de alta numele fiilorŭ eĭ ajunsă peste trii părți a pământuluĭ o calificațiune de rîsŭ, badjiucoritoare; apoĭ această Națiune, aŭ fostŭ Națiune Hellenâ.

După ce aŭ învietŭ Lumea însuflețînd'o prin științele, artele și exemplele eĭ; subjugată întâĭ de Romani, subŭ care aŭ făcutŭ parte din Imperiulŭ Bisantinŭ la întâie trunchieră a Imperiului Romanŭ; în urmă pe

www.dacoromanica.ro

giumatate liberă pentr'unŭ momentŭ, o dată cu picarea Ţarigradului în mânele sectatorilorŭ lui Mahomet, pică şî e pentr'unŭ lungŭ timpŭ subŭ ce maĭ atrosă sclăvie, pe care aŭ suferit-o vr'o Naţiune subjugată.

Oraşele cele nemuritoare disparŭ, glorioasele lorŭ insule suntŭ pustiete, monumentele cele care făceŭ admiraţiunea Lumeĭ suntŭ destruse, şî din atâta glorie şî mărire nu rămâne pe pământulŭ acelor semi-ţeĭ de cât ruine, iarŭ în lumea întreagă, istoria aceleĭ Gigantice epoce!

Hellenĭ nu rămânŭ de cât cu fiere pe corpŭ, dar în inimă, cu suvenirulŭ ceieĭ ce au fostŭ!

După maĭ mulţĭ seculi de robie, acele suveniri aprindŭ în inimile lorŭ hotărârea de a redobândi vechia lorŭ posiţiune, saŭ de a peri până la celŭ maĭ de pe urmă.

Şî iĭ arŭ fi perilŭ, dacă în istorie nu era scrisŭ, că assassinatulŭ Hellenilorŭ, arŭ constitua o imfamie acăria solidaritate trebuie să s'întindă, fără distencţiune, peste ominirea întreagă.

Acestŭ simţimentŭ aŭ fostŭ atâtŭ de tare, în câtŭ elŭ aŭ învinsŭ astă-dată egoismulŭ celŭ răce a poliţiceĭ Occidentale, şî făcândŭ pe comendanţiĭ escadreorŭ Europeane să treacă alături cu instrucţiunele ce le ţîneu de la guvernementele lorŭ respective, aŭ trăsnitŭ pe turcĭ la Navarin, şî libera Grecia!

Nicĭ concursulŭ de din afară, nicĭ acele ţîlnice şî parţiale acte în năuntru de unŭ eroizmŭ fără asamanare, n'arŭ fi venitŭ în agiutoriulŭ Greciei, dacă e n'arŭ fi avutŭ pentru sîne, unŭ apărătoriŭ maĭ pu-

www.dacoromanica.ro

ternicŭ: Istoria eĭ; dacă Lumea nu ş'arŭ aduce cu respectŭ şî admiraţiune aminte, de numele luĭ Pericles, Homer, Leonidas şî atâţa; dacâ'n cuvintele de *Atena*, *Lacedemona*, *Sparta* etc, n'arŭ *sîmţî* toţĭ o putere magică şî irrezistibilă.

Mamele Hellene, cândŭ â'şĭ leagănă pe braţe copiĭ le spunŭ cea ce aŭ făcutŭ taţiĭ lorŭ la Termopile, la Missolonghi, la Arcadium; şî aceĭ copiĭ, deveniţĭ oamenĭ, — ştiţĭ ce naturalmente facŭ?

Morŭ pentru Patrie, saŭ învingŭ!

Asâmine cândŭ aĭ istorisâ Moldovenilorŭ, cea ce aŭ fostŭ şî cea ce aŭ făcutŭ Pârinţiĭ lorŭ; ce nume este alŭ lorŭ, ce ţară aŭ stăpânitŭ din vechime; cine le aŭ fostŭ amicĭ, pe cine aŭ avutŭ în curgerea seculelorŭ de inimicĭ fireştĭ şî neîmpacaţĭ, atunce toţĭ aceştĭ adevaraţĭ Moldovenĭ te v'orŭ înţălege; v'orŭ şti care le'ĭ numele, unde le'ĭ Patria, şî de care Naţiune suntŭ; şî luândŭ exemplu de la pârinţiĭ lorŭ — care aŭ avutŭ celŭ puţînŭ atâta minte şî patriotismŭ câtŭ şî noĭ; admiţiţ-o macarŭ aceasta — v'orŭ fi cea ce aŭ fostŭ, v'orŭ urma cea ce aŭ făcutŭ ceĭ de la care iĭ sâ tragŭ; ş'arŭ agiunge atâta pentru binele ţăriĭ, pentru mândria lorŭ.

Dar spune cuiva, că nu este Patria luĭ ace pe care aŭ apucat-o de la părinţiĭ seĭ, şî că are altă ţară subŭ scufia Ceriului; spune'ĭ că elŭ e din altă Naţiune de câtŭ din ace căria aŭ aparţînutŭ strămoşiĭ luĭ, şî aceasta pentru raţiunea că suntŭ doĭ, triĭ anĭ, unŭ Domnŭ bolnavŭ în hallucinaţiunele luĭ lucra pentru unire, şî c'unŭ nebunŭ aŭ efectuat-o câtŭ-va

www.dacoromanica.ro

timpŭ în urmă, apoĭ oare acela n'are destulŭ motivŭ ca să să tăvălească de rîsŭ?

Adă pe unŭ munteanŭ în Ieşĭ şĭ spune Moldovenilorŭ: „Acesta'ĭ v'eĭ frate, are să conlucreză cu voĭ la mărirea voastră Naţională, la fericirea voastră; formează totŭ o Naţiune cu voĭ, pentru raţiunea ca'n curgerea unuĭ şîrŭ de seculĭ v'aŭ pradatŭ ţara, aŭ fostŭ inimiculŭ vostru celŭ maĭ neîmpacatŭ; pentru că la coada Ungurilorŭ, Leşilorŭ, Turcilorŭ ş'alŭ Tatarilorŭ aŭ purtatŭ periodicŭ fierulŭ şĭ foculŭ p'între caminiile voastre, ţ'aŭ arsŭ casa, ţ'aŭ străcatŭ Biserica. ţ'aŭ tăietŭ tatulŭ, ţ'aŭ sugrumatŭ mama, ţ'aŭ violatŭ sora . . . . .„ oare aceste vorbe credeţĭ voĭ că arŭ trece adresate altora de cătŭ trădătorilorŭ şĭ subŭ protecţiunea şticurilorŭ munteneştĭ?

Celorŭ care ne arŭ taxa de exageraţiune, le amŭ replica cu istoria în mână, adecă cu documentele uneĭ Naţiunĭ; cu acele documente care regulează numele, naţionalitatea şĭ drepturile unuĭ Poporŭ.

Ace istorie care nu'ĭ scrisă de noĭ, şĭ ca asămine nu poate fi prin urmare bănuită că ne părtineşte, nu numaĭ consacră drepturile şĭ Naţionalitatea noastră, ce însă este unŭ calauzŭ experimentatŭ pentru copiĭ Moldoveĭ, întocmaĭ cumŭ este în curgerea vieţeĭ sale pentr'unŭ omŭ, experienţa celorŭ ce au păţitŭ.

Aceste suntŭ raţiunele care ne facŭ să publicămŭ de acumŭ înainte în feullitonŭ *Moldovei* totŭ ce să atinge de istoria Ţărĭĭ noastre, de istoria Moldoveĭ.

Una din principalele cauze alŭ nenorocirilorŭ noastre, este fără îndoială pentru că Moldovenĭĭ nu ştiŭ

www.dacoromanica.ro

nicĭ nu'şĭ batŭ capulŭ sâ ştie istoria lorŭ. Ĭĭ care cunoscŭ în perfecţiune viaţa maĭ tuturorŭ .gentelorŭ, nicĭ nu cetescŭ macarŭ — afarâ de câte-va rare exepţiunĭ — acea a Naţiuneĭ lorŭ!

Ĭĭ nu ştiŭ ce aŭ fostŭ ĭĭ odatâ, şĭ n'aŭ ideie prin urmare de cea ce pierdŭ acumŭ, câcĭ alt-felŭ s'arŭ propi, câtŭ este timpŭ încă, pe malulŭ prâpastieĭ.

Începemŭ de o-datâ cu „scrisoarea Moldoveĭ de Dimitrie Cantemir, Domnulŭ eĭ" pe care cu dreptŭ cuvântŭ o putemŭ numi partea economicâ a istorieĭ noastre, şĭ până a nu veni la partea eĭ militarâ, la acele acte de glorie şĭ de eroismŭ prin care s'aŭ imortalizatŭ strâmoşiĭ nostri, v'omŭ desfăşura probele înţâlepţiuneĭ şĭ geniuluĭ acestorŭ oameni, totŭ atâtŭ de marĭ la cârma trebilorŭ, în conducerea societăţilorŭ, pe câtŭ aŭ fostŭ de marĭ pe câmpiele bâtâllielorŭ.

Cândŭ v'eţĭ afla până la ce punctŭ 'geniulŭ şĭ luminele acestorŭ Pârinţĭ aĭ Patrieĭ, pluteŭ pe de asupra ieresurilorŭ, nedreptăţeĭ şĭ privileghielorŭ care pe timpulŭ unorŭ seculĭ de întunecime, aŭ formatŭ baza totŭ dreptuluĭ publicŭ pretutindine afarâ de câtŭ în aceastâ ţarâ, o dinioarâ atâtŭ de fericitâ.

Cândŭ aţĭ studia bine onestetatea, liberalismulŭ, înţălepţiunea şĭ moralulŭ instituţiunelorŭ cu care ceĭ ce i'amŭ moştenitŭ ş'aŭ înzastratŭ Ţara, pe cândŭ toate cele-lalte ţărĭ eraŭ prada Oligarhieĭ şĭ Feodalismuluĭ, atunce numaĭ v'eţĭ înţâlege mârirea acelorŭ oameni, de la care unĭĭ din noĭ avemŭ nemeritata onoare să ne tragemŭ.

www.dacoromanica.ro

Curiozŭ lucru!

Pe cându Lumea întreagâ, prizonieră în fierele feodalităţei, era proprietatea, moşiia unei singure caste. şî orî ce posiţiune, orî ce carieră. orî ce viitoriŭ nu suride de câtŭ câtor-va priveleghieţi, subŭ gingulŭ cârora multitudenele, restulŭ oamenilorŭ gemeu robi în stare de animale; pe cându guvernarea nicî unei alte Naţiune, nu mai era o magistratura delegatâ de e cuiva pentru buna chibzuire al afacerilorŭ eî şî menţînerea ordineî în interesulŭ socialŭ, ce din abuzŭ în abuzŭ, din uzurpaţiune în uzurpaţiune degenerasâ până la punctulŭ în cât aceastâ însărcinare devenisâ o puture absolutâ şî fârâ celŭ mai micŭ controlŭ la dispositiunea discreţionarâ unorŭ proprietarî de popoare care sâ le transmiteŭ din tatî în fiŭ întocmai ca pe nişte turme de vite; unorŭ despoţi, care în beţiia omnipotenţeî lorŭ agiunsâsâ de a strîga: câ Poporŭ şî Statŭ suntŭ ii, câ interesele şî onoarea Naţiunelorŭ ce dominaŭ să resumă toate aceste în individualitatea lorŭ! într'unŭ colţişorŭ alŭ pâmântului, câţi-va oamenî înscriŭ în aşâdâmintele lorŭ câ: de la micŭ până la mare Patria e a tuturorŭ; câ celŭ de pe urmŭ ciobanŭ poate deveni Logofâtŭ Mare; câ funcţiunea de şefŭ Statuluî va fi încredinţatâ unuî magistratŭ, Vodâ, (Duce, conducetoriŭ), aceasta însâ pe unŭ timpŭ limitatŭ, fârâ dreptulŭ de transmitere, şî cu condiţiunea *sine qua no* de a fi Pârintele şi Apârâtoriulŭ Patrieî; în înţâlepţiunea şî dreptatea lorŭ de cugetŭ proclamâ pe atunce încâ mariî principii al moralului ş'alŭ democraţiei de care

www.dacoromanica.ro

Lumea modernă cu cinci sute de ani mai târdiu trebue să să glorifice astădi, şi urmaşii acelorŭ oameni, în locŭ de aşi consacra adoraţiunea, unŭ cultŭ în inimele lorŭ suvenirului unorŭ asâmine strâbunĭ, să credŭ mai cu capŭ de cât iĭ, facŭ sudeţi acolo unde nu eraŭ de cât cetăţanĭ, să daŭ robi fără ca s'âĭ subjuge nimine, calcâ'n picioare cenuşa eroilorŭ, mormintele pârinteştĭ spre a înălţa peste ele negaţiunea vitalităţeĭ Naţionale, adecâ strâinismulŭ; inogurează privileghiulŭ ereditariŭ acolo unde era democraţiia tradiţională, şi zvârlindŭ pe de asupra voracităţeĭ inimiculuĭ secolariŭ la pânda cea ce pentru iĭ aŭ plămădituŭ strâbuniĭ în gloriosulŭ lorŭ sânge, scuipă cu despreţŭ peste nişte opere, peste unŭ patrimoniŭ care erau nu numaĭ a lorŭ—căcĭ aşa fiindŭ, amŭ tăce—dar, să luămŭ bine aminte, şa viitoarelorŭ generaţiuni de coborâtorii noştri!

Acesta'ĭ în scurtŭ spectacululuĭ, spectaculŭ curiozŭ, după cumŭ amŭ ţisŭ maĭ susŭ, c'elŭ poate privi orice gratis pe acestŭ teatru dramaticŭ, în care s'aŭ prifăcutŭ Moldova de la unire încoace. De acea dar şi intenţiunea care ne face să publicămŭ de acum înainte totŭ ce să atinge de tradiţiunele strâmoşeştĭ, de a pune subŭ ochiĭ presenţilorŭ viaţa Pârinţilorŭ Patrieĭ, începându cu operele luĭ Cantemir.

Pare că videmŭ de pe acum, pe cuconaşiĭ noştri râdindŭ de limbagiulŭ simplu, de stilulŭ celŭ ne presuratŭ cu floriĭ retorice al pârinţilorŭ noştri.

Rădeţi, Domnişorilorŭ, dar amŭ dori pentru fericirea Ţăriĭ şi onoarea D-stre, să aveţi maĭ puţină eleganţă în *limbagtulŭ* vostru, în chipulŭ de a vă suci

www.dacoromanica.ro

pe călcâi, şi o fârmâtură macar din cea ce Patria la ori ce ocaziune găsĭ în inimile şi capetele celorŭ care v'aŭ precedatŭ în aceastâ ţară.

Cea ce punemŭ subŭ ochiĭ voştri, nu suntŭ florĭ retorice, tirade asurdîtoare, care ameţâscŭ pe uniĭ, surprindŭ buna credinţâ altora; este ace ce n'are nevoie de scânteile geniuluĭ, de flacârele vorbilorŭ pompoase spre a fi înţâlesŭ; este expunerea simplă alŭ adevârului, adecâ limba patriarcalâ acelorŭ care v'au lasatŭ moştenirea lorŭ.

Nu ştimŭ acumŭ cea c'eţĭ lasa voĭ, muştenitorilorŭ voştri!

T. Boldur-Lâţâsc u.

www.dacoromanica.ro

Precuvântarea.

primelui editorŭ.

Câtrâ iubitorii de ştiinţi cetitorĭ.

Poate sâ va pară oare-cârora cartea aceasta (câruia alcâtuitoriulŭ eĭ aŭ datŭ acestŭ nume: „Scrisoarea Moldoveĭ.“ nu atât de nevoie, iar maĭ alesŭ celorŭ ce aŭ îmbrâţoşâtŭ viaţa monahicească şî puspicească, netrebnică. Iarŭ iubiţîrilorŭ de Istorie şî de ştiinţâ, o socotescŭ a fi foarte iubită şî pre folosîtoare. Iarŭ de nu, apoĭ de unde s'aŭ îndemnatŭ barbaţiĭ ceĭ înţâlepţi şî Matimaticiĭ de aŭ tâlmâcit-o întru a lor limbĭ, şî aŭ tipârit-o. Pentru acea ţîcŭ şî eŭ ce aŭ ţîsŭ Filip luĭ Nadanail: „Vinâ şî veţi.“ Ceteşte-o întâĭ, o pre cinstite cetitoriule, şî atunce însuşĭ o v'eĭ cunoaşte-o, şi v'eĭ înţâlege-o.

Cartea aceasta de alcâtuitoriulŭ eĭ s'aŭ făcutŭ Moldovineşti, de pe care izvodŭ s'au tâlmâcitŭ Latineşti; de pe Latinesca Nemţăştĭ s'aŭ tâlmâcitŭ şî s'au şî tipâritŭ la anulŭ 1769, în Berlin. Iar cum acestâ carte împreunâ cu altele, ale Înalţatuluĭ alcâtuitoriŭ şî multŭ învaţatuluĭ Dimitrie Cantemir Domnulŭ Moldoveĭ, s'aŭ întorsŭ din Rossia, veţi înainte feţile etc. etc.

www.dacoromanica.ro

De această carte, care atunce era neştiută de patrioţi, nu ştiu în ce chipŭ saŭ înştiinţatŭ, înfocatŭ râvnitoriŭ spre totŭ folosulŭ de obşte, iar mai alesŭ spre înmulţîrea cârţilorŭ, nu numai acelorŭ canonisîte Bisericeşti, ce şî acelorŭ politiceşti, care nu aducŭ vr'o prihană pravoslavieĭ, Pre Sfîntulŭ, ţicŭ, Arhiepâstoriulŭ nostru. pe care judecând-o Pre Sfinţia Sa a fi nu numai vrednică, ce şî cu necuviinţă şî cu prihană a nu o ave patrioţîi, pentru acea la anulŭ 1806, au iconomisîtŭ Pre Sfinţia Sa, de s'aŭ tâlmăcitŭ din ce nemţască, căcî izvodulŭ celŭ Moldovinescŭ nu s'au aflatŭ; şî atunce o arŭ fi şî tipăritŭ, dacă ştiutele întâmplări a vremelorŭ nu l'arŭ fi zăticnitŭ.

Decî, după atâte schimbări, o şî uita-să Pre Sfinţiia Sa, iarŭ e era păzîtă de unŭ înaltŭ şî pre cinstitŭ ipochimenŭ, carele cândŭ au socotitŭ vremea cuviincioasă, au publicat-o.

Şî aşa pre cinstitulŭ ipochimenŭ (carele este Pre Sfinţîtulŭ şî sporitulŭ întru Bogoslovie Mitropolitulŭ Ungro-Valahieĭ. Kirio Kir Grigori,) au îndemnatŭ spre tipărirea eĭ. Pre Sfinţîtulŭ nostru Arhiepâstoriŭ cu dragoste au blagoslovitŭ, şî pre cuviosulŭ nostru stariţŭ au bine-voitŭ, şi noî cu bucurie amŭ primitŭ, şî doriţî suntemŭ pururea a ne nevoi la nişte ascultări şî poroncî ca aceste, spre tipărirea, ţicŭ, folositoarelorŭ cârţî.

Al Pravoslavie Voastre tuturorŭ pre plecatŭ, şî ca să câştigaţi amândoue fericirile doritorŭ.

Gherontie Ieromonahul.

www.dacoromanica.ro

VIAȚA LUI
DIMITRIE CANTEMIR
Domnulŭ Moldóvei.

Domnulŭ Dimitrie Cantemir *) s'aŭ născutŭ la anulŭ 1673, Octomvrie 26, şi tatâlŭ sĕŭ Constantin Cantemir era atuncea numaĭ sardariŭ, adecă dregătoriŭ, **) şi maĭ mare peste oştile acelorŭ treĭ ţinuturĭ din Moldova, adecă: Lăpuşna, Orheiul, şi Soroca. La anulŭ 1684, s'aŭ rânduitŭ tatâlŭ sĕŭ Domnŭ

*) Această scrisoare pentru viaţa luĭ Cantemir, s'au tălmăcitŭ în limba nemţască din istoria turcească ce aŭ făcut-o acestŭ Domnŭ, pe care aŭ dat'o întru unŭ tiparĭ minunatŭ nemţescŭ la anulŭ 1745. Verthaimer Şmid, tălmăcitoriulŭ bibliei celŭ învaţatŭ, de pe tălmăcirea ce înglizască, şi tălmăcitoriulŭ celŭ inglizăscŭ al căruea lucru aŭ eşitŭ la tiparĭ la anulŭ 1794, să vede a fi şi alcătuitoriulŭ scrisoriĭ vieţiĭ aceştia a luĭ Cantemir, luându izvodŭ de la Antioh, fiiulŭ acestuĭ Domnŭ, şi după cumŭ socoteşte D-nulŭ Miler, sfetniculŭ Colegiilorŭ, aŭ luatŭ izvodŭ şi de la Baer, profesorulŭ Petersburgului.

**) Constantin Cantimir au avutŭ patru soţiĭ, şi ce de a trie este maica alcătuitoriului cărţiĭ noastre.

www.dacoromanica.ro

Moldoveĭ, şĭ fiindŭ că Poarta Ottomană aŭ cerulŭ amanetŭ pe unulŭ din fiĭ sâĭ, pentru aceia au trimesŭ elŭ pe Antioh, fiulŭ sĕŭ celŭ maĭ mare la Ţarigrad, cu tovărâşîie cu şâsâ ficiorĭ tinerĭ de boierĭ. Ş'apoĭ după trii anĭ au trimesŭ pre Dimitrie la Ţarigrad, ca să schimbe pe fratele luĭ. Întru ace vreme era Constantin Brâncoveanulŭ Domnŭ în ţara muntenească, şĭ era vrăjmaşŭ de moarte caseĭ luĭ Cantemir. Acestŭ Brâncovean, cu chipŭ ca să strîce numele celŭ bunŭ a luĭ Cantemir la Poarta Ottomană, au adusŭ prepusŭ vizirului celuĭ mare, după ce au venitŭ Dimitrie la Ţarigrad, zîcându: Că nu ar fi fostŭ elŭ alŭ doile fiŭ a luĭ Constantin, ce altŭ omŭ tînărŭ, pe carele l'au pusŭ elŭ sub acestŭ nume, ca să amăgească pe turcĭ, să scoată din mânile lorŭ pe dreptŭ fiiulŭ sâu Antioh; iară vizirulŭ ca să cerceteză pricina, aŭ poroncitŭ ca să chieme pe Dimitrie la sîneşĭ, şĭ văzîndulŭ, îndată aŭ zisŭ: că Brâncoveanulŭ au meşteşugitŭ ce maĭ de strîcăciune năpăstuire; căcĭ înaintea ochilorŭ să vede bătrânulŭ Cantimir în faţa tânăruluĭ Dimitrie. Şĭ cu unŭ cuvântŭ Dimitrie la această d'intâĭ aratare, înaintea celeĭ întâĭ slugă alŭ împărăţieĭ ottomaniceştĭ, făcându cu acestŭ feliŭ de lucrare de la sîne, dându'ĭ atâte probe de mintea sa ce coaptă, şĭ de purtările sale cele înţelepţeştĭ, în câtŭ s'aŭ făcutŭ pe sîneşĭ vrednicŭ prin acea a fi fiŭ alŭ acestuĭ feliŭ de tată.

Elŭ au ramasŭ la Ţarigrad la anulŭ 1691, şĭ atunce schimbîndu-să de fratele sâŭ Antioh, s'aŭ întorsŭ înapoĭ la tatâlŭ sâŭ. În vreme cât au trĭitŭ elŭ

www.dacoromanica.ro

la Ţarigrad, s'aŭ îndeletnicitŭ cu limba şî muzica turcească, care le aŭ adusŭ după vreme la atâta deplinire, în câtŭ elŭ aŭ scosŭ întâiaşî dată la turcî noatele în cântările lorŭ, şî alte multe feliurî de cântărî aŭ adausŭ în muzica lorŭ, care să cântă la dânşîî şî până în ḑiua de astăḑî cu multă dulceaţă. În anulŭ 1692, Seraschieriul Deldaban, făcândŭ oştire la Soroca, au mersŭ şî elŭ cu tatălŭ său la oaste, unde au câştigatŭ multă cunoştinţă şî socotinţă de la acestŭ voevodŭ turcescu.

În anulŭ 1693, la 14 ḑîle ale luneî luî Martie, au muritŭ tatălŭ său, şî încă pe patulŭ care zâce, au poroncitŭ sî chieme la sîneşî pe fiiulŭ său şî pe boierî, şî i'au rugatŭ pe dânşîî, ca până a nu să despărţî elŭ de lumea aceasta, s'âşî aleagă înainte încă unŭ urmâtoriŭ la Scaunulŭ Domnescŭ. Decî, boierii cu unŭ glasŭ au alesŭ Domnŭ pe Dimitrie, şî tatâlŭ celŭ ce mure s'au bucuratŭ de această înştiinţare, mângâindu-să elŭ pe sîneşî câ va întâri şî Sultanulŭ alegerea fiiuluî său. Însă banii au avutŭ maî multă trecire la Poarta Ottomană, de câtŭ slujbele cele făcute de tatâlŭ, şî de câtŭ darurile fiiuluî. Dreptŭ aceia, s'au pusŭ altulŭ întru această dregătorie, şî Dimitrie au fostŭ nevoitŭ ca să'şî pârâsască Patria sa, şî să să ducă la Ţarigrad, la fratele său. *) După aceasta, la anulŭ 1697, au mersŭ elŭ la bâtâlia de la Senta din poronca vizirului celuî mare ; însă fiindŭ

*) Ieste de socotitŭ la aceasta, că ficiorii Domnilorŭ din Moldova şî din ţara muntenească, câtŭ şî Domniî cei măziliţi, eraŭ îndatoriţi ca să trăiască la Ţarigrad.

www.dacoromanica.ro

că era numaĭ de voia sa, nu au fostŭ şĭ elŭ la lovirea oştilorŭ d'impreună, ce au fugĭtŭ cu turcĭĭ şĭ aŭ venitŭ înapoĭ la Ţarigrad cu râmâşĭţa oştiĭ. Brâncoveanulŭ care mâna totŭ înainte vrâjmâşĭia ce ave cătrâ acestŭ neamŭ, gone pe amândoĭ fraţĭ din ce maĭ de pe urmă putere a sa, şĭ Dimitrie înfocasă urâciunea luĭ, fiindŭ că elŭ era în mare socotinţă la totŭ ragalulŭ porţiĭ, câcĭ elŭ învăţasă nu numaĭ limba turcească, ce şĭ ce arâpească şĭ perssească; şĭ iubirea de oameniĭ, şĭ firea ce deşteptată, aşa'lŭ fâce, în câtŭ elŭ celorŭ maĭ bune adunărĭ în cetatea Împărătească le slujă spre veselie, şĭ pentru aceia crede Brâncoveanul, că Dimitrie arŭ fi numaĭ singurŭ unŭ oratŭ, de carele ave să să teamă ca de unŭ ibovnicŭ alŭ fimeiĭ sale; şĭ pentru acea nu cruţă nicĭ baniĭ, nicĭ osteneala, ca să aducă la cale să să izgonească pe Dimitrie de la Poartă. Şĭ maĭ pe urmă prin o sumă de banĭ aŭ şĭ câştigatŭ elŭ izgonirea vrajmaşuluĭ sàu. Dar în zadar, că Dimitrie luândŭ înştiinţare despre aceasta, s'aŭ ascunsŭ pe sîneşĭ în casa unuĭ paşă, carele nu numaĭ pe dînsulŭ cu toată casa sa în 40 de ţile l'au ţinutŭ cu mare cilibilîcŭ, ce încă i'aŭ lucratŭ şĭ întoarcerea hotărâreĭ, şĭ i'au făcutŭ prilejŭ ca să să arăte la Poartă cu maĭ mare slavă de cât întâĭ. Şĭ aceasta era pentru Brâncoveanul durerea ce maĭ simţitoare, măcar că elŭ ave şĭ oare-care pricină ca să urmezâ aşa, câcĭ Dimitrie atâtŭ pofte de cu sâte să ajungă la Domnia ţărĭĭ Munteneştĭ, fiindŭ că elŭ de ce din Moldova să aparasă în două rânduri, măcar că întru amândouă rândurile s'aŭ dăruitŭ, după a luĭ

www.dacoromanica.ro

cerere, fratelui său Antioh. Şi după ce au purcesu fratele său acolo ca să ieĭ Domnĭa în stăpânire, la anulŭ 1700, l'au întovărăşîtŭ şi Dimitrie, şi s'aŭ căssătoritŭ atunce cu Cassandra, o fată a lui Şarban Cantacuzino, carele fusăsă Domnŭ în ţara Muntenească. Şi d'intru această căssatorie, s'au născutŭ lui Dimitrie în Moldova o fiică. Ş'apoĭ după aceia în scurtă vreme au fostŭ nevoitŭ ca să părăsască această ţară, şi să să întoarcă înapoĭ la Ţarigrad d'impreună cu fratele său, carele să mazăli-să, făcându-să şi acolo părinte a patru feciorĭ, şi a patru fiice. În vremea când era Dimitrie în Ţarigrad cu lăcuinţa, fiindŭ că altă treabă maĭ mare nu ave, s'au apucatŭ să'şĭ facă casă, şi cunoştinţa de obiceiurile şi lucrurile pământului să e aducă la cale, şi la aceasta au avutŭ elŭ în mulţĭ anĭ vreme bună, pentru că elŭ, nu s'aŭ călătoritŭ maĭ nainte din Ţarigrad până la anulŭ 1710, când Petru Cel Mare, ţariulŭ Rossieĭ, au vestitŭ războiu celorŭ necredincioşĭ. După ce s'au apropietŭ Împăratulŭ acesta cu oştile sale la hotarâle Moldovineştĭ, atunce aŭ găsîtŭ cu cale Poarta Ottomană să facă pe Dimitrie Domnŭ aceştiĭ ţărĭ, căcĭ stăpânitoriulŭ eĭ de pe atunce, Nicolaĭ Mavrocordat, mâcar că era omŭ învaţatŭ, şi era în mare socotinţă la Poarta Turcească, dar nu era vre-unŭ omŭ isteţŭ în vreme de războiŭ, fiindŭ că nu ave nicĭ bârbăţie, nicĭ ispita în lucrurile războiuluĭ Dimitrie au fostŭ sfătitŭ ca să primească această dregătorie atât prin viziriulŭ cătŭ şi prin înduplecarea hanuluĭ tatarilorŭ, carele aduce aminte Porţiĭ, că numaĭ elŭ arŭ fi între cristianĭ vrednicŭ a face slujbe

www.dacoromanica.ro

grele la vremea aceia. Pentru accasta au şî lipssîtŭ cu totulŭ aceia ca sâ dei Dimitrie Sultanuluĭ şî ragauluĭ turcescŭ darurile cele obişnuite. Ce maĭ vârltosŭ aŭ poroncitŭ Poarta, ca sâ'ĭ dei luĭ 20 pungĭ de banĭ, pentru întimpinarea cheltuelilorŭ sale.

De abie ajunsŭ-sâ elŭ în Ieşĭ, oraşulŭ celŭ mare a Moldoveĭ, şî aŭ luatŭ poroncă de la Poartâ ca sâ facâ podŭ peste Dunâre, ca sâ treacâ oastea turceascâ, şî pe lângâ aceasta aŭ cerutŭ Vizirulŭ ca sâ'ĭ trimatâ luĭ şî celuia-laltŭ ragalŭ, banii ce sâ cuvinŭ pentru luarea Domnieĭ. Şî pentru poronca acestâ maĭ de pe urmâ atâta saŭ supâratŭ Dimitrie, în cât au şî hotârâtŭ întru ace clipalâ, sâ'şĭ râsplăteascâ în protiva Vizirului, şî sĭ să apuce de prilejulŭ ce era de faţâ sâ'şĭ mântuiascâ ţara sa de giugulŭ turcescŭ. Decĭ, spre bunâ noroeire trimesâsâ la dânsulŭ tocma întru ace vreme, Petru Celŭ Mare pe unŭ doftorŭ grecŭ ce'lŭ chiema Policala; şî i'aŭ poroncitŭ sâ'ĭ facâ pre folositoare făgâduinţe; şî fiindŭ lucru spre slujba unuĭ Domnŭ Cristianescŭ, şî spre binele a însuşĭ norodulŭĭ sâŭ, pentru aceia aŭ venitŭ întru sâvârşîre pre îngrabâ aşazarea sa cu acestŭ Împaratŭ, dupâ care:

1) Moldova iarâşĭ sâ'şĭ pue la locŭ hotarâle sale cele vechĭ, şî să stei sub ocrotirea Rossieĭ.

2) Domnulŭ d'inpreunâ cu norodulŭ sâu să facâ jurâmântulŭ credinţeĭ mârireĭ sale ceĭ împârâteştĭ, îndatâ ce v'orŭ întra oştile russâştĭ în Moldova.

3) Domnulŭ întru aceiaşĭ vreme, sâ'şĭ întorloace oştile cu ale ţariuluĭ, şî cu unite puterĭ sâ se lupte în protiva turcilorŭ.

www.dacoromanica.ro

4) Domnulŭ atât cât şî urmâtoriĭ sâĭ, să aibă în Moldova de a pururе stăpânirea ce nehotărâtă sub ocrotirea împăraţilorŭ russâştĭ.

5) Nicĭ unŭ obrazŭ altulŭ să nu poată încâpe la Domnie, până cândŭ nu să va stânge de totŭ neamulŭ Cantimirescŭ.

Aceste tocmelĭ de aşazare împreună cu vr'o câte-va altele s'au întăritŭ de ţarulŭ la Lux în ţara Leşascâ, 1711, Aprilŭ în 13, şî s'aŭ pecetluitŭ cu pecetea Împărătească şî cu unŭ adinsŭ al luĭ saŭ trimesŭ la Domnŭ. Şî după urmarea acestorŭ aşăzărĭ, da Dimitrie ţariuluĭ din vreme în vreme înştiinţărĭ de slujbe, pentru oştele ce era să i le aducă luĭ, şî pentru chipulŭ şî mijlocirea cum să'şĭ pue în lucrare trebile sale.

Pe lângă aceasta nu contine elŭ nicĭ cu lucrarea podului de peste Dunâre cu cheltuiala turcilorŭ, iar lemnulŭ trebuitorĭŭ la aceasta, âlŭ da Moldova şî ţara Munteneascâ, şî pentru că gătirea lucruluĭ era numaĭ asupra sa, în cât era în voia luĭ ca să'lŭ prelungească, pentru aceia âlŭ şî prelunge, făcândŭ oştĭ din ce maĭ din afară virtute a sa, fără de a aduce asupra luĭ celŭ maĭ micŭ prepusŭ de vre-o unire cu Rossia. Şî pe lângă aceasta, îndemna pe ţariulŭ necontenitŭ ca să grăbească cu oştirea până a nu să găti podulŭ de ispravă.

Dar spre toată nenorocirea nu s'aŭ urmatŭ sfatulŭ săŭ, ca alŭ unuĭ omŭ alŭ căruia credinţă încă nu era deplinŭ încredinţată, căcĭ ţariulŭ amăgitŭ fiindŭ de Brâncoveanul, Domnulŭ ţăreĭ Munteneşti, cu

www.dacoromanica.ro

nedejdele sale ce'ĭ fâcusâ, aŭ ajunsŭ pre târziŭ, în cît nu aŭ pututŭ sâ maĭ oprească trecerea turcilorŭ peste Dunâre.

Ţariulŭ aŭ venitŭ în Ieşĭ, la lunie în anulŭ 1711, unde boeriĭ şĭ norodulŭ Moldoveĭ l'aŭ cunoscutŭ pe dânsulŭ de stăpânŭ, şĭ i'au juratŭ de obşte jurământulŭ credinţeĭ. Şĭ fiindŭ că toată curgerea acestuĭ lucru sâ povesteşte pe largŭ în istoria ce turcească a luĭ Cantemir, pentru aceia va fi destulŭ ca sâ pomenimŭ aice numaĭ atâta, că ţariulŭ pentru lipţa mijloacelorŭ celorŭ trebuincoase de hrană, au fostŭ nevoitŭ ca sâ facâ o pace păgubitoare cu turciĭ; însâ cu toate aceste, spre lauda luĭ ce nemuritoare, nu aŭ primitŭ elŭ cererea lorŭ, ca sâ le deĭ pe Domnulŭ Cantemir, nebâgândŭ în samâ, că însuşĭ elŭ şĭ casa luĭ, şĭ oastea sa sâ află întru ce maĭ mare nevoe; ce aŭ datŭ poroncă vechiluluĭ sâu ca sâ ţică către turcĭ, că Domnulŭ nu arŭ fi în tabura sa, şĭ elŭ în vremea acestorŭ lucrărĭ, era ascunsŭ în carâta împărătesei, ne ştiind'elŭ nimene altulŭ, fără numaĭ o slugă care'ĭ aduce mâncare.

Deci, vâţindŭ Domnulŭ că nu poate să maĭ rămâie în Moldova, aŭ luatŭ o carte deschisă de la ţariulŭ întru care'ĭ făgăduie luĭ şĭ boerilorŭ Moldoveĭ pentru paguba ce le aŭ făcutŭ, răsplătire cu bine, şĭ scapare sănătoasă în ţările sale. Prin acestŭ uricŭ care s'aŭ iscălitŭ la Movilăŭ în anulŭ 1711, August 1, face elŭ pe Dimitrie şĭ pe moştenitoriĭ luĭ, Domnĭ aĭ împărăţieĭ russeştĭ, cu titlu de înalţaţĭ şĭ luminaţĭ, dăruindu'ĭ luĭ volnicie ca nimăruĭ fără numaĭ însuşĭ

www.dacoromanica.ro

ţariului să dei cuvântŭ şi răspunsŭ, iar Moldovenii carii arŭ merge la Rossia, să fie numai subŭ ascultarea luĭ.

După aceasta aşazare de tocmală, s'aŭ trasŭ elŭ afară din Ieşi cu aĭ săĭ, şi cu averea sa urmându taberele russeşti, în tovărăşţie cu maĭ mulţi de o mie de boieri Moldoveni şi slugi, carii pentru voia luĭ s'aŭ părăsîtŭ moşiile lorŭ, şi s'aŭ aşazatŭ cu toţii, în anulŭ 1711, la Harcov în Ocraina care i să dădusă spre lăcuinţa luĭ, şi boierilorŭ luĭ.

Aice au trăitŭ elŭ până la anulŭ 1713, cându s'aŭ dusŭ la Moscva. După pofta sa, nu numai că aŭ împărţîtŭ ţariulŭ între boierii Moldoveni pământulŭ care'lŭ dasă luĭ, ce încă i'aŭ dăruitŭ şi o mie de case de închirietŭ care erau ale Coroneĭ, pe care le ave ţarii tot-de-una în stăpânire, şi să socote a fi cele maĭ bune întru toată împărăţţia, atât pentru starea lorŭ, cât şi pentru mulţimea lăcuitorilorŭ. Mărirea sa ce împărătească i'aŭ maĭ voitŭ luĭ peste aceasta încă şi o leafă bună pe anŭ, care'i s'aŭ datŭ deplinŭ câtŭ aŭ trăitŭ elŭ.

În scurtă vreme după venirea luĭ Dimitrie la Moscva s'aŭ bolnăvitŭ soţiia sa Casandra de friguri, pentru că de pururea să mâhne pentru perderea patrieĭ sale, şi a rudeniilorŭ eĭ din Moldova şi din ţara Munteneasca, unde şi moşiile luĭ, şi ale soţieĭ sale, erau trase de Poarta Ottomană; şi prin neştiinţa spiţăriuluĭ dându unŭ şerbetŭ de curăţănie pre tare, după o slăbăciune de puţine ţile au muritŭ în floarea vârsteĭ sale, în 12 ţile ale lunieĭ luĭ Maĭ, 1713, fiindŭ numai de 30 anĭ. E era o Doamnă cu mare

www.dacoromanica.ro

minte şî înţâlepţiune, şî cu totulŭ plecată la cetirea cărţilorŭ, luându aminte pe lângâ aceasta cu mare purtare de grijâ şî trebile casâĭ şî creşterea copiilorŭ sâĭ; frumsseţa eĭ din care nu ave vre o parte mică, era ce maĭ mică podoabă a eĭ. E s'aŭ îngropatŭ în Moscva, într'o Monastire grecească la care soţulŭ eĭ aŭ ajutatŭ multŭ spre ţidirea uneĭ Biserici frumoasă.

În anulŭ celŭ următoriŭ 1714, au venitŭ Dimitrie la Petersburg cu Şarban, fiiulŭ sâu celŭ al treile, care era numaĭ de şâpte anĭ. Acestŭ tînârŭ bezede au spusŭ în ţiua Paştilorŭ înaintea împaratuluĭ unŭ cuvântŭ în limba grecească, pentru care i'aŭ datŭ împaratulŭ unŭ darŭ bunŭ, şî l'aŭ primitŭ în polculŭ sâu.

După aceia în anulŭ următoriŭ 1715, călătorindŭ Împaratulŭ în ţârĭ străine, au luatŭ şî Dimitrie priprilejŭ ca s'âşĭ cerceteze moşiile sale, petrecându acolo până la anulŭ 1716, isprăvindŭ atunce şî istoria ce au făcut'o pentru împărăţiia Ottomanicească, pe care o începusâ la Ţarigrad. Şî ş'au arătatŭ întru acestŭ anŭ 1716, şî puterea care i'o dăruisâ Împaratulŭ asupra boierilorŭ Moldoveni, la carii să împărţîsâ satele acele din Ocraina. Fiindŭ câ aceştĭ boierĭ tot-de-una să adunaŭ la ospeţe, şî s'au întâmplatŭ odată în beţiie de s'au sfădităŭ între dânşiĭ şî au scosŭ săbiile unulŭ asupra alţuia, şî la aceasta din nenorocire s'aŭ omorâtŭ doĭ d'intre dânşiĭ, şî mulţĭ s'au rânitŭ; pentru care s'aŭ datŭ jalbâ la Domnŭ, şî acesta au poroncitŭ ca să să aducă vinovaţiĭ înaintea luĭ, şî după ce aŭ făcutŭ cercetare, au hotărâtŭ pe

www.dacoromanica.ro

treĭ d'intre dânșiĭ la moarte, și pe vr'o câțĭ-va la catargŭ, macar că pe urmă au schimbatŭ hotârârea morțiĭ lorŭ întru altă pedeapssă, care s'au și împlinitŭ desăvârșitŭ, și toată lucrarea judecățiĭ s'au iscălitŭ și de către Împaratulŭ. Și poate că în istoria russască este numaĭ singură pilda aceasta pentru unŭ supusŭ carele ș'au aratatŭ puterea, însuși numele său, asupra vieții și a morții.

În anulŭ 1717 fiindŭ Împaratulŭ chiematŭ acasă pentru tulburările care să stârnisă în țara sa, s'au întorsŭ și Dimitrie înapoĭ la Moscva, pentru că elŭ de multe orĭ merge la mărirea sa ce Împărătească, luându și elŭ asămine de la dânsa cercetârĭ. La purcederea Împaratuluĭ la Petersburg, la anulŭ 1718, au luatŭ și Dimitrie poruncă ca să'lŭ întovărășască până acolo, iar aĭ săĭ au ramasŭ înapoĭ la Moscva, fiindŭ Smaranda, fiica sa ce a doua, bolnavă de oftigă.

După ce au venitŭ elŭ la Petersburg, s'aŭ întâmplatŭ la o adunare de opște de care să facŭ în toate iernile după obiceiŭ, de s'au învrednicitŭ să vadă pe fiica ce de a treia a Domnuluĭ Trubețcoĭ, care au fostŭ la urmă arhistratig oștilorŭ Russeștĭ, ce era ce maĭ frumoasă de pe vremea aceia, și îndrăgind'o, au cerut'o în puține ție după aceia la tatâlŭ eĭ, și ș'au câștigatŭ cererea sa, și s'au însoțitŭ cu dânsa la începutulŭ iernii. Puțin maĭ înainte de a să însoți cu dânsa, ș'au rasŭ barba și ș'au schimbatŭ portulŭ sâu celŭ moldovinescŭ cu celŭ franțuzăscŭ. Țariulŭ au binevoitŭ a să afla însuși de față la aceasta, și să'lŭ ducă la Biserică, și isprăvindusă la Biserică țerimo-

www.dacoromanica.ro

niile cununiei, l'au adusŭ iarăşi înapoi, dăruindulŭ la acestŭ prilejŭ cu o sabie de multŭ preţŭ.

După prâznuirea nunţii care aŭ ţinutŭ trei ţile, la care aŭ fostŭ de faţă şi Măria Sa cu Împărăteasa Sa d'impreună, şi cu doamnele cele de neamŭ, şi cu boerimea ce adunată din Petersburg, s'au făcutŭ elŭ sfetnicŭ de tainâ.

Copiii sâi s'aŭ dusŭ după dânsulŭ la Petersburg la anulŭ 1719, afară de Smaranda, fiica sa, câria pe ţi ce trece îi era mai râu, în cât au muritŭ în 4 ţile ale luĭ Iulie, în anulŭ al 17 al vrâsteĭ sale, mâcar că acea pagubă s'au pusŭ iarăşi la locŭ prin altă fiică ce au nâscutŭ soţiia luĭ ce a doua întru acelaşi anŭ, în 8 ţile ale luĭ Noemvrie, la care au fostŭ cumătriĭ Împaratulŭ cu Împărâteasa, puindu'i asememe şi aceia numele Smaranda.

În anulŭ 1720, aŭ luatŭ elŭ poroncă ca să meargă după Împaratulŭ la Perssia, d'impreună cu grafulŭ Tolstoiŭ şi cu admiralulŭ Apraxin. Întru această oştire purta Apraxin grijă de poroncile peste oaste, şi Tolstoiŭ d'impreună cu Dimitrie ave grija ocârmuireĭ trebilorŭ politiceşti, şi acestia tustreĭ făce sfatulŭ celŭ de tainâ al Împărăteştiĭ măriri.

Elŭ au întovărăşitŭ pe Împaratulŭ până la Colomna, o cetate departată de Moscva cu 90 de verste*)

*) O verstă face 4,086,969 de picioare Raiŭ, s'aŭ 122,609 minute ale uneĭ mile nemţăşti, şi 90 de verste, sunt 18 mile nemţăşti, 14 minute. Să caute cineva cercetările academieĭ din Petersbug la cartea d'întâĭ, faţa 428, şi iarăşi într'altŭ chipŭ să mai numărâ 105 verste la unŭ gradŭ ostanŭ alŭ ecvatoruluĭ care cuprinde 25 de ceasurĭ de cale; pentru aceia 90 de verste să vede a fi ca 22 de ceasurĭ de cale.

www.dacoromanica.ro

ce este la gura apeĭ Moscva unde să varsă în apa Oca. Aice au aflatŭ elŭ pe aĭ sĕĭ, carii venisâ dupâ dânsulŭ pe apâ, şî întrându în corabie, s'au călătoritŭ înainte la Astrahan, unde au sositŭ la patru ḑile ale luneĭ luĭ Iulie, anulŭ 1721.

Îndată dupâ ce aŭ purcesŭ elŭ din Colomna, au simţitŭ o durere la rărunchĭ d'împreună cu nişte friguri ascunse, din care'ĭ vine acelŭ feliŭ de slăbăciune căte o-datâ, în câtŭ era nevoitŭ ca sâ petreacă în patŭ triĭ şî până la patru ḑile; însă aceasta nu l'au opritŭ pe elŭ de la lucru ca să facă unŭ tipariŭ turcescŭ, pentru ca sâ tipârească cu dânsulŭ descoperirea râzboiuluĭ ţariuluĭ pe care aŭ voitŭ elŭ sâ o facă de obşte cunoscutŭ întru această limbă în Perssia, şî corabia cealaltâ întru care merge era foarte bună pentru acestŭ lucru, în cât până la vremea care au agiunsŭ ţariulŭ la Astrahan, era toate gata ca să tipărească descoperirea râsboiuluĭ. La August s'au dusŭ, şî Dimitrie de la Astrahan după Imparatulŭ la Perssia într'o fregată cu 20 de tunurĭ; şî toată oastea aŭ trecutŭ peste apă cu Imparatulŭ, şî aŭ agiunsŭ în puţine ḑile la loculŭ unde s'au ḑiditŭ de atunce Cetatea Sf. Cruce. Şî fiindu că Dimitrie au trebuitŭ să meargă de acolo cu Împaratulŭ pe uscatŭ până la Derbend, pentru aceia au trimesŭ pe Fregata sa înainte cu calabalîcurile drumuluĭ şî cu slugile sale ca sâ'l aştepte acolo. Dar din nenorocire să mâna corabia de o furtună într'unŭ ostrovŭ de năsâpŭ, unde osâbitŭ de oamenĭ, toate altele s'aŭ prăpâditŭ, împreună şî sâcriulŭ cu scrisorile, şî deosâbitŭ o istorie scrisă

www.dacoromanica.ro

de la mincinosulŭ prorocŭ Mohamet, pănâ la Otman, sultanulŭ celŭ d'intâiŭ alŭ turcilorŭ; o carte care au ţinutŭ multă ostinealâ pe alcătuitoriulŭ eĭ, şî pute sâ fie vrednică de norocire mai bună.

Slăbăciunea Domnuluĭ sâ adâuge pe toată ţîua, şî nu pute sâĭ afle pricina eĭ nicĭ elŭ însuşĭ, nicĭ doftoriĭ; cu toate aceste s'au călătoritŭ elŭ înainte la Derbend, şî într'o vreme simţindŭ câĭ este mai uşorŭ, au mersŭ de au vâţutŭ ţîdiulŭ celŭ vestitŭ, pe muntele Caucazulŭ (turceşte Kaſdagen), pentru care au datŭ professorulŭ Baer o înştiinţare cu amăruntulŭ în cartea ce d'intâi a lucrurilorŭ academieĭ din Petersburg, pe faţa 425 şî pe altele. La întoarcerea înapoĭ de la Derbend s'au aflatŭ câ boala luĭ Dimitrie era curgerea de unde care atât de tare âlŭ slăbe, în câtŭ nu pute sâ încalece, şî socote însuşĭ elŭ câ i s'au apropietŭ moartea. Pentru aceia au şî făcutŭ diatâ şî o au dat'o în mâna Ţariuluĭ, puind'elŭ împlinitoriŭ la aceasta şî epitropŭ copiilorŭ sâĭ. Ficioriĭ luĭ ceĭ maĭ marĭ erau cu dânsulŭ, iar soţîia sa cu fetele şî cu copilulŭ sâu celu maĭ micŭ râmâsâsâ înapoiŭ la Astrahan. Ţariulŭ aŭ purcesŭ la aceastâ cetate şî au lasatŭ înapoiŭ pe Policala, doftorulŭ împărătesĭĭ, ca sâ poarte grijâ pentru Dimitrie.

Şî la Augustŭ au venitŭ şî elŭ la Astrahan, acelŭ felŭ de istovitŭ, în cât abie l'au cunoscutŭ prietiniĭ sâĭ; şî la începutulŭ luĭ Decemvrie sâ afla întru acestŭ feliŭ de primejdie, în cât aŭ socotitŭ câ este de trebuinţâ ca sâ sâ ispovăduească şî sâ sâ împărtâşască; aşteptândŭ moartea pe toată clipala ochiu-

www.dacoromanica.ro

luĭ. Admiralulŭ Apraxin, graf Tolstoĭ şĭ Domnulŭ Gheorghie Trubeţcoĭ să grăbeu să'şĭ ieĭ ertăciunea ce maĭ de pe urmă de la dânsulŭ; soţiia sa, copiiĭ şĭ slugele caseĭ, stăteŭ înprejiurulŭ luĭ cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ. Îar elŭ âĭ mângâie pe dânşiĭ cu mare bârbăţie, şĭ'ĭ închina Voevoţilorŭ celorŭ treĭ maĭ de susŭ pomeniţi; âĭ sfătuie ca să aibă între dânşiĭ dragoste şĭ unire tare după moartea luĭ. Intru aceastâ nevoe pre mare ş'au adusŭ aminte că pe unŭ doftorŭ Inglezŭ din oaste, încâ nu l'au fostŭ chiematŭ la sfatŭ. Pentru acea au trimesŭ la dânsulŭ fără de zabavă; şĭ acesta prin isteţimea sa, au strămtoritŭ boala atâta de tare, în cât au dobânditŭ Dimitrie atâta putere ca să meargă în ţiua de Crăciunŭ la Biserica ce mare din Astrahan. Deci, cunoscându-sâ elŭ că pe toată ţiua să maĭ întăre, au hotărâtŭ să pârâsască Astrahanul, şĭ să să ducă la moşiile sale, dobândindŭ voe şĭ de la Împăratulŭ spre aceasta. Elŭ aŭ făcutŭ călătoria sa în 14 ţile ale luĭ Ianuarie, la anulŭ 1723; ş'ĭ era foarte greŭ, nu numaĭ pentru departarea eĭ ce mare, ce şĭ pentru întoarcerea boaleĭ sale. Cu toate aceste au ajunsŭ elŭ acolo la luna luĭ Martie, cu o sanătate destulŭ de bună, şĭ acolo, în cât ĭĭ da voe sanătatea sa, âşĭ petrece vreme cu desfătările cele obicnuite ale ţării, cu îndreptatulŭ trebilorŭ caseĭ sale, şĭ cu ţidirea uneĭ Biserici, pe care au închinat'o Sf. Dimitrie. Pe urmă, în 15 ţile ale luneĭ luĭ Augustŭ, nişte friguri ce l'aŭ găsitŭ, şĭ curgerea udului atâta l'au doveditŭ, în cât au muritŭ în 21 ale aceştiĭ luni, la anulŭ 1723, fiindŭ în vrâstă de 40 aniĭ, 7 luniĭ şĭ 5 ţile.

www.dacoromanica.ro

Elŭ au fâcutŭ cu soţiia sa ce dintâĭ, 6 ficiorĭ, şî 2 fete; iar cu ce de a doua numaĭ o fată. Una din fete şî doĭ ficorĭ au muritŭ în vremea vieţiĭ sale, şî aşa au ramasŭ în urmă două fete, Maria şî Smaranda, şî patru ficorĭ, Mafteĭ, Constantin, Şarban şî Antioh, carii impreună cu toţiĭ încă trăescŭ*); şî acelŭ maĭ micŭ este trimesŭ solŭ deplinŭ alŭ *Împărăteseĭ* lângă Craiulŭ Gheorghie, şi au adusŭ cu dânsulŭ la *Inglitera* scrisoarea ce latinească a tatâlŭĭ său, pentru *istoria* ottomană, de pe care s'au fâcutŭ tâlmâcirea ce Inglizască.

Dimitrie era unŭ omŭ de lungimea statuluĭ de mijlocŭ; maĭ multŭ istovitŭ de câtŭ grasŭ, şî ave o închipuire de faţâ veselâ, şî grâe pururе cu osâbiţă dulceaţă, cu blândeţâ şî cu înţâlepţiune, şî era deprinsŭ sâ sâ scoale dimineaţa la 11 ceasurĭ, şî be câte o liule de tiutiunŭ cu unŭ felegeanŭ de cafe, după obiceiulŭ turcescŭ. După aceasta să întorce pe sîne către învăţâturâ până la vremea meseĭ de amiaţdi, pe care o obicnuie pururе la şâse ciasurĭ; şî era obicnuitŭ a mânca numaĭ câte unŭ felŭ de bucate, şî mâncarea luĭ ce maĭ iubită era puĭ de gâină cu mâcrişŭ; la masâ tot-de-una be apâ cu vinŭ, şî beţiia îĭ era vrajmaşulŭ celŭ de moarte, căcĭ dacă be nu maĭ o datâ pre multŭ, apoĭ îĭ era pre răŭ câte 14 ţîle. După masâ sâ culca de dorme puţînŭ, şî ceelaltă vreme a ţileĭ o pitrece cu învăţâtura până la unŭ ciasŭ de noapte, şî să duce la 6 casurĭ de sâ culca. Însă acestŭ feliŭ de traiŭ au fostŭ nevoitŭ s'elŭ schim-

*) Aceasta este să să înţâleagă din anulŭ 1734.

www.dacoromanica.ro

be oareşce, după ce s'aŭ făcutŭ sfetnicŭ de taină lângă Împaratulŭi Petru, şi după ce ş'au luatŭ soţiie tânără, căci slujba statuluĭ sâŭ, încă şi frumseţele uneĭ soţiĭ tânără şi frumoasă, îlŭ sminte de multe orĭ de la învăţătură.

Moartea tatâluĭ sâu ce grabnică cândŭ elu încă era cu totulŭ tânărŭ, trainlŭ sâu celŭ îndelungatŭ la Ţarigrad fără de slujbă, şi stăpânirea ce puţină în Domnia sa, i'au luatŭ prilejulŭ de a'şĭ pute arăta isteţîmea sa în ocârmuirea lucrurilorŭ celorŭ politiceştĭ, şi bărbăţiia la războiŭ, macarŭ că de amândouă nu era elŭ lipssîtŭ. În toată vremea vieţiĭ sale când şade liniştitŭ, să sile ca să'şĭ prefacă mintea sa, despre care să şi vădŭ rodurile în cărţîle luĭ cele de învăţătură, d'intre care cele maĭ de frunte suntŭ aceste:

Cârţi tipârite.

1) Istoria pentru creşterea şi scăderea împărăţieĭ Ottomane, o scrisoare cu mâna în limba latină.

2) Sistima s'au starea legiĭ turceştĭ, în limba russască în Petersburg, la anulŭ 1722. Coala în două.

3) Lumea şi sufletulŭ, în limba Grecasă şi Moldovinească. O carte pentru naravurile cele bune ce să cuprinde în vorbă.

4) Starea Moldoveĭ în limba Latinească d'impreună cu harta ţărĭi, ce s'aŭ tâlmăcitŭ în limba Nemţască, şi s'aŭ datŭ întâiaşi dată în tipariŭ de câtră dascalulŭ Bişing, la anulŭ 1769.

Cârţi netipârite.

5) Istoria veche şi nouă pentru Dachia, o carte

www.dacoromanica.ro

mare pe coala îndoită scrisă în limba Moldovinească, iarăşi această carte scrisă în limba Latinească s'au prăpăditŭ în marea Caspieĭ.

6) Istoria facerii cu tâlcurĭ de învăţătura firiĭ, o scrisoare cu mâna în limba Latinească cu totul Teologo-fisica.

7) Istoria caselorŭ ale Brâncovanuluĭ şĭ a luĭ Cantacuzino, o scrisoare cu mâna în limba Moldovinească, coala în patru îndoită.

8) Istoria mohametanilorŭ din vremea mincinosuluĭ prorocŭ Mohamet, până la împaratulŭ celŭ d'întâiŭ alŭ turcilorŭ, s'au prăpăditŭ în marea Caspieĭ.

9) O carte de cântărĭ pentru muzica turcească, coala în patru.

10) Povăţuire la muzica turcească, în limba Moldovinească, coala în patru.

Afară de aceste cărţĭ deplinŭ săvârşite, maĭ are încă şĭ alte multe începerĭ pe hărtie ne isprăvite, care sântŭ încă şĭ până acumŭ. Elŭ grăie turceşte, persăşte, arăpeşte, grecească de acumŭ, latineşte, Italieneşte, russăşte şĭ moldovineşte, şĭ înţălege foarte bine ellinească, slavonească şĭ ce franţuzască.

Sîlinţa luĭ ce mare o pune la istoriĭ, măcar că şĭ la filosofie şĭ la matimatică s'au sîlitŭ în destulŭ; şĭ aceasta de pe urmă au iubit'o maĭ mult, maĭ ales meşteşugulŭ ţidireĭ, căcĭ Bisericile care le au făcutŭ elŭ în cele treĭ sate ale sale, sântŭ din croiala şĭ aflarea sa.

Elŭ au fostŭ împreună mâdulariŭ alŭ academieĭ învăţăturilorŭ din Berlin, şĭ tocma întru ace vreme

www.dacoromanica.ro

cându aŭ venitŭ şi în Petersburg înştiinţare pentru moartea sa, au luatŭ şi Rezedentulŭ împaratului nemţâscŭ ce era acolo, o carte deschisâ pentru reposatulŭ Domnŭ, prin care carte âl face pe elŭ Domnŭ alŭ Împârâţiei Romaneşti*), pe care au trimes'o Rezedentulŭ iarâşi înapoi la stâpânulŭ sâu.

*) Simplu rangŭ onorificŭ, pe carele dădeŭ monarhii Austriaci unorŭ feţe illustre, atât străine cât şi d'intre supuşii lorŭ: „Prinţŭ al Santului Imperiŭ, sau Prinţŭ Imperiului Romanŭ.“

(Noticie de T. B. L.)

www.dacoromanica.ro

Înștiințarea lui Bișing, Dascalulŭ Scripturilorŭ.

Pe această carte minunată o amŭ scosŭ eŭ întâiaș dată la lumină de pe o scrisoare latinească cu mâna, pentru care sfârșitŭ mi'au lasat'o Domnulŭ Miler, sfetniculŭ Colegiuluĭ; iar chipulŭ cu care aŭ datŭ elŭ de dânsa, să poate vide la Predoslovia luĭ ce vrednică de cetire. Scrisoarea acea este latinească, iar eu amŭ socotitŭ a fi de folosŭ ca să o dau să să tâlmăcească pe limba nemțască, ca să poată fi de trebuință și acelora care nu știŭ limba latinească. Decĭ, dumnealuĭ Ioann Ludevig Redslov, iscussîtulŭ profesorŭ a corpuluĭ cadeților de aice, au săvârșitŭ această tâlmăcire, și alăturând-o de amăruntulŭ cu izvodulŭ celŭ latinescŭ, sântŭ răspunzătoriŭ pentru adevărulŭ eĭ; iar fiindŭ că izvodulŭ acelŭ latinescŭ au avutŭ vre-o câteva greșelĭ micĭ, și locurĭ deșărte, pentru aceia au trebuitŭ să între și în tâlmăcirea această nemțască.

Scrisŭ în Berlin, la anulŭ 1769.

www.dacoromanica.ro

Cuvântŭ înainte.

Dimitrie Cantemir, o dinioară Domnulŭ sau Gospodariulŭ Moldoveĭ, este îndestulŭ de cunoscutŭ din istoria care o au făcutŭ elŭ pentru împărăţia turcească, şĭ din scrisoarea vieţiĭ luĭ care este adaosă la ace istorie.

Învăţătura luĭ ce mare şĭ ştiinţa limbilorŭ celorŭ multe, covârşâşte pe toate acele ce este de a să cere de la unŭ Bezede care nu au învaţatŭ aiurea nicăiriĭ, de cătŭ numaĭ la Ţarigrad, de la greciĭ ceĭ de acolo.

Însă, trebui să arătămŭ că Dimitrie făce cu totulŭ altă închipuire despre vredniciile Grecilorŭ acelora, de cătŭ obişnueşte a să gândi pentru dânşiĭ. (Caută în istoria luĭ ce turcească, la viaţa luĭ Mohamet al II, faţa 143 şĭ 144). Unulŭ d'intre aceştia, Aftanasie (nu Anastasie) Conduida, din ostrovulŭ Corfu, pentru care pomeneşte Dimitrie la acelŭ locŭ că i'au învaţatŭ pe copiiĭ săĭ, maĭ pe urmă cu adeva-

www.dacoromanica.ro

ratŭ s'au cunoscutŭ în Rossia omŭ pre învățatŭ. Și Petru celŭ Mare l'au făcutŭ întâi Igumenŭ la Monastirea Tolscoiŭ, nu departe de Iaroslav, și împreună mădulariŭ alŭ sfințitului îndreptătoriului Sinod; după aceia s'au făcutŭ Arhimandritŭ la Monastirea Spascoiŭ, la Iaroslav; după aceia Arhiepiscopŭ la Vologda și pe urmă Arhiepiscopŭ la Sujdal, unde au și muritŭ întru ace dregătorie, la Octomvrie în 10, anulŭ 1737.

Dimitrie, după ce au scapatŭ Domnia, și aŭ fostŭ dăruitŭ de Împaratulŭ Petru cu moșii bune în Ocraina, și prin împrejurulŭ Moscvii, ș'au pitrecutŭ vremea sa mai multŭ cu învățătura, isprăvindŭ acolo multe scrisori pe care le au fostŭ începutŭ la Țarigrad; și o scrisoare pentru eresulŭ turcescŭ, au isprăvit'o din noŭ, avândŭ la aceasta poroncă de la Împaratulŭ, care s'au tipăritŭ în limba russască în Petersburg la anulŭ 1721, cu titlu: *„Sistima saŭ starea legii turcești“* coala în două, în 379 de fețe, și este vrednică de a să tălmăci în fiește care limbă, căci cuprinde în sine atâte lucruri noue și necunoscute, în cât nu să găsăște asămine nici la unŭ istoricŭ carele aŭ scrisŭ acestŭ feliŭ.

Și cum că elŭ aŭ alcătuitŭ o carte pentru naravurile cele bune, sub titlu: *„Lumea și sufletului,“* ce să cuprinde în vorbă, în limba moldovinească, ne învățămŭ din scrisoarea vieții sale.

Iar pentru oare-care scrisori cu mâna care să să fi prăpăditŭ în marea Caspie la strîcarea corăbiei, poate să fie îndoială, [caută la adunarea istoriilorŭ

www.dacoromanica.ro

russâștĭ, cartea a III, fața 256) însâ aceasta o v'omŭ lasa nehotârâtâ. Între cele-lante scrisorĭ care aŭ ramasŭ de dânsulŭ la moartea sa, sâ vede a nu fi adevaratâ ace pentru cântârile turcești, pentru că însuși Dimitrie face pentru dânsa o nedejde pre cu îndoialâ la viața luĭ Selim. 1. Nota o, la istoria ce turceascâ.

Scrisoarea vieții luĭ pomenește câ arŭ fi fostŭ împreunâ mâdulariŭ alŭ academieĭ învățâturilorŭ din Berlin, însâ la istoria aceștei academeĭ este netrecutŭ; și fiindu câ lexiconulŭ celŭ de învățâturâ a luĭ Ieher âlŭ aratâ a fi elŭ directorŭ alŭ academieĭ din Petersburg, zîcândŭ câ arŭ fi multe adâogirĭ ale luĭ în izvoadele aceștei acedemeĭ, aceasta este o râtâcire vederatâ, câcĭ, cândŭ s'aŭ fâcutŭ academia Petersburgului, era mortŭ Domnulŭ Cantemir. Iar acea ce sâ gâsâște de dânsulŭ la izvoadele aceștei academeĭ, sâ cuprinde numaĭ întru ace scrisoare a luĭ, pentru zîdiulŭ celŭ vestitŭ de la Dervend, care aŭ fostŭ de trebuință reposatului professorŭ Baer, la scrisorile munteluĭ Caucazus, în cartea ce d'întâĭ a lucrurilorŭ academieĭ.

Baer arŭ fi tipăritŭ și istoria ce turceascâ a Domnuluĭ Cantemir, dacâ nu l'arŭ fi împiedecatŭ ducerea la țara Inglizazcâ a luĭ Antioh, fiiulŭ celŭ maĭ tânărŭ a luĭ Dimitrie; căcĭ Antioh au luatŭ scrisoarea cu sîne, ca sâ o deie în tipariŭ în țara Inglizascâ; însâ, în locŭ de latinește au tipărit'o în limba inglizascâ, de pe care s'au datŭ maĭ la urmâ și în tiparŭ franțuzăscŭ și nemțăscŭ; și macar câ întru aceste

www.dacoromanica.ro

tălmăciriĭ nu s'au pomenitŭ nimică de ace a professoruluĭ Baer, însă totŭ să vădŭ întru dânsele adăogirile luĭ pe la mârgenĭ ne osăbite de cele-lalte prin stelişoare; şĭ scrisoarea vieţiĭ încă să vede maĭ multŭ a fi alcătuită de dânsulŭ.

Tălmăcirile acele potŭ să fie pre bune, însă totŭ să poate să fi întratŭ întru dânsele niscaiva greşăle, şĭ pentru aceia amŭ şĭ poftă ca stăpânitoriulŭ acestŭ de acumŭ alŭ scrisoriĭ ceĭ vechĭ latineştĭ, să voiască a o da în tiparĭ, macar de o va şĭ socoti cineva a fi de prisosŭ, pentru celelalte tălmăciriĭ ce s'au făcutŭ. Iar ceĭ inbitorĭ de istorie, fără de îndoială v'orŭ fi într'unŭ gândŭ cu mine.

Acum, să pominescŭ şĭ de scrisoarea acea a Domnuluĭ Cantemir care ne au îndemnatŭ spre această predoslavie, adecă scrisoarea Moldoveĭ, unu lucru care nu poate lesne să să răsplătească de către geometriĭ care luminează pre frumosŭ, istoria, obiceiurile cele vechĭ, împreună şĭ toată închipuirea ţăriĭ.

Eu cunoscŭ scrisoarea aceasta aproape la 40 de anĭ, căcĭ Bezede Antioh învaţa pe atunce la academia învăţăturilorŭ de aice, şĭ Ivan Ilinschiĭ, o dinioară Logofătŭ alŭ Domnuluĭ Dimitrie, au fostŭ unulŭ din tălmăcitoriĭ eĭ, şĭ mie mi să pare că amŭ auzîtŭ atunce, cum că izvodulŭ l'arŭ fi fostŭ alcătuitŭ Dimitrie în limba Moldovinească, şĭ apoĭ acelŭ Ilinschiĭ ar fi prefăcut'o în limba latinească. Bezede Antioh au luatŭ scrisoarea Moldoveĭ ca şĭ istoria turcească, şĭ o au adusŭ cu sîneşĭ la anulŭ 1732, în ţara Inglizască, şĭ de acolo la ţara Franţuzască.

www.dacoromanica.ro

După acea au muritŭ Bezede Antioh, şi rămăşiţăle sale s'au vândutŭ, şi aflîndu-să atunce la Paris Graf Ftomzon, unŭ ginere a luĭ Berhave celuĭ mare, au cumparatŭ scrisorile bătrânuluĭ Cantemir, pricinuindŭ prin ace de au ramasŭ Rossieĭ, pentru că după moartea luĭ, le au dăruitŭ Cucuana sa unchiuluĭ eĭ Avram Raav Berhave, care au fostŭ o dinioară profesorŭ la academia învăţăturilorŭ de aice, şi de la acesta l'au luatŭ prin clironomie Domnulŭ Cruze, sfetniculŭ politieĭ şi doftoruŭ al Împaratuluĭ.

Unŭ omŭ adevaratŭ învaţatŭ, şi prefăcătoriŭ învăţăturilorŭ, este mulţămitŭ ca să să arăte politieĭ cu slujbă prin o îndeletnicire de acestŭ felŭ.

Deci, cu acestŭ chipŭ şi Domnulŭ Cruze mi'aŭ dăruitŭ mie scriscarea Moldoveĭ, dându'mĭ volnicie ne hotărâtă, ca să lucrezŭ cu dânsa după cumŭ v'oiŭ socoti.

Şi s'arŭ fi căzutŭ ca să împodobescŭ acestŭ lucru şi cu oare-care adăogire de la istoriciĭ leşăştĭ, ungureştĭ şi turceştĭ, încâ şi din însuşĭ istoria ce turcească a Domnuluĭ nostru Dimitrie, dar âmĭ lipsăşte vremea ce trebuincoasă la aceasta.

Petersburg, anulŭ 1764.

G. F. Miller.

www.dacoromanica.ro

Cuvântu înainte.

Folosulu scrisorii aceştia este destulu de cunoscutu de către cei învăţaţi, carii au avut'o înaintea ochilorŭ lorŭ ; şi Domnulu Miler sfetniculu Colegiei s'au pre învrednicitu politiei, pentru că au învrednicitu pe dumnealui D. Bişing ca să o dei în tipariu, şi să o puie în bibliotica sa ca pe o nouă istorie şi geografie, şi altele. Însă preţulu celu pre mare alu numitei bibliotici, au împiedecatu pe acii mai mulţi iubitorĭ de a pute cunoaşte mai de aproape, ţara întru care s'au întâmplatu pe vremile noastre războaiele cele mai minunate.

Aceasta au înduplecatu pe poroncitoriulu tipăririi aceştiĭ de a doua, ca să puie în lucrare altu tipariu deosăbitu pentru scrisoarea aceasta a luĭ Cantemir, şi fără de a urma pre cu amăruntulu tipariului celui d'întâi, putemu să încredinţămu cu îndrăznire, cumu că s'au îndreptatu mulţîme de greşâli care întrasâ în acelu tiparu, mai înmulţîndu'o şi cu oare-care adăogire cu slova, T. adecă a tipografului acestuĭ de alu doile, care era pre de trebuinţă pentru mulţi cetitorĭ, la care este de a să lua aminte, că adâogirile acele care sântu însâmnate cu slova B. sântu a D-luĭ Bişing; iar cele-lalte care nu au nicĭ unu sâmnu, sântu a pre înaltului alcâtuitoriu.

Cele-lalte arâtârĭ asupra scrisoreĭ aceştia poate să le vadă cetitoriulu la înştiinţarea luĭ Bişing, şi la înainte cuvântarea luĭ Miler.

---

www.dacoromanica.ro

SCRISOAREA MOLDOVEI

DE

DIMITRIE CANTEMIR

Domnulŭ El.

Partea întâi a Geografiei.

CAP. I.

Pentru numele celŭ vechĭ şĭ acestŭ de acum a Moldoveĭ.

Toată ţara pe care o numimŭ în ḑîua de astâḑĭ: Moldova, împreună cu pământurile cele de câtrâ Apusŭ ce să hotărăscŭ cu dânsa, le-au stăpânitŭ d'intru începutŭ sîlniciĭ în scurtŭ a celorŭ trii părţĭ ale lumeĭ, adecă Schiţii. Însă, întru acelŭ feliŭ, că ĭĭ după obiceiulŭ lorŭ strămoşâscŭ, umblaŭ strămutându-sâ de la unŭ locŭ la altulŭ. Afară de numele cele multe care le pune acestorŭ ţărĭ, arderele urmaŭ una după alta! Numeŭ şî Grecĭ pe lăcuitoriĭ ţărĭĭ aceştieĭ, une-orĭ Goţĭ, şî alte-orĭ Dacĭ; iar maĭ la urmă sub stăpânirea Romanilorŭ au dovedităŭ maĭ mult numele Dacieĭ. Însă maĭ în urmâ după aceia prâpâdin-

www.dacoromanica.ro

duşĭ norodulŭ acesta pe Decheval Craiulŭ său. biruitŭ fiindŭ de veteazulŭ Nerva Traian; stângându-şĭ de tot o parte de norodŭ, şî altâ parte împrâştiindu-să în coace şî în colo, apoĭ toată ţara pe care o lăcui-să iĭ, s'au prifăcutŭ în ţara Romanâ, împârţindu-sâ între politicii romanĭ, deosăbindu-sâ în triĭ pârţi: în ce de pe ţermurĭ, în ce maĭ din lăuntru, şî în ce de câtrâ munte. În ce d'intâĭ numaraŭ iĭ o bucatâ a Ungarieĭ aceştiĭ de acum, şî ţara Muntenească.

Întru ce de a doua, Ardealulŭ, şî întru ce maĭ de pe urmâ, era partea ce mai mare a Moldoveĭ noastre, care este între Dunâre şî între Nistru împreună cu hotarâle ţârii Munteneştĭ ce să hotârâşte cu dânsa. Iar apoĭ maĭ la urmâ pe când aŭ începutŭ a să acufunda stâpânirea Romanilorŭ, au pustietŭ Moldova şî pe descălicătorii Romanĭ, năpădirele cele adese ale Barbarilorŭ, adecâ ale Sarmaţilorŭ, a Hunilorŭ şî a Goţilorŭ; sî au strâmtoritŭ pe descălicătorii Romanĭ ca sâ fugâ prin munţi, şî sâ'şĭ caute în partea Maramorului *), locŭ de scapare de cătrâ strâşnicia Barbarilorŭ.

Şî dupâ ce au trăitŭ iĭ acolo vre o câteva sute de anĭ, sub însuşĭ pravelile şî craiĭ lorŭ, fiindŭ pâţîţĭ din pricina greutăţele locurilorŭ întru care lăcueŭ, au socotitŭ maĭ la urmă dupâ ce au începutŭ a să înmulţi lăcuitoriĭ, Dragoş unŭ feciorŭ alŭ Craiuluĭ

*) Sub numele acesta, Maramor, nu poate Cantemir să înţăleagă nicĭ o ţară alta de cât numaĭ Ardealulŭ, şî adecă partea lui ce despre miadĭ-noapte unde să începe apa Maroşulŭ,

www.dacoromanica.ro

lorŭ Bogdan, ca să să ispitească întâĭ *) numaĭ cu triĭ sute de oameni în chipŭ de vânătorĭ, şî să meargă peste munţĭ, asupra Râsăritului. La aceasta din întâmplare aŭ aflatŭ elŭ pe munţiĭ aceştiĭ unŭ bivolŭ, pe care elŭ numescŭ Moldovenii Zîmbru, şî l'au gonitŭ până la poalele munţilorŭ, iar molda, o copaucă tânără a lui pe care elŭ foarte o iube, s'au sloboţîtŭ cu iuţime asupra Zimbrului, şî acesta fugindŭ într'o apă l'au ucisŭ vânătoriĭ cu săgeţile, iar e cercându'lŭ pe dânsulŭ în apă, au luat'o înainte repegiunea apeĭ, şi spre pomenirea aceştiĭ întâmplărĭ, au numit'o Dragoş întâĭ pe apa acea Moldova; iar locului unde s'au întâmplatŭ aceasta, l'au numitŭ Roman, de pe numele norodului sâu, şî capulŭ Zîmbrului l'au luatŭ sâmnŭ de stemă domnieĭ lui ceĭ nouă.

Şî apoĭ după ce au cercatŭ elŭ laturile cele maĭ de aproape, aflându întru dânsele câmpĭ aducătorĭ de roadă şî adapaţĭ cu ape bune, cetăţĭ tarĭ şî tîrguri, care erau părăsîte de locuitorĭ, au povestitŭ patrioţîlorŭ săĭ, şî i'au îndemnatŭ ca să ieĭ în stăpânire unŭ pământŭ aşa roditoriŭ. Şî aşa Românii ceĭ tinerĭ urmându bucuroşi şî cu voe bună după Domnulŭ lorŭ, au venitŭ cu dânsulŭ peste munţĭ o gloată mare, şî s'au aşezatŭ pe la locurile care le au aflatŭ cu acestŭ chipu minunatŭ, şî au numitŭ pe aflătoriulŭ lorŭ, pe Dragoş întâĭ, Domnŭ al acestui pământŭ. Deciĭ, fiindŭ că

*) Bişing la geografia Moldoveĭ face pomenirea eştreĭ aceştia şî o pune pe e cătră sfârşîtulŭ veaculuĭ al 12, iar din vre o câteva adăogirĭ ale alcătuitoriului nostru, ce urmează înainte, să vede luminatŭ că trebue să să socotească cu 50 de anĭ maĭ târdîŭ, după cum v'omŭ arata maĭ jos, la locurile cuviincoase.

www.dacoromanica.ro

ţara împreună cu pravila ei ce politicească, s'au făcută cu acestă chipă iarăşi parte de moştenire stăpânilorŭ ei, celorŭ mai de'nainte, pentru ace s'au lipssîtŭ de numele Dachicescŭ şî Romanescŭ, numindusă Dacia *Moldova*, de pe apa Molda, atât de cătră ceĭ străinĭ, cât şî de însuşĭ locuitoriĭ eĭ; dar şî numirea aceasta încă nu să obişnueşte pretutindene, căcĭ turciĭ întrândŭ de multe orĭ în Moldova *) pentru ţările care le câştiga de pe la megieşîĭ din Europa, au numitŭ pe Moldovenĭ d'intru începutŭ Acvlahĭ **). Iar după acea închinându-le lorŭ Bogdan ţara sa după voea ce de pe urmă a tatâluĭ sâu Stefan celŭ Mare, au începutŭ iĭ a o numi Bogdan, după obiceiulŭ lorŭ ce âlŭ au, ca să numească ţările cu numele Domnilorŭ care le stăpânescŭ pe ele, însă numele celŭ vechiŭ totuş s'aŭ păzîtŭ necontenit în limba tătărască.

Leşiĭ şî ruşiĭ cari să hotărâscŭ de altă parte cu Dachiĭ, numescŭ pe Moldovenĭ Volohĭ, adecă Italienĭ, iar pe Valahiĭ ce locuescŭ peste munţĭ, îĭ numescŭ Muntenĭ, sau oamenĭ de cea parte de munte.

CAP. II.

Pentru starea locului Moldoveĭ, şî pentru hotarâle eĭ cele veche, şî cele noue, şî pentru văzduhului eĭ.

Moldova să întinde în latŭ de la 44 gradosta-

---

*) Întrarea ce d'întâĭ în Moldova au făcut'o turciĭ la anulŭ 1330.

**) Mai bine Ac Iflac, adecă Valahĭ albi, spre deosăbire de Cara Iflac (Vlah) Valahiĭ cei negri, cari locuescu în tiăra Românească sau Munteneasca.

www.dacoromanica.ro

muri, 54 minute, până la 48 gradostamuri, 5 minute*). Lungimea ei este nepotrivită; ceĭ mai mulţi geografi socotescu partea ei ce despre Apusu care să atinge de Ardeal pe 45 gradostamuri, 39 minute, şi sfirşitulu ei celu despre Răsăritu ce este ascuţitu la cetatea Albă sau Akerman, elu numârâ pe 53 gradostamuri, 22 minute**)

Şi fiindu că o parte a ţării care să atinge de Ardeal este cu munţi, iar cea-laltă parte de câtrâ ţara Leşască, de câtrâ Besarabia şi de câtrâ Dunâre, este şâsu, pentru acea nici văzduhulu nu este în totu loculu potrivitu. În partea muntelui este aerulu mai râce, dar şi mai sănătosu. iar în partea câmpului mai câldurosu, însă cu vânturi mai puţin folositoare sânâţâţii. Dar cu toate aceste, în Moldova nu să ştiu atâte boale ca în alte ţări mai câlduroase. Câte-o-datâ însâ, rar, să stârneşe ciuma, şi unu feliu de friguri râle (lungoare); şi ispita au aratatu câ ciuma nu să stîrneşte din vre unu vâzduhu strîcatu, ce s'au înţălesu câ râzbate în ţările aceste une ori din ţara Leşascâ unde este mai iute, iar alte ori prin corâbiile Egipteneşti şi Ţarigradeşti, care obicnuescu a descâleca la şchelea de Galaţi. Şi frigurile cele

*) Adecă de la coasta despre Amiaţă-ţi la Galaţi cătră Dunărea până la ce despre Amiaţă-noapte la Dumbrava Bucovina cătră Nistru. la 100 de ceasuri de cale, ce să numără câte 24 la unu gradostamu.

**) După harta lui Hans din ţara ungurească, este 48 gradostamuri lungimea ei ce despre Apusu, unde să atingu d'impreună, Moldova, Ardealul, Ungaria şi ţara Leşască. Iar ce despre răsăritu la A. kerman cătră Marea Neagră 43 gradostamuri, care cuprinde celă puţinu 60 de ceasuri de cale.

www.dacoromanica.ro

râle suntŭ cu mult mai întru altŭ chipŭ de cât întru alte ţârĭ ale Europeĭ; câcĭ ele mai de multe orĭ atâta suntŭ de iute, şî mai ca şî ciuma. în cât acia carii le dobândescŭ pe ele, mulţi până la a tria ḑî trebui sâ moarâ. şî pre puţinĭ trăiescŭ până la a şăptea ḑî, şî ceĭ mai puţinĭ dobândescŭ sanatatea lorŭ ca maĭ dinainte.

Acestâ boalâ este atâta de zmreduitoare, în cât oamenii mai mult sâ temŭ de dânsa de cât de ciumâ, şî nicĭ cu prietinulŭ lorŭ celŭ maĭ bunŭ nu sâ însoţâscŭ. Şî pentru câ locuitorii nu ajungŭ bâtrîneţe adâncĭ, nu poate să fie nimicŭ altâ pricinâ, de cât orĭ timpurile cele nesănătoase, orĭ obiceiulŭ vieţuireĭ lorŭ, sau însuşĭ vre o slăbăciune firească a virtuţeĭ, câcĭ pre rar să găsăşte câte unŭ omŭ de 70 de anĭ, şî cu greŭ câte unul de 80 de anĭ. Însŭ viaţa lorŭ ş'o petrecŭ mai multŭ cu sanatate. râsplătindu'şĭ prin aceasta lungimea ce micâ a vieţiĭ lorŭ, pentru că iĭ âşĭ petrecŭ vremea vieţeĭ lorŭ mai mult cu virtutea deşteptatâ şî fără de boale, care lipssâscŭ pe omŭ de ce maĭ mare parte a fericireĭ vieţiĭ sale. Osăbit, ţaraniĭ ajungŭ maĭ adâncĭ bâtrîneţe de cât ceĭ de frunte, şî de cât ceĭ ce trăiescŭ în bine şî ,crescŭ în odihnă.

Cutremurele care împiedecă desfătările mai în toate ţările cele călduroase, să întâmplă rar, şî încă nu s'au auḑîtŭ să să fi pustietŭ când-va vre unŭ târgŭ sau vre unŭ munte din pricina cutremuruluĭ.

Moldova nu au avutŭ tot-de-una tot acestaşŭ hotarŭ, ce, cuprinderea eĭ era une orĭ maĭ latâ, alte orĭ maĭ îngustă, după creştere sau scăderea republi-

www.dacoromanica.ro

ceĭ; iar Stefan Voevod celŭ Mare au pus'o maĭ la urmă întru acestaşĭ hotarŭ care să află şĭ în vremea noastră. Spre Amiadĭ-dă tot-de-una să întinde până la Dunăre, apa ce mai mare a Europeĭ, şĭ departe în sus până la gura eĭ unde să varsă în Marea Neagră la Chilia, ce să numeşte Licostolul Celŭ Vechiŭ.

Spre Râsăritŭ merge hotarulŭ eĭ în vremile vechĭ până la Marea Neagră; iar după ce au luatŭ turcii cu sîla în stăpânire Basarabia şĭ Benderulŭ, apoĭ s'au maĭ micşoratŭ ţara de această parte, şĭ acum merge hotarulŭ eĭ de la gura Prutuluĭ până la satulŭ luĭ Traian, şĭ de acolo groapa luĭ Traian prin apa Botna şĭ drept după gura Bîculuĭ unde să varsă în Nistru, după cum să vede pre înţĭlesŭ de la hartă.

Spre Miadĭ-noapte o desparte Nistru ce să numeşte turceşte Turla, de cătră leşĭ şĭ de cătră tatarĭ Deoçacov. Maĭ nainte era ţărmurile Prutuluĭ numaĭ până la Hotin sub stăpânirea Moldoveĭ, şĭ de acolo taie hotarulŭ părţiĭ aceia drept prin Prut şĭ prin apa Cirimuşuluĭ. Iar după aceia prin vitejĭia luĭ Stefan Voevod celuĭ Mare, s'au adusŭ ţara ce este de cea parte de Podolia, sub stăpânirea Moldoveĭ, până unde să varsă părâulŭ Sarafineştiĭ; şĭ aceste ape unite la olaltă, închidŭ Moldova despre Miadĭ-noapte, adecă Nistru, Sarafineştiĭ, Colacinul şĭ Cirimuşul, unde este Câmpulŭ-Lungŭ russăscŭ.

Spre Apusŭ încă este Moldova acum mult maĭ mare de cât în vremile cele maĭ denainte, căcĭ înainte de Stefan Vodă celŭ Mare, toţĭ munţiĭ cu care să închide Moldova acum, era sub stăpânirea Ar-

www.dacoromanica.ro

dealului, şi ţara despre partea aceasta era foarte îngustă. Iar prin vitejîia acestui Domnŭ fiindŭ biruitŭ de multe orĭ Matiaş, Craiulŭ ungurescŭ, şi ardelenii goniţi înapoĭ, au fostŭ stîliţi ĭi ca să'şi pârâsască paguba acea prin învoeală să nu păgubească maĭ mult; şi după tractaturile de pace ce au făcutŭ, au datŭ luĭ Stefan Voevod toţi munţiĭ cu care s'au deosâbitŭ aceste două ţărĭ, poroncindŭ locuitorilorŭ de prin ţinuturile cele ce sântŭ între vâile apelorŭ celorŭ ce să varsă în Moldova, ca să cunoască stăpânirea Moldoveĭ.

Ş'apoĭ s'au trasŭ drept o linie, din obârşia Cirimuşuluĭ, şi prin obârşia Sucevii, a Moldoveĭ, a Bistriţeĭ, şi a Trotuşului, până la Milcov, şi s'au pusŭ despărţire hotarului între amândoue ţările.

Maĭ nainte să prime Sîretiulŭ şi Trotuşulŭ, hotarŭ ţăriĭ Munteneştĭ. Însă după acea iarăşi prin vitejîa acestui Domnŭ Stefan celŭ Mare, s'au luatŭ ţinutulŭ Sîretiuluĭ sub stăpânirea Moldoveĭ, în cât acum le desparte Milcovul şi Sîretiul pe amândouă ţările. Iar partea despre Amiaţi-ţi o închide Dunârea.

Între hotarăle aceste, aratat cuprinde Moldova 237 de ceasurĭ, saŭ 171 mile italieneştĭ. Iar maĭ nainte până a nu fi Basarabia împrejurată de oştile turceştĭ şi tâtârâştĭ, ave Moldova în cuprinderea eĭ 274 de ceasurĭ, sau 222 mile italieneştĭ.

Megieşiĭ Moldoveĭ sunt: despre Apusŭ Ardeleniĭ şi Munteniĭ, despre Miaţi-noapte Leşiĭ, despre Răsăritŭ şi despre Amiaţi-ţi Turciĭ Şi cu toţi aceştia au avutŭ Moldovenii multe valurĭ, în vremea când îşi aparaŭ iĭ slobozenia lorŭ; pentru care scrie unŭ

www.dacoromanica.ro

istoricŭ leşâscŭ vrednicŭ de credinţâ, Oricovie Anal, la lit. 1552, ţicându: „Aceştĭ Moldoveni cu firea, „cu naravurile şî cu vorba, nu sântŭ cu mult osă- „biţĭ de Italieni; ĭi sântŭ oameni salbaticĭ însă foarte „viteji, că nicĭ unŭ neamŭ nu este care stâpânindŭ o „ţară aşa micâ ca dânşiĭ, să steĭ ca şî dânşiĭ pen- „tru cinste la râzboiŭ, cu aşa vitejiie în protiva tu- „turorŭ vrajmaşilorŭ megieşĭ de prin prejurŭ, şî de „câte orĭ să rădica acia asupra lorŭ, să să apere cu „biruinţâ.“ Şî maĭ adauge ţicându:

„Ĭi sântŭ aşa de viteji, că într'o vreme cu toţĭ „vrajmaşiĭ de toate părţile băteŭ râzboiŭ necoutenit; „că Stefan Voevod Celŭ Mare carele domne maĭ na- „inte în Dacia, numaĭ într'o vară au biruitŭ prin greu „râzboiŭ pe Baiazet Împaratulŭ turcescŭ, pe Matiaş „Craiulŭ Ungurescŭ, şî pe Ioan-Albert Craiulŭ Le- „şâscŭ.“

Iar la urmă după ce s'au râsîpitŭ Republica prin stâpânirea turceascâ, apoĭ nu s'au maĭ rădicatŭ cu războiŭ nicĭ ĭi, nicĭ alţiĭ asupra lorŭ, de cât numaĭ tatariĭ de la Nohaĭ, cărora le dădusă turciĭ Basarabia pentru lăcuire, cari şî în vremile de pace de multe orĭ zurbâlnieŭ Moldova prin nâvăliri, prădând-o şî aducând-o la starea ce maĭ saracă, întru care să aflâ şî în ţioa de astădĭ.

Pentru apele Moldovei.

CAP. III.

Cu greŭ să va pute găsî întru alte ţărĭ ca şî Moldova de micĭ, maĭ multă apă cu firea aşa împo-

www.dacoromanica.ro

dobită ca aice. Câcĭ patru ape mare umblătoare de corâbiĭ curgŭ prin trânsa: Dunărea, Nistru, Prutu şĭ Sîretiu; şĭ macar că Dunârea adapâ numaĭ o parte micâ a ţărĭĭ, care este acum supusă Domnieĭ Moldoveĭ, dar tot aduce ţărĭĭ celŭ maĭ mult folosŭ; câcĭ, osăbit că potŭ multe neamurĭ sĭ vie pe dânsa cu corâbiĭ şĭ să descalice la şchelea din Galaţĭ, aduce locuitorilorŭ Moldoveĭ şĭ îndemnare ca sâ'şĭ aducâ marfa lorŭ pe Prutŭ la Ţarigrad, şĭ la alte cetăţĭ de pe lângâ Marea Neagrâ, din care nu scotŭ puţîn folosŭ.

Însă pentru apa eĭ şĭ pentru bunătăţile eĭ cele supuse trecemŭ cu viderea într'adins; pentru că maĭ nainte de noĭ au apucatŭ alţiĭ de le au scrisŭ.

Întru dânsa să varsâ Prutulŭ, care maĭ nainte să nume Hierazie, la Potolomeĭ Gerazie, la Aminian, Parota şĭ la Ellinĭ Piretu; care vine dupâ hotarulŭ Moldoveĭ celŭ maĭ din afarâ despre Leşĭ, şĭ toată Moldova o tae prin mijlocŭ. Apa luĭ este ce maĭ uşoară, şĭ maĭ sânătoasâ, însă tulbure pentru nâsâpulŭ ce'l duce cu sîne, iar puind'o cineva într'unŭ vasŭ de steclâ să steĭ, apoĭ să aşază nâsîpulŭ în fundulŭ vasuluĭ, şĭ apa râmâne ce maĭ limpede şĭ curată. Eu când eramŭ în Moldova amŭ făcutŭ ispită, şĭ amŭ gâsîtŭ, 100 dramurĭ de apâ de aceasta, cu 30 de dramurĭ maĭ uşoară de cât altă apâ luată d'intru alte rîurĭ.

Sîretiulŭ curge din munţiĭ Ardealuluĭ şĭ merge prin Moldova spre Miaḑî-ḑĭ, însă sâ varsâ în Dunâre pe două crengĭ. Elŭ este o apâ lată şĭ adâncâ, şĭ pentru că în totŭ locul este cuprinsŭ cu dealurĭ şĭ

www.dacoromanica.ro

cu păduri, avându şi într-unu locu şi într-altulu ostroave de nâsîpu, pentru aceia încă nu s'au pututu face bunu deplinu pentru umbletulu corâbiilorŭ.

Spre Miaḑî-ḑî şî Miaḑî-noapte să adapâ o parte mare a Moldovei cu Nistru, ce să nume mai nainte Tiras, la istoricii ceĭ noĭ greceştĭ, din Aptris, şî la turcĭ Turla. Acesta este maĭ cunoscutŭ de cât să socotescŭ a fi de lipssă, de a maĭ pomeni ceva pentru dânsulŭ; numaĭ aceasta voescŭ să aducŭ aminte, că turcii toată zahereua lorŭ de la Ţarigrad, o trecŭ pe dânsulŭ peste Marea Neagră la Bender, şî maĭ nainte o trece şi la Caminiţâ, şi în ḑioa de acum la Hotin. Apa luĭ este foarte limpede, însă greşî sănătăţiĭ foarte strîcâcioasâ; la cetatea Albâ să varsâ în Marea neagrâ.

Pe lângâ aceste, maĭ sântŭ ape şî maĭ micĭ care adapâ Moldova. Adecâ:

În Sireti să varsâ:

Bârladulŭ, care curge prin ţînutulŭ Tecuciuluĭ despre Râsăritŭ spre Apusŭ, şî să uneşte cu Siretiulŭ la satulŭ Şârbăneştiĭ.

Suceava, o apâ care au datŭ nume oraşuluĭ Suceava, ce au fostŭ maĭ nainte Scaunŭ alŭ Ţăreĭ.

Moldova, pentru a câria nume amŭ vorbitŭ la capulŭ I-iŭ.

Bistriţa, care curge din munţiĭ Ardealuluĭ, şî este atâta de râpide, în cât cele maĭ marĭ pietre le surpâ din munte, şî le duce cu sîne.

Trotuşulŭ, o apâ încâ asâmine de râpide, a câria obârştie nu este departe de a Bistriţii.

www.dacoromanica.ro

În Prut să varsă:

Cirimușului, care face hotară între țara Leșască și între Moldova, și mai josu de aceasta să varsă Jijia.

Și în Nistru să varsă:

Râutulu, care face la Orhei o baltă, într-u care să află unu ostrovu minunatu. Botna care este pe giumătate a tătarilorŭ de Bugag.

Și părăe încă are Moldova mai nenumarate, din care voimŭ să arătămŭ aice numai pe cele mai mari pentru a cărora nume amŭ înțălesŭ.

Aceste curgŭ:

În Stretiŭ: Bănila, Molnița, Șomușulu celu mare și Șomușulu celu micu, Valea neagră, Faraon, Racatău, Gerulu, Sohulului, și Milcovulu și Putna să unescu amăndoue, și Stretelului de osăbi curge în Stretĭ.

Pe Suceava o măreste, Sucevița, Solca și Solunețulu.

În Moldova să varsă: Homorulu, Slatina, Neamțulu, Rîșca, Topolița și Valea Albă.

Cu Bistrița să unește Cracăulu.

În Trotușĭ să varsă pe din josu de Ocnă: Țazlăulu Sâratu, Oituzulu, Cașînulu, Valea Sacă, și Valea Rĭ.

Bârladulu să adauge cu Bârlădălulu, Șocevățulu, Țelna, Rebricia, Vasluiulu, Vasluețulu, Racova, Crasna, Lohan, Docolina, Holbana, Horiata, Smila, Curova, Berheciulu, Zeletinulu, Coradulu.

Cirimușulu este: din Cirimușulu Albu, și Cirimușulu Negru, și din Putila.

www.dacoromanica.ro

În Jiţia să varsă, Şubana, Sîtna, Meletinulŭ, Bahluiulŭ, Bahlueţulŭ şî Strca.

Prutulŭ duce cu sîne, Colacinulŭ, Cosman, Cuçurulŭ, Ciuhur, Başâulŭ, Corovia, Caminca, Câldâruşa, Jiţia, Gârla Mare, Valea Bratuleniĭ, Mojna, Nîrnova, Calmiciulŭ, Lâpuşna, Strâmba, Sârata ce despre Apusŭ şî ce despre Râsâritŭ, Cighirşulŭ celŭ Latŭ şî Elanulŭ.

În Nistru să varsă: Sarafineţulŭ alŭ câruia gurâ închipuieşte unghiulŭ Moldoveĭ despre miaçi-noaote, Ciorna, Ivilu, Bîcovâţulŭ, Işnovâţulŭ, Bîculŭ şî Cogâlnica.

Râutulŭ primeşte pe Soluneţ, Ciuluculŭ celŭ Mare, celŭ Micŭ şî celŭ de Mijlocŭ, Dobruşa, Cula şî Cogîlnia.

Cahululŭ, Salcea şî Elpuvulŭ, care sântŭ în Moldova şî în Basârabia, întărescŭ Dunărea; şî d'intru aceste triĭ, numaĭ Elpuvulŭ curge necontenitŭ, iar cele-lalte doue suntŭ maĭ multŭ stătătoare de cât curgătoare. Asămine şî Cogâlniculŭ nicĭ izvorulŭ sŭu nu are, ce numaĭ atunce să poate numi părău când să umple de ploile cele de toamnâ, iar peste toată vara este uscatŭ, şî numaĭ ca o groapă la videre. Pentru aceasta dobitoacele tătarilorŭ de Bujag sŭ usucă de săte pentru lipssa de apă.

În Moldova este asâmine lipssă de bălţĭ cât şî de apă, şî d'intre bălţile cele multe care sântŭ făcute atât din fire, cât şî din meşteşugŭ, sântŭ vrednice cinci de a să arăta de osăbĭ. Adecă:

www.dacoromanica.ro

a) Bratişulŭ *) între Prutŭ şî între Stretiŭ, la Ţîrgulŭ Galaţîi; lăţîmea luĭ este o milă şî giumătate italienească, şî lungimea două mile. Nu are izvoare, fără numaĭ o gârlă mică nu pre adîncă, ce să numeşte, Pruteţulŭ, şî când creşte Prutulŭ de ploae să adapă şî elŭ d'intru dânsulŭ. Iar une-orĭ rămâne gârla uscată şî aduce bălţîĭ putrejune. Iar când să umple Dunărea primavara prin topirea omătuluĭ, apoĭ nu numaĭ că scoate pe Prut înapoĭ, ce încă umple şî toată balta cu apă proaspădă şî cu peşte, pe care'lŭ prindŭ fără de osteneală oamenîĭ ceĭ ce locuescŭ pe acolo după ce scade apa.

b) Balta Orheiuluĭ, care este din apele Râutulŭ, şî Cula, la acelaşî târgŭ, 6 mile de lungŭ şî 2 de latŭ; şî lungimea şî lăţîmea eĭ o măreşte un iazŭ, pe care l'au făcutŭ Vasîle Voevod Alvanitul, ca să popreascŭ apa şî să facă morî pe dânsulŭ. În mijlocŭlŭ eĭ este unŭ ostrovŭ nu pre mare cu vie, care era foarte slăvită şî împodobită cu alte osăbite roduri sădite.

c) Balta Dorohoiuluĭ, are numele de la acelaşî târgŭ ce este lângă dânsa, şî nu este departe de obârşiea Jîjieĭ. şî este vrednică de a să arăta pentru mulţîmea peştiiorŭ ce are.

d) Balta Colacinulŭ, pe hotarulŭ din Leşasca, şî o pomenimŭ numaĭ pentru că din partea eĭ ce despre Miadî-noapte şî despre Răsăritŭ curgŭ două ape,

*) Balta aceasta Bratişulŭ să vede a fi însămnată cu numele celŭ vechiŭ Britologhi, care să arată la Bonfinius.

www.dacoromanica.ro

Colacinulŭ şî Sarafineţulŭ, care facŭ hotarulŭ Moldoveĭ şî alŭ ţâreĭ Leşăştĭ între Nistru şî între Prutŭ.

e) Ce maĭ de pe urmă şî maĭ vestită este balta luĭ Ovidie, ce să numeşte de locuitorĭ, Laculŭ Ovidului, la Akerman în Basarabia, este osâbit cunoscută pentru numele eĭ, pentru că să ḑîce: Că Ovidie poetulŭ celŭ vestitŭ alŭ Romanilorŭ ar fi fostŭ acolo surgunitŭ în ticâloşîia luĭ. Aceasta să varsă în Nistru prin o gârlă strâmtă, nu departe de varsarea Nistruluĭ, care este împresurată cu atâte mlaştinĭ, în cât de două mile italieneştĭ nu poate să să apropie omulŭ de dânsa, şî are şî unŭ podŭ peste dânsa care este foarte vechiŭ după cum să vede de pe fâptura luĭ, căcĭ atât tăria lucruluĭ cât şî mărimea pietrilorŭ d'intru care este alcătuitŭ, arată aceasta pre cu înţălesŭ.

Toate aceste maĭ sus pomenite ape curgătoare şî stătătoare, suntŭ pline de peşte pre frumosŭ, şî osâbit pârâile acele care curgŭ din munţĭ, au peştele celŭ maĭ cu gustŭ, şî să numeşte de locuitorĭ: Pâstrâvĭ, Lostoţe şî Lipeanĭ, care la ḑîlile cele de postŭ să aduce tot-de-una viŭ pe caĭ, pentru masa Domnească.

Burguturĭ nu sântŭ în Moldova, pentru că Moldovenĭĭ credŭ că apa Prutuluĭ este destulă doftorie în protiva tuturorŭ boalelorŭ.

---

www.dacoromanica.ro

CAP IV.

Pentru ţinuturile şi târgurile cele de acum, ale Moldoveĭ.

În vremile vechĭ era Moldova împărţită în trĭĭ părţi:

Ĭn ţara de josŭ, în ţara de susŭ, şi în Basarabia, întru care să numară 23 de ţinuturĭ. Iar după ce s'au luatŭ Basarabia sub stăpânirea turcească, supuindu-să turcilorŭ şi Benderiulŭ cu patru ţinuturĭ, prin tradarea luĭ Aron Voevodŭ, apoĭ au ramasŭ Domnilorŭ Moldoveĭ numaĭ 19 ţinuturĭ, şi nicĭ aceste întregĭ.

Ţara sau partea de josŭ cuprinde 12 ţinuturĭ maĭ micĭ, şi în mijlocŭ este:

1) Ţinutulŭ Ieşuluĭ; întru dânsulŭ este Ieşulŭ, lângă apa Bahluiuluĭ cu patru mile maĭ sus de varsarea luĭ în Prutŭ.

Acesta éste Scaunulŭ Târeĭ, pe care l'au mutatŭ Stefan Voevodŭ acolo din Suceava, ca să poată apara ţara maĭ bine din mijloculŭ eĭ de către năvălirile turcilorŭ şi ale tatarilorŭ, pentru că elŭ pre bine vide că nu pute să să apere aşa lesne din Suceava, pentru că este departată de hotarulŭ turcescŭ. Mai naînte de aceasta, era târgulŭ numaĭ ca unŭ satŭ prostŭ, întru care abie să aşăzasă trĭĭ sau patru gospodarĭ; şi ave şi o moară în care era unŭ morariŭ bătrânŭ ce să chiema Ioan, (sau după cum îĭ zîce Iaşiĭ). Numele acestuĭ omŭ l'au datŭ Domnulŭ acesta oraşuluĭ ce l'au făcutŭ, întru care au ţidităŭ întâiŭ şi o Biserică, întru cinstea Sfântuluĭ Nicolaĭ, care este acum Biserica ce mare; şi după aceia şi alte pala-

www.dacoromanica.ro

turĭ pentru dânsulŭ şî pentru boeriĭ luĭ. Iar Radu Voevodŭ l'au împrejuratŭ cu ţîdiŭ, şî cia-l-alţĭ următorĭ l'au înfrumusăţătŭ cu alte podoabe şî ţîdirĭ vederate, în cât acum să numără întru dânsulŭ maĭ mult de 40 de Biserecĭ, care pre frumos suntŭ lucrate, atât de piatră cât şî de lemnŭ. Maĭ nainte cu 50 de anĭ fâcândusă conscripţiie, s'au găsîtŭ întru dânsulŭ 12,000 de case, iar apoĭ arţîndŭ de multe orĭ, şî pustiindusă prin năvălirile tatarilorŭ şî a leşîlorŭ, de abie au ramasŭ a tria parte nemistuitŭ. Osâbit de Curtea Domnească, care trage la sîne veniturile din toată ţara, să maĭ zăbăveşte acolo şî Mitropolitulŭ ţărĭĭ necontenit, macar că nu are numele de Mitropolit alŭ Ieşuluĭ, ce alŭ Sucevii, Scaunulŭ celŭ maĭ d'întâiŭ alŭ ţărĭĭ. Iar în Ieşĭ este numaĭ unŭ protopopŭ, pentru carele v'omŭ arata maĭ mult maĭ josŭ*).

2) Cu ţînutulŭ acesta să hotârâşte spre Amiadî-ţî ţînutulŭ Cârligâturiĭ, întru care este Tîrgul-frumosŭ, 8 ceasurĭ din Ieşĭ asupra Suceveĭ, tot lîngă apa Bahluiulŭ, şî nu este altă nimică, de cât numaĭ unŭ Tîrguşorŭ, cu o casă Domnească, asupra căria să orânduieşte unŭ osâbit poroncitoriŭ ce să ţice în limba ţărĭĭ: Parcalabŭ. Maĭ încolo câtră Apusŭ să întinde:

3) Ţînutulŭ Romanuluĭ, celŭ întâiŭ, întru care s'au aşazatŭ cetele Romanilorŭ, care s'au întorsŭ în-

*) La anulŭ 1711, 1739 şî 1769, s'au luatŭ oraşulŭ de cătră Ruşĭ, şî la anulŭ 1753, au arsŭ împreună cu curtea Domnească şî vr'o câteva Monastirĭ catoliceştĭ, o Biserică de piatră foarte bogată, şî Biserica luteranilorŭ, pe care o făcusă atunce.

www.dacoromanica.ro

napoĭ de la Ardeal după năvălirea luĭ Batie *), căruia au pusŭ şĭ numele lorŭ celŭ vechiŭ; aice este tîrgulŭ Romanulŭ, asupra căruia să orânduescŏ de la Domnie doĭ Parcalabĭ. Ceĭ mulţĭ ţîcŭ, că pământeniĭ noştri s'au aşazatŭ întâiŭ acolo; dar toţĭ nu v'orŭ să creadă, pentru că nu departe de acolo să vede altŭ locŭ în malulŭ Siretiuluĭ, despre Răsăritŭ, care şĭ până acum să numeşte de locuitorĭ Smidorova, şĭ ne arată că acolo arŭ fi ţîditŭ ĭi ce d'intâĭ şĭ maĭ mare Cetate. Cu adevărat este, că cu mult maĭ încoace s'au înoitŭ acea de Stefan Voevod celŭ Mare, şĭ au fostŭ pusă iar în starea eĭ ce maĭ d'inainte. Iar apoĭ după mulţĭ anĭ, nu ştiŭ din ce pricină au râsîpit'o iarăşĭ Petru Voevod Rareşĭ, şĭ au poroncitŭ locuitorilorŭ ca să să mute în Roman. Cu aceste să hotărăşte între ţînutulŭ Ieşuluĭ şĭ a Cărligăturiĭ:

4) Ţînutulŭ Vasluiuluĭ. Întru dânsulŭ este Vasluiulŭ, 12 ceasurĭ din Ieşĭ, pe drumulŭ Galaţuluĭ, lângă gura părăuluĭ Vasluiuluĭ, unde să varsă în Bărlad, şĭ era căte-o-datâ Scaunŭ Domnescŭ, unde şĭ acum sântŭ casele de faţă. Oblăduirea luĭ s'au datŭ asupra ispravniculuĭ de Vasluĭ, după ce s'au aşazatŭ Domnia în Ieşĭ. Spre amiaţĭ-ţĭ să întinde de a lungulŭ,

*) Batie Hanulŭ de la Kipcac, nepotŭ Hanuluĭ Jamchis, i să supune Rossia, pune leşasca supt haraciŭ, omoară în Şlezia multe miĭ de Cristianĭ, şĭ la întoarcerea sa pustieşte Moravia, Ungaria şĭ ţările pe lângă Dunăre în sus, până la Marea Neagră, şĭ au muritŭ la la anulŭ 1256; aceste năvălirĭ s'au făcutŭ după anulŭ 1237, şĭ dacă Dragoş Voevod s'au întorsŭ cu oamenĭĭ săĭ de la Ardeal, după năvălirile luĭ Batie, apoĭ această întoarcere trebue să să socotească cu giumătate.... (Aice tălmăcirea nu s'aŭ isprăvit).

www.dacoromanica.ro

5) Ţînutulŭ Tutoviĭ, care s'au numitŭ aşa de pe apa Tutova ce curge prin mijlocŭlŭ luĭ; scaunulŭ ţînutuluĭ este Bărladulŭ, lăngă apa cu asămine nume, care era o dinioară foarte mare, iar acum s'au pustietŭ şĭ s'au lipssîtŭ de toate frumussâţele luĭ.

Aceasta este scaunulŭ Vorniculuĭ de Ţara de Josŭ, dar pentru că elŭ trebue să fie la Curte în toată vremea, pentru aceia să orânduescŭ alţĭ doĭ Vornicĭ maĭ micĭ. O milă de locŭ maĭ în josŭ la malulŭ acela să vădŭ rămăşiţile uniĭ cetăţĭ foarte vechĭ, ce să ţîce Cetatea de Pămîntŭ, dar nu s'au aflatŭ nicĭ o temelie de casă, sau altŭ sâmnŭ, din care să să poată cunoaşte luminat de cine să fi fostŭ ţîditŭ, căcĭ nu este altă nimică fără numaĭ unŭ ţîdiŭ de pămîntŭ, şĭ pentru aceia socotescŭ, că ţîdirile acele, au trebuitŭ să fie fâcute în vremile vechĭ de locuitoriĭ ţării, pentru ca să propească năvălirea Barbarilorŭ.

6) Ţînutulŭ Tecuciuluĭ, să megieşăşte despre Apusŭ cu Bărladulŭ; acesta este mare, dar pentru nimică altă este de a să socoti de căt numaĭ pentru tărguşorulŭ Tecuciĭ lăngă apa Bârladulŭ, 8 ceasurĭ din Bârlad asupra Galaţuluĭ. Nu are nicĭ o ţîdire, şĭ este scaunulŭ a doĭ parcalabĭ, cărora le este dată în samă oblăduirea ţînutuluĭ acestuia. În malulŭ Sîretiuluĭ spre Apusŭ este.

7) Ţînutulŭ Putniĭ, care să vede că are nume de pe apa Putna; aice este tărgulŭ Focşânĭĭ pe apa Milcov, la hotarulŭ ţării Munteneştĭ; şĭ starostele tărguluĭ acestuia are şĭ stăpănire asupra ţînutuluĭ. Maĭ este întru dănsulŭ şĭ Agiudulŭ, unŭ tărguşorŭ fru-

www.dacoromanica.ro

moșĭ pe Sîretĭ în susŭ. La picioralŭ munteluĭ Vranciĭ, aproape de Mira, o Monastire făcută de reposatulŭ Constantin Cantimir Voevod, sĕ găsăscŭ rămăşiţile uniĭ cetăţi foarte vechĭ, la care nu s'au pututŭ afla nicĭ unŭ sâmnŭ, nicĭ pentru vremea în care s'aŭ ţîditŭ, dar nicĭ pentru ţîditoriulŭ eĭ. Loculuĭ acela să numeşte de locuitorĭ Crăciuna. La cela-l-altŭ malŭ alŭ Sîretiuluĭ, în mijlocŭ între Sîretiŭ, între Dunăre şî între Prutŭ, este:

8) Ţînutulŭ Covurluiuluĭ, care să chiamă aşa de pe gârla Covurluea, care este 8 ceasurĭ de lungă; însĭ maĭ mult uscată de cât cu apă. Aice este de a să socoti: Întâiĭ Galaţiĭ, unŭ târgŭ, care în cât pentru mărimea şî urzala luĭ, nu este atâta de lăudatŭ, ce numaĭ pentru că este loculuĭ celŭ maĭ vestitŭ de neguţitorie pe lângă toată Dunărea, căcĭ întru dânsulŭ nu vinŭ în toţĭ aniĭ de două saŭ treĭ orĭ corăbiĭ numaĭ din cetăţile se sântŭ pe lângă Marea Neagră, din Ostrovulŭ Krimuluĭ, Trapezonda, Sinope şî din Ţarigrad; ce şî însuşĭ de la Egipetŭ şî de la Barbariă, pe care le încarcă cu lemne de la Moldova, stejarŭ. cornŭ, bradŭ, cum şĭ miere, sare, ciară, untŭ, sîlitră şî pâne, din care nu scotŭ puţin folosŭ locuitoriĭ Moldoveĭ.

Nu departe de Galaţĭ, la gura Sîretiuluĭ de către Răsăritŭ, să vede rămăşiţa uniĭ cetăţĭ vechĭ, care şî acum o numescŭ locuitoriĭ Gherghina, şî cum că s'aŭ ţîditŭ pe vremea luĭ Traian, ne încredinţază atât banii, cât şî o marmură ce s'aŭ sapatŭ din moluţulŭ eĭ, în vremea noastră, în care marmură s'au aflatŭ

www.dacoromanica.ro

săpătura aceasta în limba latinească, adecă:

„Împaratului Kesar, dumnedeiesculuĭ fiŭ a luĭ „Nerva Traian Augustŭ, pre înalțatului a toată Ger„mania și a Dacieĭ, Patriarhului celuĭ pre mare, pre „fericitului și bine cuvântatului Dictatorŭ al 16, Îm„paratŭ alŭ 6, Părintelui Patrieĭ, în vremea când aŭ „fostŭ Publie Calpurniĭ, Marco și Caio, Aurelio, Rufo, „Conculĭ în Roma".

D'incolo de acesta pe Prutŭ, este:

9) Ținutulŭ Fălciului, întru care este Fălciulŭ, unŭ târgŭ frumosŭ lângă Prutŭ, și cum că arŭ fi șăzutŭ Țaifalii întru dânsulŭ, mă încredințază urmele uneĭ cetăți pre vechĭ, pe care le amŭ descoperitŭ însumĭ eŭ nu departe de acolo, căcĭ cetindŭ eŭ o dată într'o scrisoare cu mâna din istoria luĭ Herodot, cum că neamulŭ acelŭ războinicŭ alŭ taifalilorŭ arŭ fi locuitŭ pe Prutŭ, cale de triĭ ție de la Dunăre, și arŭ fi ținutŭ și o cetate foarte mare; și ne putându eu a găsĭ nicĭ într'unŭ ținutŭ rămășițile eĭ, amŭ trimesŭ vre-o căți-va oameni care știeŭ bine părțile locurilorŭ ca să caute în pădurile cele de pe lângă Prutŭ, doar v'orŭ pute afla niscaiva sămne, din care să să poată vide luminat, pentru starea ce maĭ adevărată a cetății aceștia; și viindŭ iĭ înapoĭ aŭ povestitŭ că în pădurile cele maĭ dese despre Apusŭ, în cuprinsulŭ de cincĭ mile italienești de a lungulŭ apeĭ, arŭ fi găsîtŭ temeliĭ de țidiurĭ și de turnurĭ țidite cu pietri arse, care macar că pe câmpulŭ acelŭ d'inprejiur de acolo, nu să maĭ găsăscŭ alte rămâșițe, dar tot aŭ sămnŭ de vr'o ocolire mare. Osăbit de a-

www.dacoromanica.ro

ceasta să mai întăreşte chibzuirea me, şî cu numirea aceasta de acum a ţînutului acestuia, căcî însâmnarea adivereaţă să să fi izvoditŭ Fălciî din Taifalia.

Maî sus în lăuntru ţînutului este Huşîî, unŭ târguşorŭ micŭ, Scaunulŭ unuî Episcopŭ, iar pentru altă nu este de a să socoti fârâ numaî pentru râzboiulŭ acela cu care Petru celŭ Mare însuşî, oblăduitoriulŭ a toată Rossia, în 4 ţîle cu puţînâ oaste, cu mare vitejîe au suferitŭ şî au stătutŭ în protiva celorŭ de multe orî poftorite năvălirî ale turcilorŭ, la anulŭ 1711. Nu departe de acestŭ locŭ, să vede o movilă mare făcută de mânâ de omŭ, pe care o numescŭ tatariî Hantepesi, adecă movíla Hanuluî, iar de locuitorî să numeşte movila Răbâeî. Pentru izvodirea eî sântŭ multe chibzuirî; o samâ de tatarî ţîcŭ câ ar fi uciseă acolo Moldovenii pe unŭ Han cu toată oastea luî, şî pentru pomenire s'arŭ fi făcutŭ aceastâ movilâ; iar alţîî povestescŭ, că o Crâiasâ a Schitilorŭ anume Râbea, arŭ fi peritŭ acolo la acelŭ locŭ, viindŭ cu oaste asupra Schitilorŭ celorŭ ce locuieŭ Moldova, şî arŭ fi îngropat'o acolo oamenii eî. Iar acea ce este adevaratŭ saŭ neadevâratŭ la pricina aceasta, nu îndrâznescŭ a holârî la o întunecare aşa mare a istorieî aceştia.*)

10) Cu ţînutulŭ acesta să hotărăşte spre miadî-noapte ţînutulŭ Lăpuşneî, de aceasta să ţîne odinioară Tiginea, la turcî Benderiulŭ, o cetate care maî nainte era foarte întărită, şî acum au înmulţît'o şî

*) La acestŭ locŭ s'aŭ deschisŭ războiŭ între Ruşî şî între Turcî cu izbândirea celorŭ d'întâî la lunii, anulŭ 1770.

www.dacoromanica.ro

turcii cu multe lucruri de tărie; e este pe Nistru, şi au fostu pe vremea noastră scaparea Craiului Şveţiei carele au fugitu de la bătăllia de la Poltava *). Turcii până a nu li să supune loru, de multe ori tăbără asupra ei în ţadar, însă neputându ii să'i facă nimică cu stla, au luat'o apoi prin vicleşugulu şi tradarea lui Aron Voevod, căruia îi ţiceu Moldovenii tiran; căci elu fiindu izgonitu din ţară de boieri, pentru grozăvia şi tirania ce ave asupra Moldovenilorŭ, au scapatŭ la Împaratulŭ turcescŭ, şi i'au făgăduitŭ, că de'lŭ v'a ajuta să să întoarcă iarăşi înapoi la Scaunulŭ său, elu va da ostaşilorŭ săi Benderiulŭ celŭ de multe ori cerutŭ, împreună cu 12 sate, şi că i'elŭ v'a dărui în veci să'lŭ stăpănească. Şi Sultanului plăcându darulŭ acesta, au pusŭ pe Aron iarăşi în stăpânirea sa. Însă pentru ostineala lui ş'aŭ popritŭ celŭ mai mare oraşŭ în toată ţara, şi ce mai mare cetate de cătră leşi şi de cătră tatari. Şi pentru acea este acum Lăpuşna locŭ de căpitenie întru acestŭ ţinutŭ, lângă apa acestuiaşi nume, asupra căruia să rânduescŭ de la Domnie doi parcalabi.

Mai este întru acestŭ ţinutŭ şi Râşca, unŭ târguşorŭ nu pre mare pe apa Bâculuĭ; nu departe de acolo să vede unŭ şiragŭ de pietre foarte mari, care sântŭ puse în dreaptă linie, ca când arŭ fi înadins puse de oameni; însă atât lungimea şiraguluĭ, cât şi mărimea pietreloru, nu ne lasă să credemŭ acea-

*) Din cuvintele aceste să vede luminat, că Cantimir au trebuitŭ să alcătuiască scrisoarea aceasta la anulŭ 1712 sau 1713, căci în anulŭ 1714, Carl al XII, nu era la Varniţă la Bindiriŭ.

www.dacoromanica.ro

sta, căcĭ unele d'intre dânsăle sântŭ în patru colţurĭ, câte de trĭi şĭ patru coţi de lungĭ, şĭ lungimea şîragulŭĭ merge pânâ la giumatatea ostrovulŭĭ de Crâm, peste Nistru. Acestŭ lucru să numeşte în limba ţărĭĭ Cheile Bîculuĭ, şĭ prostimea 'lŭ socoteşte a fi vre o lucrare a duhurilorŭ celorŭ necurate, care s'arŭ fi sfătuitŭ să astupe apa Bîculuĭ. Cu adevarat este, că unĭĭ din Domnĭ s'au ostenitŭ ca să astupe gârla apeĭ aceştia care merge o bucatâ bunâ p'intre văĭ, vrândŭ ca să prifacâ în vre o baltâ pârţile acele de acolo, ce era numaĭ pentru fânaţe, însâ nu au pututŭ ca să aducâ lucrulŭ nicĭ la o cale. D'incolo de acesta pe Nistru este:

11) Ţînutulŭ Orheiuluĭ, care să numeşte aşa de pe târgulŭ Orheiuluĭ lângâ apa Răutulŭ, care macar că nu este pre mare, dar este împodobitŭ şĭ cu îndestulare la toate cele trebuincoase pentru hrana oamenilorŭ.

Balta Orheiuluĭ care este spre Răsăritŭ nu departe de acolo, şĭ Ostrovulŭ celŭ minunatŭ ce este întru dânsa, pentru care amŭ vorbitŭ la capulŭ alŭ III, âşŭ dă hrana sa din destul. În malulŭ bălţiĭ despre Apusŭ să vâdŭ urmele unuĭ Oraşŭ foarte vechiŭ, în mijloculŭ pâdurilorŭ celorŭ dese, pe care elŭ numescŭ locuitoriĭ Orheiulŭ celŭ vechiŭ, şĭ de pe starea lui să asamână cu oraşulŭ Petrodova în Dachia ce veche.

12) Ţînutulŭ celŭ maĭ de pe urmă, ce este pe malulŭ Nistruluĭ o bucată bună de cale, este ţînutulŭ Soroceĭ; scaunulŭ luĭ este Soroca, ce să chiema maĭ nainte Orhionia, lângâ Nistru sub dealŭ, pe unŭ şăsŭ,

www.dacoromanica.ro

şî macar că este micŭ, dar în cât după vremea întru care s'au făcutŭ este foarte tare, cu ţidiŭ foarte ţapănŭ în patru unghiurĭ, aparatŭ cu turnurĭ destul de înalte, şî este ţîditŭ de bicaşe, care sântŭ cu îndestulare pe dealurile de prin prejurŭ. Şî fiindŭ că elŭ de când s'au datŭ Benderiulŭ, este cetatea ce maĭ de frunte despre Leşĭ, pentru aceia să orânduescŭ de câtrâ Domnie doĭ stăpânitorĭ pentru apararea luĭ.

Partea din susŭ a ţînutuluĭ acestuia, nu să poate lucra pentru lipssa de lemne şî apâ, şî pentru aceia numaĭ sîngura parte aceasta de pământŭ din Moldova este pustie, după cum şî în hărţîle cele maĭ bune să aratâ pustietate.

Partea de sus, ce să ţîce de locuitorĭ Ţara de sus, are 7 ţînuturĭ maĭ micĭ.

1) Ţînutulŭ Hotinuluĭ, care să întinde pe din sus de alŭ Sorocĭĭ pe lângâ Nistru spre Miaţî-noapte, întru care este Hotinulŭ, o cetate pe Nistru de cătră Caminiţă, ce să socoteşte între oraşele cele maĭ marĭ ale Moldoveĭ. Aceasta era maĭ nainte despre Apus întăritâ cu ţidiurĭ foarte înalte, şî cu şanţurĭ adâncĭ, şî despre Râsârit cu malurile cele oable ale Nistruluĭ, şî cu stâncĭ. Iar în râzboiulŭ celŭ maĭ de pe urmâ cu Ruşiĭ, au biruitŭ turciĭ cetatea la anulŭ 1712, şî au surpatŭ ţidiurile eĭ cele vechĭ despre partea d'incoace, iar despre cea-l-altâ parte atâta le-au întăritŭ cu multe lucrurĭ de târie după obiceiulŭ de acum, lărgindu'o maĭ multŭ de giumatate,

www.dacoromanica.ro

în cât în ḑiua de astâḑi este vrednică de a să socoti ce mai frumoasă şi mai mare ceţate, de cât celelalte ale Moldoveï, şi când încă era sub stâpânirea Domnilorŭ Moldoveï, să încredinţa unuï osâbitŭ poroncitoriŭ; iar de când au luat'o turcii, o stâpâneşte unŭ paşâ în protiva aşâḑâmânturilorŭ de pace ce aŭ legatŭ cu Leşii, în care s'au fostŭ hotârâtŭ, că nici o dinioară să nu fie oştire turcească în cetăţile Moldoveï *).

2) Spre Apus este ţinutulŭ Dorohoiuluï, întru care este Dorohoiulŭ nu departe de obârşiia Jijiieï, unŭ târgusorŭ puţin cunoscutŭ, şi este scaunulŭ vorniculuï de ţara de Sus; însa în loculŭ luï să orânduescŭ alţi doi vornicï mai micï, pentru că elŭ trebue să fie la Curte necontenit. Mai este întru dânsulŭ şi târgulŭ Ştefăneştii lângă Prutŭ, în care au făcutŭ turcii la anulŭ 1713, curăţindŭ apa, unŭ podŭ de dubasurï şi magaḑiie, pentru oştile de la Hotin.

3) Mai în gios este ţinutulŭ Hârlâuluï, întru care este Hârlâulŭ, unŭ târgusorŭ micŭ, asupra căruea să orânduesţe unŭ osâbitŭ parcalabŭ.

Şi târgulŭ Cotnariï, ce este vestitŭ numaï pentru viile luï cele slăvite, care pe toate altele le întrecŭ. Stâpânirea asupra luï este încredinţată Pa-

*) Părţile aceste, încă şi ale Soroceï, de obşte încă şi însuşi Bising le arată că au fostŭ lucaşurï ale tatarilorŭ Lipcanï, şi poate că Cantimir au uitatŭ să pomenească de acea; căcï elŭ arată în istoria Impărăţieï tureeştï, că aceştï tatarï Lipcanï s'au strămutatŭ din Lipcania în vremea luï Sultan Mahomed al IV, poate că li s'au dat locŭ de asadare în părţile aceste a le Moldovei.

www.dacoromanica.ro

harniculuĭ celuĭ mare. Papistaşiĭ au în trânsulŭ o Biserică de piatră pre frumos ţidită.

Târgulŭ Botoşeniĭ, ale cărŭia venitură împreună cu ale părţilorŭ luĭ cele din împregiur, le trage la sîne Doamna, pentru a cărora rădicare este orânduitŭ de cătră dânsa unŭ cămăraşŭ alŭ eĭ. Pe acestŭ ţînutŭ âlŭ împreşoară la unŭ cercŭ.

4) Ţînutulŭ Cernăuţuluĭ, care să întinde dealungulŭ hotaruluĭ despre ţara leşască. Oraşulŭ luĭ celŭ de câpitenie este Cernăuţulŭ, pe malulŭ Prutuluĭ despre Miaḑî-noapte; oblăduirea luĭ este dată Spatariuluĭ celuĭ mare. Aproape de satulŭ Cozmin, pe apa Cucurulŭ, nu departe de varsarea eĭ în Prutŭ, să vădŭ râssîpjile unĭĭ cetăţĭ foarte vechĭ, însă pentru făcătoriulŭ eĭ nicĭ unŭ sâmnă nu amŭ pututŭ afla, pentru care amŭ şî ispititŭ de multe orĭ. Pe malulŭ Siretiuluĭ despre Apus este:

5) Ţînutulŭ Sucevĭĭ, întru care este Succava, ce au fost maĭ nainte Oraşulŭ de capitenie a toată Moldova, şî Scaunulŭ Domnieĭ şî alŭ Mitropolieĭ: iar acum este maĭ de tot pustietŭ, şî este pe apa Succeava, de pe care şî Oraşulŭ s'au chiematŭ aşa, pe unŭ dealŭ netedŭ, împrejuratŭ cu ţîdiurĭ foarte înalte şî cu şanţurĭ, şî ave pe zăporiu dialuluĭ mahala foarte mare, şî osăbit de curtea Domnească şî de alte case marĭ, să numara întru acest Oraşŭ 40 de Biserică de piatră şî de lemnŭ, şî 16,000 de case, care toate au căzutŭ după ce s'au mutatŭ Scaunulŭ Domnescŭ de acolo. Acum este asupra Hatmanuluĭ.

Rădăuţiĭ, târgŭ şî Scaunŭ unuĭ Episcopŭ, încă

www.dacoromanica.ro

este lângâ apele Suceava şî Sîretiulŭ, în cotulŭ Sîretiuluĭ unde sĕ întoarce spre Amiaţî-ţî. Aproape din gios este:

6) Ţînutulŭ Neamţuluĭ, care sĕ întinde o bucată bună între apele Moldova şî Bistriţa. Într-u dânsulŭ este Neamţulŭ, cetăţuie pe unŭ dealŭ înaltŭ lângâ apa cu acestŭ nume, care din fire este aşa de tare, în cât poate sĕ stei în protiva năvăliriĭ tuturorŭ vrajmăşîlorŭ. E au fostŭ încungiurată de multe-orĭ, dar biruită numaĭ de două orĭ, o dată de turcĭ sub stâpânirea luĭ Suleiman, şî altâ-dată pe vremea noastră de Ioan Sobieţchi, Craiulŭ leşâscŭ, şî nicĭ atuncĭ nu arŭ fi biruit'o, de nu arŭ fi fostŭ stîlţĭ de foame puţînteiĭ ostaşĭ Moldovenĭ ce erau într-u dânsa, după târârîrea a multe ţile, ca s'o închine loçîlorŭ. Maĭ nainte era împregiurată cu două ţidiurĭ, çî ave numaĭ o poartă; iar după acea, râsîpindŭ turciĭ ţidiulŭ celŭ pe din afară, au ramasŭ acum Moldovenilorŭ numaĭ celŭ din lăuntru. Şî în vremile până a nu fi Moldova supusă turcilorŭ, la fieşte care întâmplare de războiŭ âşĭ trimeteŭ Domniĭ copiĭ şî visteriele lorŭ într-u dânsa, ca în ce maĭ cu nedejde şî nebiruită cetate. Încă şî acum este pentru locuitorĭ orĭ şî la ce vreme de rezmeriţă unŭ locŭ foarte sîgurŭ de scapare. Pentru acea şî Domniĭ maĭ nainte au ţiditŭ într-u dânsa palaturĭ marĭ care şî acum să potŭ ide, în â nu au purtare de grijă după cum li să cade. Drept d'incolo de dânsa este târgulŭ Piatra.

7) Ţînutulŭ Bacăuluĭ, asupra căruia este unŭ osŭbitŭ Vornicŭ ce şăde în Bacăŭ, unŭ târgŭ ce este

www.dacoromanica.ro

pe unŭ ostrovŭ pe apa Bistriţa; şî este vestitŭ pentru rodirea merelorŭ şî a altorŭ roduriĭ; are şî unŭ Vlădică papistaşăscŭ ce să ţîce Vlădica de Bacăŭ, pentru că în ţînuturile cele de pe lângâ munte sântŭ mulţî locuitoriĭ, cariĭ atât pentru neamulŭ lorŭ cât şî pentru lege, să numescŭ papiştaşî; pe cariĭ i'au aşazatŭ pe acolo Stefan Voevod după ce au biruitŭ elŭ pe Matiaş Craiulŭ ungurescŭ, şî i'au împărţitŭ pe la boieriĭ săĭ. Osăbit în satulŭ celŭ mare alŭ luĭ Cantimir, ce să numeşte Faraoaniĭ în ţînutulŭ Romanuluĭ, sântŭ maĭ mulţî de o sută de gospodarĭ, cariĭ toţi să ţînŭ de Biserica Apusuluĭ, şî au şî o Bisericâ de piatrâ foarte veche.

Ocna şî Trotuşulŭ, două târgurĭ pe apa Trotuşulŭ, care sântŭ de a să socoti numaĭ pentru Ocnile cele vestite ce să găsăscŭ prin pregiurulŭ lorŭ. Pe aice merge drumulŭ celŭ maĭ dreptŭ dîn Moldova la Ardeal.

BESSARABIA.

O dinioară a tria adică şî ce maĭ mare parte a Moldoveĭ.

Totŭ pământulŭ acesta este şasŭ şî nu are nicĭ dealurĭ, nicĭ codri, şî să adapă numaĭ cu Elpuvu care curge necontenit, pentru acea locuitoriĭ ca să să ajutorezâ de lipssa de apâ, sântŭ nevoiţî a sapa fântânĭ foarte adâncĭ, şî în loculŭ lemnelorŭ să slujăscŭ cu gunoiulŭ dobitoacelorŭ, pe care'lŭ usucă la soare, şi'şî încâlţăscŭ cu ţânsulŭ colibele lorŭ. Pe această parte de ţarâ au luat'o turciĭ încă pânâ a nu fi toată Moldova supusă lorŭ; pentru aceea nicĭ maĭ este acum sub stăpânirea Domnilorŭ Moldoveĭ, macar de şî

www.dacoromanica.ro

sântŭ târgurile eĭ şĭ satele de pe lângâ Dunăre pline de Moldoveni Hristiani, carii rabdă stăpânirea ce tirănească a turcilorŭ şĭ a tatarilorŭ. Locuitorii sântŭ giumatate turcĭ şĭ giumatate tatarĭ, carii sântŭ sub stăpânirea unuĭ Seraschieriŭ. Acestŭ pâmântŭ este împârţitŭ în patru ţinuturĭ sau raiele: adecă a Bugiaguluĭ, a Akermanuluĭ, a Chilieĭ şĭ a Ismailuluĭ.

1) Ţinutulŭ celŭ d'intâiŭ este în mijlocŭlŭ acesteĭ bucâţĭ de ţară întru care este Bugiagulŭ*), unŭ lacaşŭ ce s'aŭ datŭ tatarilorŭ de Nohaia, carii să ţică uniĭ de Bugiagŭ**), alţiĭ de Bilgorod, pentru că la veleatulŭ turcescŭ 976, iar de la Cristos 1568, vrându Hanulŭ t tărăscŭ din porunca luĭ Selim Voevodŭ, să împreunezâ Donulŭ cu Volga, s'au dezghinatŭ d'intru dânsîle maĭ mult de 30 de gospodarĭ tatarĭ Nohan-

*) Bugeagulŭ, ţice Bişing, este unŭ locŭ prostŭ lingă Nistru, întru a căruia părţĭ au fostŭ o dinioară Tiras, s'au Ofiuza; pentru acestŭ locŭ mai arată şĭ Hans în Harta sa, puindu-lŭ întru dânsa lângă Nistru aproape de Akerman, iar Cantemir stă împotrivă la amândouă povestirele aceste, arătându pe acestŭ a fi în mijloculŭ părţiĭ aceştiĭ de ţară.

**) Bugeag să înţălege în limba tătărască: Unghiŭ. şĭ să numeşte aşa pentru că pământulŭ între Nistru şĭ între Dunăre asupra Mării Negre să întinde de a lungulŭ şĭ face unŭ Unghiŭ ascuţitŭ; şĭ să vedi că această numire arŭ fi asămine cu numele celŭ vechiŭ, Besis, care nume l'aŭ pusŭ acestuĭ Ţinutŭ Istoriĭ şĭ Geografiĭ ceĭ vechĭ, şĭ poate că d'intru acesta s'aŭ şĭ izvoditŭ numele Bessarabia, după cum să vede de la Ovidie carele ţice cu glasŭ tristŭ: Trăescŭ cu ticăloşiie în părţile Besoscveĭ; şĭ Ptolomeŭ scrie ţicându: din sus de Dacia lăcuescŭ Pelchinii şĭ Bastarniĭ. Cum că Bastarniĭ este una cu Bisis. ţice între alţĭ şĭ Matfeĭ Pretorulŭ ţicându: sântŭ o sama carĭ credŭ că Bastarniĭ arŭ fi totŭ aceleaşĭ noroade, carĭ odinioară să chiamă Besis, şĭ acum să ţică Bessarabianĭ adecă aceĭ carĭ trăescŭ în Bessarabia.

www.dacoromanica.ro

ceşti, ce fusăsă sub stăpânirea russască, şi s'aŭ dusŭ la Crâm, şi pentru că ostrovulŭ au fostŭ pre micŭ de a'i pute primi pe toţi, li s'au dat alte locaşurĭ în ţinutulŭ Bugiaguluĭ; şi după vreme atâta s'aŭ înmulţitŭ acelŭ neamŭ, mai venindŭ spre dânsulŭ şi gospodariĭ aceĭ noĭ de la Nohaia, în cât acum sântŭ la numărŭ maĭ de asămine cu cia-l-alţi.

Iĭ să împârţâscŭ în două neamurĭ: în Oran-Ugli, şi în Orumbet-Ugli, şi foarte'şi păzăscŭ spiţa neamuluĭ, şi pitrecerea lorŭ este pe câmpŭ slobodŭ după obiceiulŭ părintescŭ, şi târgurĭ nu au de cât numaĭ Câuşenii, lângă apa Botna, care pre puţin sĭ atinge de acelŭ pământŭ. Dar cum că maĭ nainte aŭ trebuitŭ să aibă ţinutulŭ acesta târgurĭ destul de frumoase, ne adiverează rŭssîpiile de ţidirĭ vechĭ, ce să află în coace şi'n colo, între altele şi nişte ţidiurĭ surpate ale unii cetăţi foarte vechĭ pe malulŭ Nistruluĭ, care şi acum să numeşte Tatar Punar, adecă puţulă tatariloră, şi sântŭ de asupra pe o stâncă foarte înaltă, d'intru acâruia piciorŭ curge unŭ izvorŭ pre limpede, dar nu s'au găsîtŭ nicĭ o scrisoare sau altŭ sămnŭ, din care să poată cunoaşte cineva pe ţiditoriulŭ eĭ. Lângă Elpuvŭ, nu departe de gura luĭ, să maĭ găsăscŭ urmele unii cetăţi încă şi maĭ vechĭ, ce să chiamă Tint. Ştefan Voevod cel Mare o rădicasă din căţătura eĭ, dar turciĭ iarăşĭ atâta au râssîpit'o, în cât acum de abie să poate cunoaşte loculuĭ eĭ, şi din moluzulŭ eĭ de cea parte de dânsa s'aŭ ţiditŭ altă cetate, care şi acum să află, şi să chiamă Tobak, şi este lângă Marea Nea-

www.dacoromanica.ro

grâ*), poate că la locului acela unde aŭ fostŭ Epolium celŭ vechi.

2) Ţînutulŭ sau raiaoa Akermanului, întru care este Akermanulŭ, ce să numeşte de locuitorĭ Cetatea Albă, o dinioară să nume de Romanĭ, Alba Iulia, de Grecĭ Moncastron, iar de leşĭ Bialogrod, pe ţărmurile Mărei Negre, cetate îndestul de mare şi de întărită, şi când încă era a Moldoveĭ, o stăpâne logofătulŭ celŭ mare, iar acum este asupra oştilorŭ eĭ, unŭ osăbitŭ ienicer Aga. În vremile aceste maĭ d'incoace, s'au slăvitŭ prin Sfântulŭ Ioan celŭ de la Suceavâ, carele au suferitŭ întru dânsa Mucenicească sa moarte, sub stăpânitoriĭ turceştĭ. Moaştele luĭ cele făcătoare de minunĭ, împreună cu toate odoarele care le au fostŭ dăruitŭ buna îndurarea a Domnilorŭ Moldoveĭ, le'au luatŭ şi le'au dusŭ din Moldova Ioan Sobieţki, Craiulŭ leşăscŭ, la anulŭ 1686, ţicându, că elŭ să luptă pentru Hristos, şi pentru Biserică; purtându Papa cheltuiala aceasta.

3) Din gios de aceasta, pe ţărmurile Dunării, să întinde ţînutulŭ sau raiaoa Chilieĭ, întru care este cetatea Chilia*), ce să chiema o dinioară Licostomŭ,

*) Aice poate că este greşala tiparuluĭ, pentru că în hartă să arată locului acela a fi lângă Dunăre.

*) Chilia s'aŭ chiematŭ de Moldovenĭ, iar de Turcĭ, Chili, şi de Greciĭ cel noĭ. Licostomon. Alţiĭ după cum socotescŭ eŭ, nu scriŭ bine Litrostomon, şi Liftostromon. După cum să găseşte în Lounclavie Pantect, 146, Bonfinius împreună cu alţiĭ o socoteşte drept Ahiliam. Stanislaus Sarnichius zice: că este Tomos, cetatea ce s'ară fi vestită prin surgunirea luĭ Ovidie Nazo; iar eŭ nu potŭ să hotărăscŭ care să fie adevaratŭ din chibzuirile aceste multe al scriitorilorŭ.

www.dacoromanica.ro

la gura Dunării despre Miadi-Noapte, pe care obișnuescu corăbierii greceștĭ a o chiema totu cu acestu nume, pentru că să pare că'și varsă apa ca d'intr'o gură de lupu. E nu este așa mare, dar vestită pentru negutitorie, căci e nu să cearcă numai de toate corăbiile cetățiloru ce sântu pe lângă apele ce sântu împrejur, ce încă și de cele departate de la Egipet, de la Veneția și de la Raguza, pe care le încarcă de acole cu ceară și cu piei crude de boi. Locuitorii ei nu sântu numai turci, ce și evrei, hristiani, armeni, și alte deosăbite neamuri, asupra cărora să rândueste unu Nazir. Sub stăpânirea lui Suleiman au aratu Moldovenii toată cetatea, și de atunce nu au mai pututu să ajungă iarăși în starea ei ce mai denainte. Pe țărmurile Dunărei d'inlăuntru este ținutulu Ismailului; întru dânsulu sântu vrednice de a să arata:

4) Ismailulu, ce să chiema o dinioară la Moldoveni Smilulu; o cetate care nu este de hulitu, și este cu oaste turcească, care are unu osăbitu Mutevelie.

Cartal, lângă Dunăre unde să varsă Elpuvu, de cea parte de Isacce; pe acolo au făcutu turcii podu la anulu 1711, când au avutu războiu cu rușii *). Pentru paza cetății să orânduește unu Dizdariu.

Renii, după cum să chiema o dinioară la Moldoveni, iar la turci Tamirova, este o cetate totu întru acestași chipu lângă Dunăre, nu departe de gura Prutului, și macar de și stă sub stăpânirea turcea-

*) Asămine au făcutu ii și la războiulu din anulă 1768.

www.dacoromanica.ro

scă, însă nu este întru dânsa nici unŭ turcŭ, ci ostaşii ei sântŭ toţi Hristiani Moldoveni, alŭ cărora Beşleaga este asămine supusŭ credinţei Hristianeştĭ, şĭ stă sub paşa de la Silistra carele este tot-de-una Seraschieriŭ.

Aceste sântŭ toate cetăţile şĭ oraşile Moldoveĭ cele ce aveu întru sîne privelegiĭ, pe care apoĭ iarăşĭ le au apâsatŭ tirănia ce nedreaptă şĭ republicei vătămătoare; şĭ nici istoricii ceĭ vechĭ nici ceĭ noĭ nu arată pre ţiditoriĭ lorŭ, şĭ nici până acum nu s'au pututŭ găsi vr'o descoperire pentru dânşiĭ nici prin scrisorĭ nici prin alte sămne; căcĭ nici una nu are vre unŭ sămnŭ de cunoştinţă, pentru vremea în care s'au făcutŭ, sau pentru neamulŭ care l'au făcutŭ; şĭ prin ţidiurile lorŭ nu să găsĭşte nimică sapatŭ, fără numaĭ când s'au înoitŭ vre una de vre unŭ Domnŭ. Numaĭ singură cetatea Suceava are în ţidiurile eĭ o piatră foarte mare, întru care sântŭ sapate şapte turnurĭ care sântŭ acoperite cu o coronă Împărătească, ce o ţinŭ doĭ leĭ. Osăbit de aceasta, să maĭ vedĭ în temelia turnurilorŭ o piatră pe care stau doĭ peştĭ solţoşĭ, cu capetele în jos şĭ cu coţile în sus, şĭ sub dânşiĭ capulŭ unuĭ Zimbru, şĭ în coarnele luĭ să aratâ o ste cu şăsă raze. Şĭ fiindŭ că după a doua venire în Moldova a Romanilorŭ, s'au aşăzatŭ capulŭ Zîmbruluĭ de stemă Moldoveĭ, pentru care amŭ vorbitŭ la capulŭ I-iŭ, pentru acea să înţălege, că piatra acea, arŭ arata maĭ vârtos pentru înoirea ţidiurilorŭ Sucevii, de cât pentru facerea eĭ.

Şĭ pentru că toţi istoriciĭ noştri sântŭ într'unŭ

www.dacoromanica.ro

cuvântu, cum că Moldovenii după ce s'au întorsu înapoi din Maramoruș, iarăși în patria lorŭ ce vechie, arŭ fi aflatŭ orașe și cetăți tari, care nu aveŭ nici unŭ locuitoriŭ, pentru acea să înțălege că sântu făcute cu mult mai în vremile departate; căci aceasta să adiverează afară de altele, și cu lucrulu ființiriloru celoru mai multe cetăți, care altulu nu poate să fie de cât alu Romanilorŭ. Afară de vr'o câte-va altele, pentru care amŭ aratatŭ mai sus, că arŭ fi fostu făcute în vremile aceste mai de pe urmă împrotiva năvăliriloru tatarilorŭ; însă toate aceste să covârșescu prin mărturiile istoricilorŭ Romanei, carii aratà că Traian Împaratulu Romanilorŭ au adusu în Dacia multe stoluri de Romani politici, și cum că următoriulu său Adrian dându în partea Răsăritului multe țări barbarilorŭ, i'au fostu opritu de a pârâsi și Dacia, numai ca să nu'i pustiască pe dănșii. Spre aceasta să adauge și sâmnulu acelu de vecnică pomenire pentru pricina aceasta, adecă: șanțulu sau groapa Împaratului Traian, care și până în ziua de astăzi âșĭ ține numele făcătoriului ei. Și eu mă mieru că nici unii din istoricii cei noi și cei vechi, nu au scrisu nimică pentru dânsa.

Aceasta după cum eu însumi amŭ vâzutu, să începe cu două șanțuri, de la Petervardin în țara Ungurească, până la Muntele Demurcapu, adecă Poarta de Ferŭ, și de acolo numai cu unu șanțu merge prin țara Muntenească, și prin Moldova, și taie prin Prutu pe la satulu Traian, și prin Botna. pe la târgulu Căușăniĭ, și după ce trece prin toată țara tătărască, a-

www.dacoromanica.ro

poĭ să sfârşâşte la apa Don, şĭ până în ţioa de astâţĭ încă este peste 12 coţĭ de adâncă, de unde lesne să înţălege, căcĭ când s'au făcutŭ, au trebuitŭ să maĭ fi fostŭ încă pe atâta de latâ şĭ de adâncă, împrotiva năvălirilorŭ de câtră vrajmaşĭ o aparare pre bună. Deci dar fiindŭ aceste adevarate, apoĭ numaĭ putemŭ îngădui pe acia carii au vrutŭ să dovedească*), ţicândŭ că cetăţile din Moldova arŭ fi ţidite de Ghenueţi; pentru că ostaşii Romani, carii tot-de-una erau mulţime în Moldova pentru paza ţârii, nu au trăitŭ întru dânsa fără de cetăţi şĭ fără de case; şĭ nicĭ este de creţutŭ, cum că Ghenueţii care caută numaĭ pentru negoţătorie, să să întemeieză la Pontŭ, arŭ fi venitŭ ĭi în mijlocultŭ Moldoveĭ ca să'şĭ ţidească cetăţi tocma la acele locurĭ, care slujăscŭ maĭ mult pentru plugăritŭ de cât pentru negoţătorie. Iar vrândŭ cineva să ţică, că arŭ fi ţidite de Dacii cei vechĭ când erau sub stăpânirea lui Decheval, şĭ apoĭ luându-să de Romani, s'arŭ fi datŭ ostaşilorŭ lorŭ ca să locuiască întru dânsele, atunce nicĭ noĭ numaĭ îndrăznimŭ să fimŭ împrotivitorĭ la aceasta.

---

*) Bilschius la foaia 239, ţice: că noroadele Pecenighilorŭ, şĭ ale Polobţilorŭ, arŭ fi Lincanii care după ce aŭ eşitŭ din părţile Mărĭĭ Chimbriĭ, întâĭ arŭ fi facutŭ prieteşugŭ cu Ghenuezii, care locuieu o jumătate de Ostrovulŭ Crimŭ; şĭ cum că ĭi împreună cu Moldovenii şĭ Bassarabienii, arŭ fi zidităŭ cetăţile Maucob, Cherchel, Krimulŭ, Aţovŭ, Cafa, Chilia saŭ Ahilia, Moncanstrom şĭ Târcavisca.

www.dacoromanica.ro

CAP V.

Pentru Munții și metalurile Moldovei.

Despre Apusŭ unde să hotărăşte cu Ardealulŭ şî ţara Muntenească, este Moldova mai peste totŭ împresurată cu Munţi foarte înalţi; pentru acea o şi nume Romaniĭ: Dacia munteluĭ, iar cea-l-altă parte a eĭ despre Răsăritŭ, are câmpĭ foarte aducătorĭ de roadă.

Dealurile sântŭ crescute peste tot din fire cu pomĭ şî alţi copacĭ roditorĭ, carii prin alte ţărĭ trebue să fie sâdiţĭ. Şi curgŭ p'intre dânsele părailele cele maĭ limpeḑĭ, care pe aice şî pe acolo să varsă cu sunetŭ desfatatŭ din vârvulŭ munţilorŭ, şî să asămăneaḑă părţile aceste cu cele maĭ frumoasă liveḑĭ. Câmpiĭ âşĭ daŭ sămănăturile cu îndestulare. pe care în partea munteluĭ nu le lasă aerulŭ celŭ răce. să crească.

Muntele celŭ maĭ înaltŭ este Ciahlăulŭ, carele de s'arŭ fi fostŭ pusŭ. în basnele celorŭ bătrânĭ, arŭ fi fostŭ asămine de vestitŭ ca şî Olimbulŭ, Pindulŭ sau Pelias, şî este în ţinutulŭ Neamţuluĭ, nu departe de obârşiia Tazlăuluĭ, şî mijloculŭ luĭ este neconteniț acoperitŭ cu ḑapadă, însă pe vârfulŭ luĭ nu este atâta ca câț arŭ socoti cineva, pentru că să pare a fi maĭ înaltŭ de câț noriĭ ceĭ de zapadă. Din pisculŭ luĭ care să înalţă în chipulŭ unuĭ turnŭ, să sloboade în giosŭ unŭ pârâŭ foarte limpede, şî cu mare sunetŭ surpândusă peste stâncĭ oable, să varsă în Tazlăŭ. Ĭu mijloculŭ munteluĭ să vede unŭ stâlpŭ de piatră foarte vechĭ, de 5 coţĭ de înaltŭ. pe carele să închipueşte o babă cu 20 de oĭ, d'intru aĭ câria parte fi-

www.dacoromanica.ro

reascâ curge necontenit un izvorŭ,' şî cu greŭ poate cineva să înţ leagă, din fire să fie pe acolo curgerea acelui izvorŭ, sau că s'au lucratŭ aşa prin mâna vre unui meşterŭ iscussîtŭ; câci stâlpulŭ nu are nici unŭ piciorŭ, ce este împreunâ crescutŭ şî legatŭ cu cealaltâ stâncâ, iar pântecele lui şî spetele sântŭ slobode. Şî macar de şî arŭ gândi cineva că i s'arŭ fi unsŭ crăpâturile cu niscaiva varŭ cu meşteşugŭ, (după cum şî noî bucuroşi mârturisimŭ, că de acestŭ feliŭ de iscodire ale celorŭ bâtrânî, s'au şî pierdutŭ prin lungimea vremilorŭ), dar tot nu poate lesne să să înţâleagâ, cu ce chipŭ s'au adusŭ îndreptarea apeî prin piciorŭ în firea chipului *); pentru că prin pregiurŭ nicâiurea nu să vâdŭ urme de vr'unŭ izvorŭ, sau vr'unŭ lâŭ, (adecâ baltă).

Să vede cu adevârat că au fostŭ păgânilorŭ pentru închinarea idolească, a cărora închinătorî eraŭ obicnuiţî orî prin mijlociriî fireştî, orî prin farmeçe să facâ vre unŭ lucru cu care să aducâ minunî şî cugetârî de dumneḑeire, pentru prostimea ce lesne credincioasă.

Înâlţîmea ce mare a muntelui să poate cunoaşte de aice, că elŭ tocma de la Akerman, care cetate

*) Cu acestŭ cuvântŭ: în fire, vra Cantimir fără de îndoială totŭ aceia să zică, pe care aŭ numit'o şî mai sus parte firească; pentru alta nu are nici o greutate tâlcuirea lucrului acestuia, poate că unŭ meşterŭ aŭ vâḑutŭ curgîndŭ unŭ izvorŭ d'intru această stîncă, şî isteţîmea lui i'aŭ datŭ în cugetŭ, ca să cioplească piatra în chipŭ de fimeie, aşa în cât să fie izvorulŭ la locuiŭ trupului ce este curgerea ce firească, şî aşa nu i'aŭ trebuitŭ nici meşteşuguri mari, nici farmicî.

www.dacoromanica.ro

este 60 de ceasuri departată de dânsulŭ, la vreme limpede la apunerea soarelui, să poate vide totŭ şî aşa de curatŭ ca cândŭ arŭ fi aproape, care lucru cu greŭ sâ poate ţice pentru alţi munţi, încŭ şî pentru cele mai vestite piscuri, după cum socotescŭ eŭ.

Pe dealurile de prin pregiur, să găsăscŭ prăbuşîte în pietre urme de cai, de câni şî de păsări, asămine ca când arŭ fi trecutŭ pe acolo vre o dată o călărime mare. Locuitorii povestescŭ pentru acestŭ lucru multe basne, însă cercătorii firei cei poftitori de ştiinţă, să ispitească adevărulŭ acestui lucru.

Mai este încâ şî altă întinsoare de munte ce să numeşte de locuitori Inculŭ, spre Miaţi-Noapte, la apa Cirimuşului, în cotulŭ unde să împreună hotarulŭ Moldovei cu alŭ ţărei Leşăşti şî alŭ Ardealului, carele pentru înălţîme nu este de a să asamăna cu cela-l-altŭ; iar pentru altâ osâbită nâlucâ firească, care pe aiurea nu s'au mai vâzutŭ, este în tocma de a să socoti.

Adecâ, locuitorii culegŭ roua care cade pe frunzele buruienelorŭ, mai nainte de a râsări soarele, şî puind'o într'unŭ vasŭ, gâsăscŭ pe de asupra apei plutindŭ celŭ mai frumosŭ untŭ, care nici la mirosŭ, nici la floare, nici la gustŭ, nu are osâbire de untulŭ cela-l-altŭ *), dar nu este peste totŭ anulŭ, ce numai într aceste trii luni, Martie, Aprilie şî Mai.

Untulŭ acesta are în sîne atâta putere de hrană, în cât când sue oile la munte, într ace vreme să

*) Cu banatŭ este, că alcătuitoriulŭ face aşa scurtă aducere aminte pentru aflarea acestui lucru, şi nici nu aŭ arătatŭ macar cât de mult să stie roua în vase, şi la răcelă, saŭ la căldură.

www.dacoromanica.ro

înăduşâscŭ de multa grâsîme; pentru acea păstorii carii ştiu, âşi poprescŭ turmele lorŭ în lunele acele, numaĭ la poalele munteluĭ.

Munţiĭ noştri nu au lipssă nicĭ de acele daruri, care aducŭ munţiĭ, adecă metaluri. Însă maĭ nainte nu au îngăduitŭ săparea lorŭ, atât îndestularea Domnilorŭ, cât şî lipssa pentru bâeşi; iar pe vremile noastre, au împiedecat'o ştiuta lăcomie a turcilorŭ, şî frica, că de v'orŭ umbla săpându, vorŭ pierde împreună cu ţara încâ şî osteneala şî rodulŭ eĭ. Dar cum câ munţiĭ nu sântŭ saracĭ de acestŭ feliŭ de comorĭ, adivereadă părăele care curgŭ din trânşiĭ; pentru câ acele fiindŭ înguste, şî umplându-să de multe orĭ cu apă de ploae, sau cu topirea omătuluĭ, să varsă din gârla lorŭ, şî după ce scadŭ iarăşi, rămâne apoĭ pe locŭlŭ acela unde au varsatŭ, nişte năsipŭ, în care să găsăscŭ mulţime de grăunţĭ de celŭ maĭ curatŭ aurŭ, pe care le strângŭ ţiganiĭ, şî curăţîndu-le, scotŭ atâta aurŭ din trânsele, în cât potŭ să aducă Domnieĭ în totŭ anulŭ în locŭ de birŭ, câte 1600 dramurĭ*). Pe malulŭ Nistruluĭ în ţînutulŭ Hotinuluĭ, nu departe de cetate, să găsăscŭ ghiulele de fierŭ însuşĭ din fire făcute, care sântŭ aşa de rătunde, în cât, fără de a le maĭ lucra, poate cineva să împuşte cu dânsele. Însă materia lorŭ este atâta de proastă, în cât la lumină nu poate să slujască până

*) Asămine facŭ ţiganiĭ şî la Ardealŭ, unde după aratarea luĭ Ghetingherŭ, ce face pentru lucrurile de învăţătucă, Cap 30, anulŭ 1770. hrăneşte şî apa Abanios 900 gospodarĭ ţiganĭ, carii culegŭ aurulŭ d'intrânsa.

www.dacoromanica.ro

a nu să topi în focŭ; şî maĭ nainte până a nu să lua Hotinulŭ, le cara cu gramada la Caminiţă; iar în vremea de acum, gândescŭ că cu greŭ v'orŭ lasa turcii, ca spre stricăciunea lorŭ, să le strângă leşîi şî să le aibă cu îndestulare la războiŭ.

În ţînutulŭ Bacăuluĭ nu departe de târgulŭ Trotuşuluĭ, sântŭ ocne foarte bogate de sare, care nu au trebuinţă de nicĭ unŭ meşteşugŭ pentru curăţîtŭ, căcĭ săpându pământulŭ de unŭ cotŭ sau doĭ de adâncŭ, să găsăşte sare pre curată, care să privede ca cristalulŭ s'au porfira, şî nu este amestecată cu pământŭ nicĭ cât de puţin. Şî aceste ocne nicĭ o dinioară nu ieu sfârşîtŭ, macar de lucrează în trânsele multe sute de oamenĭ, pentru că în tot locŭlŭ unde să tae drobiĭ ceĭ de sare, să lasŭ întru unŭ locŭ şî întru altulŭ stâlpĭ de acestŭ cristalŭ de sare, ca să sprijinească pământulŭ boltiturilorŭ, şî să aibă locŭ de a să lăţî vinele acele noue; şî aşa apoĭ boltele aceste, atâta să umplu de sare până în douăzecĭ de anĭ, în cât nicĭ să cunoscŭ că doar aŭ fostŭ deşartate vre o dată. Să găsăscŭ între dânsele une-orĭ peştĭ împreună crescuţĭ, carĭ nu au osâbire de peştiĭ ceĭ fireştĭ ce să află prin pârâele de prin pregiur.

Şî întru alte locurĭ să maĭ găsăsŭ multe ocne de aceste, însă Domniĭ au popritŭ să nu să destupe, pentru ca nu fiindŭ pre multă sare s'ĭ scadă preţulŭ, fiindŭ că acele ce să lucrează agiungŭ îndestul pentru trebuinţă.

Încă şî dealurĭ întregĭ sântŭ în Moldova, care

www.dacoromanica.ro

să vădă a fi plini de sare, luându-să faţa pământului deasupra lorŭ.

De la această sare nu numaĭ Domnia, ce şĭ toată ţara are mare folosŭ, căcĭ osăbitŭ de locuitorĭ, vin şĭ de la Bugeag, şĭ de la Crâm, încâ şĭ d'intru alte ţărĭ maĭ departe, şĭ o cară în toţĭ anĭĭ cu corăbiile.

Sîlitra o facŭ maĭ în totŭ locŭlŭ, pentru că pământulŭ Moldoveĭ este negru şĭ sîlitricioşŭ.

Pe Tazlăulŭ Saratŭ, nu departe de satulŭ Moineştiĭ, în ţinutulŭ Bacăuluĭ, curge dintr'unŭ izvorŭ păcură cu apâ amestecată, cu care să slujâscŭ ţaraniĭ pentru unsulŭ carâlorŭ, şĭ ţicŭ, că de s'arŭ pute scurge bine de apâ, arŭ fi cu mult maĭ bună pentru trebuinţa caseĭ de cât dohotulŭ.

CAP VI.

Pentru câmpiĭ şĭ pâdurile Moldoveĭ.

Câmpiĭ Moldovei care sântŭ lăudaţĭ pentru rodirea lorŭ, atât de istoriciĭ ceĭ vechĭ, cât şĭ de ceĭ noĭ, întrecŭ cu mult bunătăţile munţilorŭ pentru care amŭ vorbitŭ maĭ sus; căcĭ acia care sântŭ în mijlocŭlŭ celorŭ maĭ multe ţînuturĭ, ce sântŭ despărţite cu dealurile şĭ apele Moldovei, macar de nu'ĭ maĭ grijeşte nimene, dar tot âşĭ dau rodirea lorŭ la toţĭ. Sămănăturile care nu să potŭ samăna la munte pentru răcealăŭ, crescŭ atâta de frumos pe cămpiĭ aceĭ netezĭ, în cât grâulŭ în aniĭ ceĭ bine roditorĭ, îşĭ da sămânţa sa lăcuitorilorŭ cu două zăcĭ şĭ patru de părţĭ maĭ mult, sacara cu trĭĭ zăcĭ de părţĭ, orzulŭ

www.dacoromanica.ro

cu şâsă zecĭ de părţĭ; iar malaiulŭ, de nu v'a vide cineva însuşĭ, cu greŭ va crede, căcĭ acesta îşĭ dă sămănţa sa cu trĭĭ sute de părţi maĭ mult de cât sămănătura.

Pentru ovăsŭ, nu este Moldova aşa roditoare ca pentru cele-l-alte sâmănăturĭ, şĭ nicĭ este obicĭnuitŭ până la atâta, pentru câ caiĭ să hrănescŭ cu orzŭ în locŭ de ovăsŭ. Malaiulŭ creşte atâta de frumos în ţara de josŭ, în cât este la putinţă, pentru aceia aŭ şĭ ţaranii această ḑicere: Că mălaiulŭ în ţara de jos şĭ merele în ţara de sus nu aŭ coajă. Pe acesta măcinându-lŭ iĭ, elŭ frâmântă şĭ elŭ facŭ âne, şĭ elŭ mănâncă maĭ vărtos cu untŭ, când este caldŭ.

Liveḑĭ nu se găsescŭ pe cămpiĭ aceştia, ce numaĭ păduriĭ întregĭ cu copacĭ aducătorĭ de roadă. Aceştia crescŭ din fire la munte, iar la cămpŭ să hulŭuescŭ, şĭ pentru aceia sântŭ şĭ maĭ cu gustŭ; şĭ îndestularea rodurilorŭ lorŭ este aşa de mare, în cât Leşiĭ cândŭ aveu în vremele vechĭ să meargă cu oaste la Moldova, credeu că nu aŭ trebuinţă de altă zahera, ḑicându: Că rodurile (adecă poamele), care sântŭ cu îndestulare în ţară, le-arŭ fi de ajuns pentru tótă óstea. Însă iĭ prin aşa mare obicinuire ce au la aceasta, ş'aŭ pricinuitŭ de multe orĭ multe boale, prin care foarte tare au căḑutŭ, fără de armele vrăjmaşilorŭ lorŭ, şĭ apoĭ s'aŭ şĭ învăţatŭ a să păzĭ maĭ tare de dînsele.

Viile cele de frunte, ce sântŭ o bucată bunĭ de locŭ, între Colnarĭ şĭ între Dunăre, întrecŭ pe toate cele-l-alte bunătăţĭ ale ţării; căcĭ ele atâta sântŭ

www.dacoromanica.ro

de bogate, în cât numaĭ unŭ pogonŭ, dă câte patru şĭ cincĭ sute vedre de vinŭ.

Şĭ vinulŭ celŭ maĭ bunŭ, sâ face la Cotnariŭ, unŭ târgŭ în ţînutulŭ Hârlâuluĭ; iar afară din ţară nu este cunoscutŭ, câcĭ dacâ elŭ scotŭ din ţară şĭ elŭ ducŭ pe apă saŭ pe uscatŭ, şĭ nu au vasăle purtare bună de grijâ, apoĭ âşĭ pierde puterea sa. Iar eu fârâ de acea îndrăznescŭ alŭ socoti a fi celŭ maĭ bunŭ de cât toate cele-l-alte vinaţurĭ ale Europeĭ, încâ şĭ însuşĭ de cât celŭ de Tocaia, câ ţîndulŭ cineva triĭ anĭ în pivniţâ adâncâ şĭ boltită, dupâ cum este obiceiulŭ la noĭ în ţară, apoĭ întru alŭ patrule anŭ, dobândeşte acelŭ feliŭ de putere, în cât arde ca rachiulŭ, şĭ celŭ maĭ mare beţîvŭ, abie este vrednicŭ să beĭ triĭ paharâ să nu să îmbete; însă nu aduce durere de capŭ, şĭ floarea luĭ este osâbită de ale altorŭ vinaţurĭ, câcĭ este verde, şĭ de ce să învechieşte, de ce să să maĭ înverdâşte.

De acolo spre Miaḑî-Noapte, numaĭ sântŭ alte viĭ care sâ poatâ face vinŭ bunŭ, câcĭ în partea muntelui Cotnariĭ despre Miaḑî-Noapte, încâ nicĭ unŭ strugurŭ macar nu să coace, după cum de multe-orĭ s'au ispititŭ; şĭ să vede câ firea îndreptândŭ celor-l-alte ţînuturĭ rodirea vinuluĭ, ş'au aratatŭ puterile sale numaĭ la acestŭ locŭ. Dupâ vinulŭ acesta, sâ socoteşte a fi maĭ bunŭ acela care să face la Huşĭ, în ţînutulŭ Fâlciuluĭ; alŭ trielea, celŭ de la Odobeştĭ, în ţînutulŭ Putneĭ pe Milcovŭ; alŭ patrulea, alŭ Nicoreştilorŭ, în ţînutulŭ Tecuciuluĭ pe Sîretiŭ; alŭ cincelea, celŭ de la Greceanĭ, în ţînutulŭ Tutoveĭ, pe

www.dacoromanica.ro

Berbeciŭ; şî alŭ şâsâle, acelŭ din viile de la Costeşti, tot d'intru acestŭ ţinutŭ; osâbit de alte locurĭ cu viĭ maĭ proaste, pe care le trecŭ acum cu viderea.

Aceste potgoriĭ nu slujâscŭ numaĭ pentru trebuinţa locuitorilorŭ, ce încâ preţulŭ celŭ micŭ alŭ vinuluĭ, trage la sîne şî pe neguţâtoriĭ russâştĭ, leşâştĭ, cozâceştĭ şî ardeleneştĭ, ba încâ şî pe ceĭ ungureştĭ; şî ducŭ pe totŭ anulŭ în ţârile lorŭ mulţîme de vinŭ, mâcar de şî nu întrece cu bunatatea pe alŭ lorŭ. Bassarabia maĭ nainte pânâ când era a Moldovenilorŭ, încâ nu ave viĭ slabe, iar dupâ ce au începutŭ a o stâpâni turciĭ, hulitoriĭ de viĭ, au câţutŭ şî acele, şî acum numaĭ cât âşî ţinŭ hristianiĭ cariĭ locuescŭ în ţinutulŭ Chilieĭ şî alŭ Ismailuluĭ, vr'o câteva viĭ, din care de abie scotŭ atâta vinŭ, cât le este pentru trebuinţa lorŭ.

Cu codriĭ încâ este Moldova foarte îmbogâţîtâ, alŭ cârora lemnŭ nu este numaĭ pentru hereste şî pentru focŭ, ce şî copacĭ aducâtorĭ de roadâ îndestula.

Lucrâtoriĭ de corâbiĭ, cautâ maĭ vârtosŭ stejariĭ moldovineştĭ, şî âĭ laudâ a fi maĭ bunĭ pentru corâbiĭ, de cât totŭ cela-l-altŭ lemnŭ, şî maĭ tare împrotiva cariuluĭ; însâ iĭ au înţâlesŭ la acestŭ lemnŭ, câ dacâ nu curâţâ bine coaja luĭ ce albâ ce este pe dedesupt, şî sâ întâmplâ de râmâne cât de puţînâ, apoĭ în scurtâ vreme pricinueşte totŭ lemnuluĭ borte de carĭ; iar curâţânduĭ bine peliţa aceasta, apoĭ pe acestŭ lemnŭ nicĭ într'o sutâ de anĭ, ne'lŭ vatâmâ nicĭ vremile, nicĭ vâzduhulŭ, şî nicĭ apa.

www.dacoromanica.ro

Doi codri au fostu la Moldoveni mai vestiți de cât toți cia-l-alți, adecă aiu Cotnariului și alu Tigheciului.

Alu Cotnariului este aproape de târgulu acestu-eași nume, și nu s'au făcutu din fire, ce însuși sârguința locuitoriloru l'au sâditu; căci pe vremile lui Stefan Voevod celui Mare, era acolo numai unu câmpu mare golu; iar după acea, leșii cu o oaste mare așăḑându tabăra acolo pe câmpulu acela, și năpădindu'i Stefan Voevod, i'au bătutu, și le au robitu tabăra, și luându'i pe fugă, pe cei mai mulți i'au oborâtu, și peste 20,000 au prinsu robi, d'intru care cei mai mulți erau boieri. Și apoi pentru răscumpărarea lorŭ învitându-lu Craiulu leșâscu cu o somă mare de bani, nu au primit'o elu, pentru că nu era iubitoriu de argintu; ce au voitu mai vârtos să'și facă așa unu sâmnu de biruință, care să'i vestească vitejiile sale și în veacurile cele viitoare. Și pentru acestu sfârșitu, au înjugatu elu pe toți leșii la plugu, și au poroncitu de au aratu totu câmpulu acela, pe care sau întâmplatu războiulu, care este de două mile de lungu și o milă de latu, și au semănatu pe dânsulu ghindă care era gătită pentru ace trebuință, din care au crescutu acum păduri îndestul de largi și de frumoase, care să numescu Dumbravile roșii, pentru că s'au udatu cu sîngele leșilorŭ; iar leșii le numescu Bucovina, și nici odată nu pomenescu fără de lacrămi pentru acestu locu *)

*) Aice întru adevăru este lucrulu celu mai cu greșală alu izvodului lui Cantemir, pentru care pomenește Bișing la luștiințarea sa ce

www.dacoromanica.ro

Altŭ codru d'incolo de Prutŭ, la hotarulŭ Bassarabiĭ, ce să chiamă Tegheciŭ, cuprinde înlăuntru maĭ la 30 de mile italieneşti, şî este pentru Moldoveni apararea ce maĭ tare în protiva Schiţilorŭ, cariĭ de multe orĭ l'au năpâditŭ dar nicĭ-o-dată nu l'au luatŭ, şî macar că copacii întru dânsulŭ sântŭ foarte înalţi, dar staŭ foarte deşi unulŭ de altulŭ, în cât nicĭ pedestraşi nu poate să străbată prin trânsulŭ, fără numaĭ pe potice, care sântŭ ştiute numaĭ de locuitoriĭ.

Maĭ nainte sâ număra pe acolo peste 12 miĭ de locuitoriĭ, cariĭ erau ostaşiĭ ceĭ maĭ vitejĭ în toată Moldova, iar acum după războaiele şî câderile cele multe de abie au ramasŭ două miĭ. Aceştĭ oameni au cu tatariĭ megieşi de la Bugiag o învoială, ca pe totŭ anulŭ sâ le deĭ o somă de grinţi, pentru că în Bassarabia maĭ tot-de-una este lipssă de lemnŭ, şî aceastâ învoială o pâzâscŭ şî până în ţioa de astâţi foarte; iar când voiescŭ tatariĭ să calce peste tocmală şî să ieĭ lemnŭ maĭ multŭ, care de multe orĭ să şî întâmplă, atunce aceştĭ locuitoriĭ de pe acolo, sâ apără cu mâna înarmată, izbândindŭ de multeorĭ biruinţă.

---

scurtă. Alcătuitoriulŭ numeşte pe acestŭ codru, alŭ Cotnariului, pentru că arŭ fi aproape de Cotnariŭ, şî adauge ţicându: că leşiĭ îlŭ numescŭ Bucovina. Şî sub acestŭ nume este şî ştiutŭ. a fi unŭ codru aproape de Nistru şî harta încă îlŭ arată a fi acolo. Deci Cotnariulŭ este cu 30 de ciasurĭ celŭ puţinŭ departatŭ de Bucovina, spre Ameaţă-ţi. Pentru aceia să vede că Cantemir aŭ voitŭ să aráte pentru doĭ codri, şî iaŭ amestecatŭ pre amândoĭ unulŭ cu altulŭ, saŭ că aŭ greşitŭ tâlmăcitoriulŭ celŭ latinescŭ, pentru care pomineşte D. Miller la înainte cuvântarea sa, poate neînţălegându bine izvodulŭ celŭ Moldovinescŭ alŭ Domnuluĭ Cantemir.

www.dacoromanica.ro

CAP VII.

Pentru fiarâle cele sâlbatice, şi dobitoacele cele dumesnice.

Pentru fiarâle care sântŭ în Moldova asămine ca şi în cele-l-alte ţârĭ de prin pregiur, nu este treaba noastră ca să facemŭ o scrisoare aşa lungâ, pentru că noĭ nu ne amŭ apucatŭ ca să arâtâmŭ turmele cele ce umblâ prin codri, adecâ cerbĭ, caprioare, vulpĭ, râşĭ şi lupĭ, ce numaĭ ca să povestimŭ pentru dânsele ce amŭ aflatŭ cu osâbire la aceste fiare din Moldova. Şi aşâ âmĭ aducŭ aminte, că la noĭ sântŭ trĭĭ soiurĭ de oĭ, acele de Munte, şi acele de Soroca, şi cele salbatice ; dar nu să ştie bine, câte sântŭ de marĭ turmele de oĭ ce să aflâ la Munte, pentru că toate pârţîle Moldovei despre Apus, care nu sântŭ aşa bune pentru sămânâturĭ, slujăscŭ pentru păşunea oilorŭ, cu care să ţinŭ maĭ vârtos locuitorii de pe acolo. Pentru aceia belicçiii ducŭ la Ţarigrad pe totŭ anulŭ oĭ de aceste, ce să numescŭ în limba turcească, Chivirdic, maĭ multŭ de 60 de miĭ, pentru cuhnea Sultanuluĭ, pentru că carnea lorŭ să preţuieşte de turcĭ maĭ mult de cât toată altă carne, atât pentru gustulŭ eĭ celŭ bunŭ, cât şi pentru uşurinţa mistuituluĭ. În trĭĭ locurĭ să găsăşte de osăbit bună păşune, în Câmpulŭ Lungŭ russăscŭ, pe Putila, în Câmpulŭ Lungŭ Moldovinescŭ pe Moldova, şi pe muntele Vrancea, în ţinutulŭ Putneĭ.

La câmpŭ sântŭ oile cu mult maĭ marĭ, însă maĭ puţîne de cât la munte, şi d'intre aceste sântŭ de a să socoti deosăbit acele ce sântŭ în ţinutulŭ Sorocei, căci toate au câte o coastă maĭ mult de cât

www.dacoromanica.ro

cele-l-alte, şî cât trăiescŭ ele nu o pierdŭ, iar trecându-le întru altŭ ţinutŭ, fată mieii la alŭ treilea anŭ numaĭ cu acele coaste obicnuite, şî asămine şî alte oĭ de pe aiurea, aducându-le întru acestŭ ţînutŭ, fată mieiĭ câte cu o coastă maĭ multŭ de cât ele.

De cât aceste sântŭ maĭ cu mult deosăbite oile cele salbatice, care cu greŭ să v'orŭ găsî şî pe la alte locurĭ; buza lorŭ ce de asupra spânzură în gios de două degete marĭ, pentru aceia sântŭ nevoite ca să pască mergându îndărăpt, şî grumazulŭ lorŭ este ţapânŭ fără de închietură, pentru aceia nu potŭ să'şĭ întoarcă capulŭ nicĭ în dreapta nicĭ în stânga şî picoarele lorŭ sântŭ scurte, însă atâta de grabnice, în cât nicĭ cânĭĭ când le gonescŭ maĭ nu potŭ să le agiungă, şî adulmecarea lorŭ este atâta de aspră, în cât de o milă nemţască departe adulmecă pe vânătorulŭ, sau pe hiara care vine cu vântulŭ asupra lorŭ; iar când vinŭ asupra lorŭ împrotiva vântuluĭ, nu potŭ să'ĭ adulmece până când le prindŭ.

Oamenĭĭ locuitorĭ de pe lângă munte, au boĭ micĭ, iar ceĭ din partea câmpuluĭ, au cireşĭ marĭ de boĭ pre frumoşĭ, pe care îĭ ducŭ prin ţara leşască la Danţig pe totŭ anulŭ maĭ multŭ de patru-ţăcĭ de miĭ, şî de acolo îĭ vândŭ prin ţările de pr'inpregiur, în locŭ de boĭ leşeştĭ; şî în Moldova să cumpără părechia de boĭ câte cu cincĭ şî iarna câte cu trĭĭ taleri nemţăstĭ, iar în Danţig îĭ vândŭ şî câte cu 40, până la 50 de taleri; şî boiĭ ceĭ maĭ graşĭ şî maĭ bunĭ să găsăscŭ pe Părăulŭ Saratŭ în ţînutulŭ Făleiuluĭ, şî pe părăulŭ Başâulŭ în ţînutulŭ Cernăuţuluĭ,

www.dacoromanica.ro

pentru că acolo este câmpulŭ foarte saratŭ, şî iarba foarte bună şî îngrăşîtoare, şî atâta sântŭ de mulţî acolo, în cât nu numaî că sântŭ cu îndestulare pentru schivernisîrea locuitorilorŭ, ce încă âşî potŭ plăti cu dânşîî şî birulŭ şî dârile cele grele, care le ieu turcii de la dânşîî.

Pe amândouă malurile Nistruluî să ivescŭ câte o dată bivolî, dar să vede că nu sântŭ de locŭ, ce sântŭ trecuţî din Podolia şî din ţara tătărască peste Nistru, când îngiaţă din pricina vânturilorŭ despre Miaḑî-Noapte ce batŭ iarna în părţîle acele.

Pe munţîî despre Apus să află altă fiară, care maî că aşî adiveri că este a Moldoveî, şî să numeşte de locuitorî Zîmbru; la mărime să asămăneaḑă cu boulŭ dumesnicŭ, însă capulŭ luî este maî micŭ, grumaḑulŭ lungâreţŭ, pântecele vitioanŭ, şî maî înaltŭ la ciolane, coarnele subţîrî, crescute drept în sus, şî vârvurile lorŭ cele foarte ascuţîte sântŭ puţin întoarsă în afară; o fiară salbatică şî grabnică, şî asămine ca şî căprioarele să poate urca pe stâncele cele oable, pentru aceia cu greŭ să poate prinde cu altŭ chipŭ, fără numaî cu puşca; şî aceasta este fiara alŭ căria Capŭ l'au luatŭ de Stema Ţâreî Dragoş Voevodŭ, Domnulŭ celŭ intâiŭ alŭ Moldoveî.

Râmătorii în ţînutulŭ Orheiuluî la satulŭ Tohatin, între apele Ichilulŭ şî Răutulŭ, nu sântŭ cu copitele despicate, ce întregî, şî maî ca şî la caî, şî rămătoarele care le aducŭ acolo din alte părţî, la alŭ trielea anŭ încă fată prâsîlă asămene cu copitele întregî, şî aceasta nu să întâmplă numaî celorŭ dumesnicî, ce

www.dacoromanica.ro

şî celorŭ salbaticĭ, carii să plodescŭ mulţime prin stuhurile ce sântŭ pe lângă Nistru.

Caiĭ moldovineştĭ în partea munteluĭ sântŭ micĭ, şî la faptură asămine celorŭ russăşti, însă foarte vârtoşĭ şî trainicĭ la muncă, şî la copite aşa de tarĭ în cât nu au trebuinţă de a fi potcoviţi, macar de au şî a merge orĭ la ce drumurĭ grele.

Iar în partea câmpuluĭ sântŭ caiĭ maĭ marĭ, şî maĭ frumoşĭ la faptură, potriviţi la ciolane, maĭ grabnicĭ şî maĭ trainicĭ, şî nu sântŭ iubiţi numaĭ de leşĭ şî de unguri, ce şî de turcĭ, carii au şî parimie (proberbŭ): „Agem dilberĭ, bogdam barghiri meşhurdir„ adecă, unŭ tânărŭ perssescŭ, şî unŭ calŭ moldovinescŭ, sântŭ maĭ slăviţi de câtŭ toţi ceia-l-alţi.

Împregiurulŭ hotarâlorŭ Moldoveĭ să maĭ găsăscŭ încŭ şî herghelii marĭ de caĭ salbaticĭ, carii nu sântŭ cu nimică altâ osăbiţi de ceĭ dumesnicĭ, ce numaĭ că sântŭ maĭ micĭ, şî copitele de o palmă de late, vârtoase şî râtunde. Pe aceştia iĭ cumpără tatarii de Bugeag, şî âĭ ţinŭ pentru ospeţe, orĭ pentru slujba cassâĭ; căcĭ despre toamnă, când este vre o parte de acele adapată cu ploĭ necontenite, prefăcându-să ca o mlaştină, atunce hotărăscŭ iĭ o ţî loculuĭ unde să să adune, şî toţi câmpiĭ aceĭ de pr'înpregiurŭ, âĭ umplu de chiute şî de zbiarâte; decĭ caiĭ când audŭ chiutele care răsună din toate părţile de pe câmpĭ, fugŭ împrăştieţi într'o parte şî într'o alta, şî nu găsâscŭ nicĭ unŭ locŭ să fie fără de huetŭ, şî apoĭ cu acestŭ chipŭ iĭ mână în mijloculŭ vre unuĭ şâsŭ de acele mlăştinoase, pe care elŭ numescŭ, Ghioler, de

www.dacoromanica.ro

unde îi pentru copitele lorŭ cele late nu potŭ să mai fugă, ce rămânŭ acolo înglodaţi; şî aşa âi ucigŭ apoi tatariî cu săgeţile şî cu suliţile, şi âi prindŭ pe o samă şî vii, şî âi împărţăscŭ întro dânşii dupâ plăcerea lorŭ.

Pentru alte fiare de care sântŭ plinî codri noştri, nu voiŭ a ţîce acum nimicâ, adecă, pentru râşĭ, pentru jderî şî pentru vulpi, acărora blane foarte slujăscŭ împrotiva friguluî.

Iar pentru albine voiŭ ţîce macar cât de puţîn, câcî acea ce amŭ înţălesŭ pentru iconomia lorŭ, nu este ne plăcută, şî nicî este la toţî cunoscută. Locuitoriî au de la dânsele mare dobândă, pentru că toţî câmpiî în toate locurile sântŭ crescuţi cu cele mai frumoase şî mai desfatate florî, şî pâdurile încâ le dau neîncetatŭ materie pentru ceară şî pentru miere; şî arŭ ave şî mai mare dobândă de la dânsâle, când arŭ cuteza ca să ţîie pe toţî roiî care roieschŭ ele în toţî aniî; însă în pravila ţării este opritŭ ca orî şî cine, să nu ţîie mai mulţi stupi de câtŭ sufere loculŭ sâu, ca nu cumva mulţîmea lorŭ să zăhăească pe megieşi. Osăbit de faguriî ceî obicnuiţi de miere şî de ceară, mai facŭ albinele moldovineştî încă şî altŭ soiŭ de ceară cam neagră şî pre mirosîtoare, dar nu punŭ miere în trânsa, ce o aşazâ numai împrotiva luciriî soareluî, pentru acea prissacariî, când prindŭ câte unŭ roiŭ cu matca luî, apoi facŭ în vasulŭ în care'lŭ punŭ o bortă şî în multe locurî crestăturî; şî ele mai nainte de a începe să lucrezâ altâ ceva, astupă bortile şî crestăturile cu ciară de această neagră, pen-

www.dacoromanica.ro

tru ca ele nu potŭ să lucrezĕ, fără numaĭ la întunericŭ, şĭ apoĭ după acea începŭ a lucra. Pe aceastĕ ceară o scotŭ prissacariĭ la vreme cu miere, şĭ o vândŭ maĭ scumpŭ, pentru că mirosă maĭ ca şĭ ambra, şĭ stă împrotiva razelorŭ soareluĭ.

S'au înţălesŭ că roiĭ cari sântŭ aproape de alţiĭ, când să întâlnescŭ unulŭ cu altulŭ prin văzduhŭ, începŭ războiŭ cumplitŭ, şĭ nu încetează, până când partea ce biruită este nevoită a scapa cu fuga; şĭ de acole înainte partea ce biruitoare, nu'şĭ maĭ strânge miere de pe florĭ, ce merge în toate ţĭlele la ştiubeiulŭ celeĭ biruită, şĭ âĭ ie mierea eĭ ce gătită, pentru că e nu să poate apara. Şĭ apoĭ văţîndŭ prissacariulŭ că albinele luĭ lucrează cu sîrguinţă şĭ sporiŭ nu facŭ nimică, atunce elŭ pe toate albinele care le găsăşte în ştiubeiulŭ acela le stropeşte cu cridă muietă în apă, şĭ a doua-ţĭ merge la megieşulŭ său pe ale căruea albine are prepusŭ şĭ'ĭ ară petele lorŭ cele albe, şĭ elŭ sîleşte să'ĭ împlinească paguba.

Să maĭ găsăşte încă în Moldova, şĭ pe hotarulŭ Pocutieĭ, o pasâre ce să numeşte de locuitorĭ ierunca, şĭ de leşĭ glușca, adecă surdă, sî este asămine cucoşuluĭ de gotcă, însă maĭ micâ, şĭ din fire nătângâ şĭ surdâ; şĭ dacâ găsăşte vre unŭ vânătoriŭ şĭ o sută într'unŭ copaciŭ, pe toate le poate împuşca de rândŭ, şĭ cele-l-alte privescŭ cum cade una după alta. Carnea lorŭ este foarte gingaşĭ şĭ albâ, şĭ întrece cu gustulŭ eĭ celŭ bunŭ pe pătârnichie, încă şĭ pe fasan.

www.dacoromanica.ro

PARTEA A DOUA SI POLITICEASCA.

CAP I.

Pentru ocârmuirea Stâpânireĭ Moldoveĭ.

Cela ce voieşte să facâ o scrisoare politicească pentru Moldova, trebue după cum gândescŭ, întâiŭ să cerceteză chipulŭ şî mijlocirea cu care să ocârmueşte; pentru că aflâmŭ, că încâ şî oamenii ceĭ maĭ învaţaţĭ au greşitŭ întru scrisoarea eĭ.

Mârturiile cele luminate ale istoricilorŭ celorŭ vechĭ, nicĭ de cum nu ne lasâ să fimŭ la îndoială, cum că toată Dacia când era e încâ a Romanilorŭ, nu că s'au ocârmuitŭ numaĭ de stâpânitoriĭ Romanĭ, ce încâ şî după pravilele lorŭ. Iar după câderea Monarhieĭ, ne maĭ trimeţândŭ Romanii întrn dânsa nicĭ oştĭ, nicĭ ocârmuitorĭ, şî bejenariĭ romanĭ (sau italieneşti), ne maĭ putândŭ suferi nâvâlirile cele multe ale barbarilorŭ, pentru că nu aveu nicĭ ostaşĭ, nicĭ ocârmuitorĭ, să vede că au fostŭ nevoiţĭ ca sâ'şĭ pue lorŭ şĭ stâpânitorĭ dintre dânsîĭ, după pilda megieşilorŭ lorŭ; însă, închipuirea stâpânirii aceia nu să în-

www.dacoromanica.ro

țâlegè luminat, pentru că istoria tuturorŭ noroadelorŭ de pe vremele acele este întunecată, şî numaĭ aceasta este ştiutŭ, că locuitoriĭ Moldoveni cari venisâ de la Italia, şî după acea ş'au căutatŭ scaparea lorŭ prin munţi pentru năvălirea Schiţilorŭ şî a Barbarilorŭ, au avutŭ însuşi Craiĭ sau Domniĭ lorŭ, de la cari să trage Ioan celŭ Românescŭ, care este aşa vestitŭ de Nichita Honiat, şî tatulŭ luĭ Dragoş celŭ întâiŭ carele au sfătuitŭ pe strămoşiĭ noştri să să întoarcă iarăşî înapoĭ în patria lorŭ ce veche, primindŭ şî dregătoria Domniĭ sale de la celŭ ce au venitŭ în Moldova după dânsulŭ.

Aĭ sâĭ următorĭ au ocârmuitŭ cu atâta de mare socotinţâ stăpânirea care o dobândeŭ şî prin alegerea boerilorŭ, în cât, macar că pentru puterea şî mărirea ţărĭĭ nu erau asâmine cu ceĭ maĭ mulţĭ Principĭ Hristianeştĭ, dar nicĭ unĭĭ d'intru aceştia nu aveu a le poronci nimică.

Pompele Împărăteştĭ cu care să slăvescŭ stăpânitoriĭ ceĭ maĭ marĭ, nu le lipssâ lorŭ nicĭ una, şî în ţară nu aveŭ pe nimine asupra lorŭ, fără numaĭ pe Dumneḑeŭ şî Pravila, şî nicĭ la o stăpânire străină nu erau nicĭ închinaţĭ nicĭ supuşĭ. Războiulŭ, pacea, viaţa, moartea şî averea tuturorŭ supuşilorŭ lorŭ, era numaĭ la însuşî voia lorŭ; şî la toate aceste aveu să poroncească după plăcerea lorŭ fără de a ave iĭ împrotivire de la cineva, macar de urma cu dreptate saŭ cu strâmbatate.

Încă şî Împaratulŭ Grecescŭ Ioan Paleologulŭ, pe vremea Soborului de la Florenţa, 'au dăruitŭ luĭ

www.dacoromanica.ro

Alexandru celŭ Bunŭ Coronâ Crâiascâ împreunâ cu nume de Despotŭ; şî au pricinuitŭ acestui Domnŭ râdicarea vrajmaşuluĭ asupra luĭ. pentru care fiindŭ elŭ nevoitŭ sâ'şĭ izbândeascâ împrotiva vrajmaşuluĭ aceluia, . au poroncitŭ de au apucatŭ totŭ neamulŭ arme în mânĭ, şî cu acestŭ chipŭ, nu câ numaĭ s'au pâdîtŭ şî s'aŭ apâratŭ Moldova numaĭ e sîngurâ de câtrâ nâpâdirea megieşîlorŭ eĭ, ce încâ şî de câtrâ tulburarea turcilorŭ, lâţându-sâ încâ şî hotarele mult maĭ în lâuntru în ţârile vrajmaşîlorŭ eĭ, adecă în vremea stâpâniriĭ luĭ Stefan IV. celuĭ Mare *). Însâ curmarea stâpânireĭ luĭ, au fostŭ o nenorocire pentru Moldova, întru care au stâmpitŭ de a maĭ creşte şî au începutŭ când şî când a scâde, până când au căţutŭ maĭ la urmă în stările cele maĭ sărace întru care o vedemŭ acum *); căcĭ sub Bogdan, unŭ fiŭ alŭ săŭ, de odată sau stânsŭ raza ce de frunte a slaveĭ Moldoveĭ. Voia de a maĭ face războĭ şî a lega pace, au perdu-

*) Pentru acestŭ Domnŭ au mărturisitŭ Dlugoş, unŭ istoricŭ leşâscŭ, ţicându: O ce Domnŭ vrednicŭ de minune! în tocmaĭ de mare ea şî Voevoţiĭ eroiceştĭ, de cari ne minunămŭ atâta! care pe vremea nostră au fostŭ celŭ întâiŭ între toţĭ stăpânitoriĭ Lumeĭ, de au lucratŭ biruinţĭ aşa slăvite în protiva turcilorŭ. Elŭ după gîndecata me, au fostŭ celŭ maĭ vrednicŭ să i să fi încredinţatŭ Domnia şî stăpânirea peste totŭ pământulŭ, şî maĭ vârtosŭ dregătoria de Voevodŭ şî arhistratig, în protiva turcilorŭ, cu sfatulŭ celŭ de obşte, cu învoiala şî hotărârea Hristianilorŭ.

La altŭ locŭ, anulŭ 1774, foaia 53ţ, numeşte elŭ pe acestŭ Stefan luptătoriŭ şî Domnŭ treazŭ, mare şî de frunte; şî multe alte laude să găsăscă pentru dânsulŭ la acestŭ scriitoriŭ.

Acestŭ Stefan al IV, au Domnitŭ înainte şî după anulŭ 1500.

*) Aceasta s au întâmplatŭ la anulŭ 1560, sub Suleiman al II, Împăratulŭ celŭ puternicŭ alŭ turcilorŭ.

www.dacoromanica.ro

t'o, giurându elŭ Împaratului turcescŭ giurământulŭ credinţeĭ, făgăduindu'ĭ să plătească pe tot anulŭ patru miĭ de galbinĭ sămnŭ de închinăciune. Iar o bucată de vreme tot au ramasŭ o umbră a slaveĭ eĭ ce veche, şî să pare că republica arŭ fi maĭ mult sub paza turcilorŭ de cât sub supunerea lorŭ; poate pentru că turciĭ nu voieu să tulbure cugeteţle cele ce încă nu le erau de tot plecate a le supuşîlorŭ lorŭ celorŭ noĭ, şî purtau frica că de'ĭ v'orŭ purta ca pe nişte robĭ, le v'orŭ fi la videre vrajmaşĭ şî răscolnicĭ; iar apoĭ după ce s'au stânsŭ neamulŭ celŭ vechĭ alŭ Draguşănilorŭ cu Stefan alŭ X, fiiulŭ luĭ Petru Voevod Rareş, apoĭ lăcomia de cinste acelorŭ maĭ marĭ, cari făceu gâlceavă pentru stăpânire, au datŭ prilejŭ turcilorŭ ca să maĭ mărească birulŭ Moldoveĭ, şî să o maĭ prade încă şî de sloboţenia care maĭ ave până atunce. Şî maĭ după vreme, au rădicatŭ de tot şî puterea de a maĭ alege Domnĭ, pe care încă o maĭ aveu boieriĭ, trimeţîndŭ în Scaunulŭ acesta pe alţĭ domnĭ străinĭ cari le să păre lorŭ, pe cari îĭ scoteu, şî apoĭ iarăşĭ îĭ puneu; amestecăndŭ aşa una cu alta, în cât au căţutŭ la urmă sub ottomanĭ puterile cele maĭ înalte care le aveu Domniĭ maĭ înainte.

Aice nu putemŭ să nu ţicemŭ, că şî o samă din ceĭ streinĭ lacomĭ de cinste, nu au fostŭ pricina la această strîcăciune, care numaĭ ca să aibă nume de Domnŭ, nu socoteŭ întru nimică a făgădui turcilorŭ orĭ ce, şî a să lipssî de toate ale lorŭ; şî apoĭ ne putăndŭ trăi numaĭ din dările cele obicnuite, să aflău

www.dacoromanica.ro

silițĭ ca să stârnească alte chipurĭ de sarcinĭ, și să le arunce asupra țării.

Și întru acestu chipŭ, Moldova caro âșĭ luasă asupra'și întâĭ numaĭ unŭ jugŭ singurŭ și nu pre greŭ, au fostŭ silită pe urmâ să'lŭ poarte îndoitŭ, atâ de la turcĭ cât și de la Domniĭ eĭ ceĭ streinĭ. Și ca să dîcŭ de toate pe scurt: Înțâleptiĭ împarațĭ aĭ turcilorŭ, ș'aŭ opritŭ pentru dînșiĭ în vremile aceste buimăcite, toate acele ce aŭ socotitŭ că le sântŭ trebuincioase; iar acea de unde nu aveu iĭ să nedâjduiască nicĭ o dobândâ, aŭ lăsat'o Domnilorŭ, ca să mulțămească cât de puțin cugetele cele iubitoare de cinste ale acelora ce voieu să să facă Domnĭ.

Puterea de a începe râsboiŭ și a face pace, a lega alianță, și a trimete solĭ cu trebuința republicei pe la stăpânirele de pr'înpregiurŭ, s'aŭ opritŭ stăpânitorilorŭ Moldoveĭ; însă le s'aŭ îngăduitŭ toată volnicia, și maĭ totŭ aceași putere care aveŭ iĭ și maĭ înainte, a pune pravile, a pedepssî pe supușiĭ lorŭ, a face boierĭ, saŭ și a le lua boieria, a arunca biruri, încă și a pune Arhiereĭ, împreună și altele de aceste.

Puterea lorŭ nu este numaĭ asupra boierimeĭ, și a locuitorilorŭ Moldoveni; ce încă și asupra turcilorŭ neguțitorĭ, și alțiĭ orĭ și din ce stare arŭ fi, când să aflaŭ în țară; și viața și moartea lorŭ este în mânile Domnilorŭ, și giudecându ii pe cineva spre moarte, spre batae, surguniri, saŭ spre pierderea tuturorŭ moșiilorŭ, măcar și cu strâmbatate și tirănie, apoĭ acia cârora le pasă (adecă le este milă)

www.dacoromanica.ro

pentru acelŭ judecatŭ, numaĭ cât potŭ să să roage pentru dânsulŭ cu gura, saŭ prin scrisoare, iar de a să împotrivi judecăţiĭ domneştĭ, nimine nu cutează.

Aşĭjdere şĭ când voieşte Domnia să sloboadă pe vre unulŭ carele este judecatŭ la moarte de toată obştia, nicĭ atunce nu poate nimine să steĭ împrotivă, şĭ luându-lŭ Domnia sub apararea sa, nu'lŭ potŭ omorâ cu sîla. Şĭ toate dregătoriile cele ostâşăştĭ şĭ politiceştĭ care spânzură numaĭ din sângură voea sa, le dă celorŭ iubiţĭ aĭ sâĭ şĭ le ie de la aceĭ care îĭ sântŭ urâţĭ, şĭ la împărţirea lorŭ nu are să caute nicĭ după unŭ canonŭ, şĭ voindŭ să facă şĭ pe unŭ ţaranŭ Logofătŭ Mare, care este boieria ce maĭ mare a Moldoveĭ, nimene nu cuteadă să vorbească de faţâ împrotivă; aşa şĭ când voieşte să lipssască d'intru una ca aceasta pe unulŭ macar şĭ din neamulŭ celŭ maĭ de frunte, îndată acela trebue să să supue hotărârilĭ Domneştĭ.

Asămine putere are nu numaĭ asupra celorŭ maĭ de josŭ a Clirosuluĭ Bisericescŭ, ce încă şĭ asupra Mitropolituluĭ, şĭ a celor-l-alţĭ Arhiereĭ, Arhimandriţĭ şĭ Egumenĭ, şĭ asupra tuturorŭ celorŭ ce sântŭ de tagma Bisericiască; şĭ când facŭ vre unŭ râŭ, saŭ daŭ vre o sminteală uuuĭ mirianŭ, saŭ cugetă ceva împrotiva Domnieĭ, saŭ a obştieĭ, atunce şĭ fără de învoiala Patriarhului de Ţarigradŭ, ne împiedecatŭ poate s'îĭ scoatâ din dregătoria lorŭ, fără de aĭ lipssĭ de darulŭ Hirotonieĭ. Sĭ cerândŭ trebuinţa, poate încâ şĭ cu moarte să'ĭ pedepssască.

Partea Bisericească âşĭ alege singură pe Păstoriĭ ceĭ noĭ, însâ numaĭ atunce când îĭ chiamă

www.dacoromanica.ro

Domnia la aceasta, la care să cere şî întărirea Domnească, adică, dă celuĭ noŭ alesŭ, unŭ toiagŭ păstorescŭ cu însuşĭ mâna sa, care putere aŭ dat'o Papiĭ cu meşteşugŭ de la Împaraţiĭ Românesţi, şî nicĭ unulŭ din principiĭ Hristianesţĭ nu o are maĭ mult fără numaĭ sîngurŭ Împaratulŭ Russăscŭ.

Aceste săntŭ puterile Domnilorŭ Moldoveĭ asupra supuşîlorŭ lorŭ, carĭ nu li s'au lasatŭ numaĭ de la poarta ottomanicească, ce încă li s'aŭ întăritŭ şî prin hrisoavele altorŭ Împaraţĭ mulţĭ; însâ, asupra moşîlorŭ locuitorilorŭ, nu le aŭ lasatŭ nicĭ o volnicie de aceste, căcĭ, când voieşte Domnia ca să arunce pe ţară niscaĭ sărcinĭ grele, macar că nu poate nimene să i le abată fârâ de primejdia vieţeĭ, dar totŭ este sîlitŭ de curtea turcească, ca să deĭ samă pentru assupririle luĭ; şî maĭ ales atunce are să aştepte şî maĭ mare pedeapssâ, când âlŭ pârâşte cine-va la vizirulŭ celŭ mare, pentru varsarea de sînge nevinovatŭ (macar că nu elŭ potŭ pârâ); şî când să jâluieşte toată ţara, pentru sărcinile cele pre marĭ, apoĭ atunce de multe orĭ âlŭ pedepssâşte cu surgunire, sau cu râpirea tuturorŭ moşîloru sale. Iar pedeapssa morţîĭ ş'o pricinuiescŭ Domniĭ, numaĭ prin răscoală, şî prin aparrarea de a nu plăti Împaratului birulŭ de peste anŭ; însă nicĭ această încuetoare nu este îndestul de tare de a nu sĭ pute strîca, căcĭ dacă s'au făcutŭ elŭ prietinŭ bunŭ prin mită şî prin daruri cu vizirulŭ celŭ mare, cu chihaia şî cu Tefterdarulŭ, şî cu alte obraze de aceste care au îndrăzneală câtră Împaratulŭ, apoĭ nu are să să teamă nicĭ de pâra boierilorŭ, nicĭ încă

www.dacoromanica.ro

şî de toată ţara; căcî unŭ advocatŭ la curtea turcească le e toate asupra sa, sŭ'lŭ apere, când poate ca să arăte cu iscussînţă îndreptarea pricineî aceliea despre partea luî.

Şî întru acestŭ chipŭ să apasă Moldova foarte greŭ cu tirănia turcească; însă tot poate Domnia să sâvârşască orî ce voeşte fârâ de fricâ, şî nimine nu cutează sâ'î steî împrotivă fârâ de a aştepta pedeapssă; iar de a nu ţine în samă poroncile celor-l-alţî maî d'inainte Domnî, sau să aducă iarâşî din noŭ înaintea Divanului pricinile cele hotârâte de dânşiî, elŭ propeşte maî mult obiceiulŭ ţăreî, de cât vre o pravilă unde-va. Pentru acea, macar de aŭ şî fostŭ oare-cari Domnî în Moldova, cari aŭ trasŭ iarâşî la camara lorŭ moşiile cele dâruite de Domniî ceî maî d'inainte de dânşiî, cu cuvântŭ că arŭ fi fostŭ dăruite la oamenî nevrednicî, dar de cătră obşte nicî o datâ nu s'aŭ ţînutŭ în samă, nicî s'aŭ întăritŭ; şî oamenii aceî assupriţî, tot-de-una aŭ dobânditŭ dreptatea şî întoarcerea moşiilorŭ la Domnulŭ celŭ următoriŭ.

CAP II.

Pentru alegerea Domnilorŭ.

Fiindŭ că amŭ vorbitŭ pentru puterea Domnilorŭ Moldovenî, cere rândueala ca să scrimŭ oare-ce maî pe larg, şî pentru alegerea lorŭ ce veche şî ce de acum. Lenevirea celorŭ ce aŭ fostŭ maî nainte de noî, cârora le sta maî mult la inimă să facă fapte

www.dacoromanica.ro

bune, de cât să scrie, este vinovată la aceasta, de nu putemŭ spune nimică cu adiverinţă pentru vremile cele d'intâiŭ a le neamuluĭ nostru; iar dacă să v'orŭ ţine în samă prepusurile, atunce poate că nu să ḑică fără de cale, cum că Domnia Moldoveĭ au fostŭ moştenitoare în vremile vechĭ, şĭ cum că puterea alegireĭ, nu au aflatŭ locŭ fără numaĭ atunce când era stânsŭ de tot neamulŭ Domnescŭ; şĭ osâbit de temeiulŭ acesta, cum că la toate noroadele cele de frunte ale Evropeĭ, au fostŭ tot acestaşĭ obiceiŭ pe vremile acele, să maĭ întăreşte ḑicerea aceasta şĭ prin aratarea aceasta care nu este ră, adecă, catastihulŭ Domnilorŭ celorŭ d'intâĭ care arată luminat, că rar s'au pusŭ în stăpânire altulŭ străinŭ, până când maĭ era vre o stâlpare din neamulŭ celuĭ maĭ d'inainte, şĭ ca să să poată vide maĭ bine aceasta, socotescŭ că nu va fi neslujîtŭ ca să arătŭ aice de rând pe toţĭ Domniĭ Moldoveĭ, până pe vremile noastre.

Domnulŭ celŭ d'intâiŭ carele după nâvâlirea luĭ Batie *), au agonisîtŭ iarâşĭ strălucirea ce maĭ d'inainte a Moldoveĭ, au fostŭ.

1. Dragoş; şĭ macar că hronografiile noastre nu arată pentru spiţa neamuluĭ sâu, dar la noĭ să ḑice necontenit, că au fostŭ din neamulŭ celŭ vechiŭ alŭ Crailorŭ Moldoveneĭ, şĭ au avutŭ tată pe Bogdan, fiiulŭ

*) Aice să întăreşte din noŭ acea ce amĭ ḑişŭ maĭ sus, că Dragoş s'au strămutatŭ de la Ardealŭ după năvălirile luĭ Tatarŭ Batie, adică după anulŭ 1250; însă poate că să unescŭ amândouă gândurile aceste, de să v'orŭ primi două strămutărĭ, una în giumătatea ce de pe urmă a veaculuĭ alŭ XII, şĭ alta în giumătatea ce d'intâĭ a veaculuĭ alŭ XIII.

www.dacoromanica.ro

lui Ioan, de la carele toți Domnii obicinuescu așĭ pune iscâlitură numele Ioan; și cuvântulu acesta este mai vârtosu de a să crede și pentru aceasta, câci cu greu este de a să crede, că altulu din neamu mai prostu aru fi pututu cu o tovârășiie așa mare să meargă la vânatu, carele au datu prilejŭ la descoperirea Moldovei, și aru fi pututu îndemna pe cia-l-alți patrioți ai sâi, ca să vie după dânsulu. Următoriu după dânsulu la Scaunulu Domnescu au fostu fiiulu său:

2. Sas, după dânsulu fiiulu lui.;

3. Laşcu.

4. Bogdan I, cu porecla Mușat, fiiulu lui Laşcu.

5. Petru I, unu fiŭ a lui Bogdan Mușat, și pentru că elu au muritu fără de a ave copii, au urmatu fratele tatâlui său:

6. Roman I, fiiulu lui Laşcu, și frate cu Mușat; și după moartea lui, sau pentru nevrâsta lui Alexandru, fiiulu său, sau în vre-o răscoală, au alesu pe:

7. Stefan I.

8. Petru alu II.

9. Stefan alu II, fratele lui Petru și fiiulu lui Stefan I.

10. Ioga, carele au gonitu cu sîla din Domnie pe Stefan alu II, dar nici elu nu au purtatu mult stăpânirea sa ce cu nedreptulu, câci încă până a nu împlini anulu, l'au împinsu:

11. Alexandru I, cu porecla celu Bunu, fiiulu lui Roman I, de la locului său ce'lu răpisâ cu nedreptulu. Și așa prin acesta iarăși s'au pusu nea-

www.dacoromanica.ro

mulŭ Dragoşăscŭ la locŭ, în dregătoria sa ce maĭ d'inainte.

Acesta este, carele au făcutŭ cunoscutŭ numele Moldovenilorŭ care era puţîn cunoscutŭ pe la alte ţărĭ, adecă prin aceasta, că au trimesŭ pe Mitropolitulŭ şî solŭ Moldovinescŭ la Soborulŭ de la Florenţa, şî prin apararea statornică a învăţăturеĭ ceĭ lămurite sau învrednicitŭ de au luatŭ de la Ioan Paleologulŭ Împaratulŭ Răsăritulуĭ, numele de Despot, cinstindulŭ împreună şî cu Corona Crăiască. După dânsulŭ au urmatŭ fiiulŭ său:

12. Illie I, şî după acesta fratele său:

13. Stefan alŭ III, fiiulŭ luĭ Alexandru I. Acesta au fostŭ celŭ întâiŭ carele s'au făcutŭ Domnŭ în urma fratelуĭ seŭ spre paguba bezedeleĭ, care în urmâ de multe orĭ s'aŭ întâmplat. La această pricină nu au fostŭ nimică altă vinovatŭ, de cât numaĭ aceasta, că fiindŭ Alexandru I departatŭ de Scaunulŭ Domnieĭ cu alegerea luĭ Stefan I, nu aŭ pututŭ cu altŭ chipŭ să agiungă în dregătorie, fără numaĭ prin alegerea boierilorŭ, şî apoĭ de acole aŭ dobânditŭ boeriĭ Moldoveĭ maĭ mare volnicie la alegerea Domnilorŭ de cât aveu iĭ maĭ nainte; însă cu hotărâre de nu cuteza să aleagă pe altulŭ, fără numaĭ din neamulŭ Domnescŭ, dacă maĭ era cineva. Tot aceasta'şĭ rânduială să pâdă maĭ nainte de aceia şi cu alegerea Crailorŭ leşăştĭ, şî în vremea de acum cu alegerea Sultanuluĭ turcescŭ şî a Hanuluĭ de Crâm.

După acesta, aŭ luatŭ Domnia:

14. Roman alŭ II, fiiulŭ luĭ Ilie I.

www.dacoromanica.ro

15. Petru alŭ IV, unŭ fiu alŭ luĭ Stefan alŭ III, şĭ aŭ avutŭ urmâtoriŭ pe fiulŭ sâŭ:

16. Stefan alŭ IV.

17. Alexandru alŭ II, unŭ fiŭ alŭ luĭ Illie I, şĭ frate luĭ Roman alŭ II. După dânsulŭ fiulŭ său:

18. Bogdan alŭ II, şĭ dupâ acesta au urmatŭ fratele sâu:

19. Petru alŭ IV, ce s au ḑis Aron, unŭ fiu alŭ luĭ Alexandru alŭ II. Dupâ moartea acestuia aŭ agiunsŭ în Domnie:

20. Stefan alŭ V, cu porecla celŭ Mare, fiulŭ luĭ Bogdan alŭ II. Acesta au fostŭ unŭ Domnŭ cu totulŭ vrednicŭ de laudă, şĭ apĭrătoriŭ veteazŭ Patrieĭ sale, de câtrâ toate nâpădirile vrajmaştlorŭ sălĭ, orĭ din care parte să rădicau. După dânsulŭ au urmatŭ fiulŭ sâu:

21. Bogdan alŭ III, ce să ḑice Chiorulŭ, pentru o patimă ce ave la ochĭ. Acesta au închinatŭ Moldova turcilorŭ, pricinuindŭ ĭĭ starea ce maĭ ticâloasă întru care să află acum; şĭ după ce au muritŭ, s'au pusŭ în Domnie fiulŭ său:

22. Stefan alŭ VI, celŭ tânărŭ. Acesta au muritŭ fârâ copiĭ.

23. Petru alŭ V, câruia îĭ ḑiceŭ Rareş, sau Majă, unŭ fiu afară de cununie a luĭ Stefan alŭ V, d'intru a căruia alegere să vede luminatŭ, cât de cŭ luare aminte pâḑiŭ boierii Moldoveĭ o dinioară urmarea ce clironoamă a Domnilorŭ, câcĭ ivirea acestuĭ Petru era la toţĭ necunoscută, orĭ pentru că tatâlŭ său s'au ruşînatŭ cu fiulŭ sâu celŭ afară de cu-

www.dacoromanica.ro

nunie, sau pentru că nu au voitŭ să deie pricină, ca după moartea sa să stârnească sfadă şî gâlceavă. Şî însuşî Petru carele nu ştie nimică de neamulŭ sâŭ celŭ de frunte, alâta au fostŭ sârăcitŭ, în cât era nevoitŭ ca să'şî agonisască hrana sa cu vânţarea de peşte, ce să ţîce la Moldovenî mâjărie, care i'aŭ şî pricinuitŭ luî numele acesta. Şî apoî, după moartea luî Stefan alŭ VI, gândindŭ că s'aŭ stînsŭ neamulŭ celŭ slăvitŭ alŭ Dragoşâştilorŭ, s'au adunatŭ toţî boierii ca să facă alegere nouă. Atunce s'aŭ aratatŭ şî muma acestuî Petru, şî aŭ scosŭ unŭ hrisovŭ de la Stefan celŭ Mare, în care o arâta elŭ pe dânsa a fi slobodă de birŭ, şî pe Petru fiiulŭ eî, ălŭ arâta a fi dreptŭ fiŭ alŭ sâŭ. Şî prin acestŭ hrisovŭ, aŭ fostŭ toţî plecaţî, fârâ de a să maî sfătui, ca să rădice în Scaunŭ pe Petru, ca pe fiiulŭ Domnuluî lorŭ, şî alŭ chiema în Domnie de la păscărie.

Iar maî pe urmă l'au lipssîtŭ din dregătorie Suleiman, Împăratulŭ turcescŭ, vinovăţîndulŭ că arŭ fi aprinsŭ Chilia, şî au pusŭ în loculŭ luî pe:

24. Stefan alŭ VII, carele s'au aratatŭ pe sîne a fi strânepotŭ luî Alexandru alŭ II, şî sub acestŭ nume au agiunsŭ cererea sa la Împăratulŭ turcescŭ, şî la boierii ce aŭ făcutŭ asupra Moldoveî. Însă în scurtă vreme l'au ucisŭ boierii care să sfătuisă asupra luî, şî au chiematŭ la Scaunŭ iarăşî pe Petru alŭ V, Rareş, şî apoî murindŭ elŭ au lasatŭ Domnia fiiuluî sâu.

25. Illie alŭ III, şî ne avândŭ acesta copiî, l'au urmatŭ fratele sâu:

26. Stefan alŭ VIII, asâmine fiu luî Petru alŭ

www.dacoromanica.ro

V, şî acestuia încă s'au întâmplatu de nu au avutu copiî, şî murindu au făcutu sfârsîtu neamuluî Dragoşâscu, atât celuî alesu, câţ şî celuî ne alesu; a câruia apunere s'au făcutu ce maî mare pricină a toate întâmplările cele nenorocite, la care aŭ agiunsu Moldova dupâ aceia.

Câcî ne fiindu nicî unulu sâ întreacâ pe ceî-l-l-alţî cu vrednicia neamuluî, şî sâ poată supune sub ascultare pe urdîtorii neodihniriloru, apoî toată ţara s'aŭ râzvrâtitu şî s'aŭ umplutu de râscolnicî; iar turcii rabda bucuroşî ne odihnirile aceste din lăuntru, pentru câ iî aŭ cunoscutu câ v'oru pute purta maî lesne dupâ chiefulu loru pe Moldovenî, dacă v'oru fi slabî, de cât când vor fi uniţi şî tarî; şî aşa, în vreme de vre-o câteva lunî, pe mulţi i'aŭ allesu, şî iar i'aŭ scosu; pânâ când la urmâ, prin învoiala celoru maî înţâlepţi, s'aŭ alesu şî s'aŭ pusu Domnî de osâbite familliî.

27. Petru, stolniculu reposatuluî Stefan, iar la ungere aŭ dobânditu numele, Alexandru alu III, Lâpuşneanul; însâ altâ parte aŭ adusu asupra luî în Scaunu pe:

28. Despot*), ce sâ numeşte de Istornicii noştri, maî vârtosu râţerî, unu omu vicleanu şî bârfuitoriu, carele au scosu din Scaunu pe Alexandru, cu agiutoriulu turcescu, ş'apoî fiindu că ceî maî mulţi cugetau cu râu

*) Istoria acestuî Domnu să povesteşte maî pe larg, şî cu deosebire la multe pricinî, într'o scrisoare pe 7 coale îndoită în 8, ce s'au tipăritu la Varşava, la anulu 1759, cu acestă titlu, adecă: „a lui Antonie Mariu Graţian", pentru Ioan Heraclid, Domnulă Moldo-

www.dacoromanica.ro

asupra luĭ, ispitindusă de multe orĭ să'lŭ şĭ otrăvească s'au făcutŭ că arŭ fi muritŭ, şĭ au datŭ în locŭlŭ său altŭ chipŭ asămine luĭ ca să'lŭ îngroape, iar elŭ au fugitŭ în ţara leşască, ca să cunoască maĭ cu amărunţulŭ gândurile lorŭ. După ducerea luĭ au chiematŭ Moldovenii de aldoile pe Alexandru alŭ III, Lăpuşneanu lŭ; însă această bucurie nu au ţînutŭ atâta, căcĭ viindŭ Despot înapoĭ din ţara leşască, l'au gonitŭ pre lesne cu agiutoriulŭ oştilorŭ sale, pe care i le au întăritŭ leşii.

---

veĭ, şĭ pentru Iacob dascalulŭ, fratele luĭ Ioan, de pe o scrisoare de mână a biblioticeĭ Zalişciculuĭ.

Deci, după scrisoarea aceasta, este acestŭ Ioan născutŭ la Candia, şĭ au fostŭ ficiorŭ unuĭ corăbieriŭ cărmaciŭ. Elŭ au fostŭ pre bunŭ de capŭ, şĭ sîrguinţa sa ne mărginită; pentru acea au dobânditŭ prieteşugŭ de aproape cu unŭ Ieraclid, de la carele au luatŭ turcii Ostroavele Pafos şĭ Samos, pe vremea Imparatuluĭ nemţăscŭ Carol alŭ V; şĭ clironomiĭ aceluia au cunoscutŭ pe Ioan de ficiorŭ fratelui tatăluĭ lorŭ, şĭ i'au scosŭ şĭ hrisovŭ de la Imparatulŭ Carl. în care l'au aratatŭ a fi Despotŭ şĭ drept bezede din casa Ieraclidilorŭ. Şĭ cu această scrisoare apărătoare a înşălăciuniĭ luĭ, s'au călătoritŭ elŭ prin împregiur, şĭ maĭ ales în ţara leşască s'au încuibatŭ maĭ mult, de unde au şĭ înţălesŭ pentru starea de atunce a Moldoveĭ, şĭ pentru uràciunea locuitorilorŭ ce aveu asupra Domnuluĭ lorŭ Alexandru; şĭ pentru că Doamna luĭ Alexandru era din casa Ieraclidilorŭ, aŭ venitŭ elŭ la Curtea luĭ, unde l'au primitŭ cu cinste ca pe o rudenie; şĭ apoĭ până la atâta au vânatŭ pe boierĭ şĭ pe norodŭ, în cât nu mult după aceia, întrăndŭ elŭ în Moldova cu oştile care le făcusă în ţara ungurească şĭ în Ardeal, l'au primitŭ cu bucurie, şĭ au silitŭ pe Alexandru ca să părăsască ţara. Şĭ cu banĭ au agiunsŭ întărirea şĭ de la turcĭ. Şĭ toate aceste s'au întămplatŭ la anulŭ 1561, precum să vede la hronografia luĭ Sigler, Ungaria, cartea 1, şĭ a 2, cap II. Însă elŭ nu numaĭ că au asupritŭ pe supuşiĭ săĭ cu multe însărcinărĭ, ce încă părtine şĭ Arianilorŭ, fiindŭ şĭ elŭ însuşĭ unuiŭ de credinţa lorŭ, prin care şĭ'au pricinuitŭ atâta uràciune, în cât până a nu împlini doĭ anĭ, şĭ'au pierdutŭ şĭ Domnia şĭ viaţa.

www.dacoromanica.ro

Ş'apoi, după moartea luĭ, au luatŭ stâpânirea cu sîla luĭ:

29. Ştefan alŭ IX, Tomşa, Hatmanulŭ luĭ Despot; însă Moldovenii care în scurtă vreme să supărasă cu stâpânirea luĭ ce cu ne dreptulŭ, au chiematŭ de a tria oară din ţara leşască pe a lorŭ dreptŭ Domnŭ Alexandru alŭ III, şî biruindŭ cu râzboiŭ pe Ştefan, l'au prinsŭ şî l'au pedepssîtŭ cu moarte, şî după aşa multe întâmplârĭ schimbate, au gustatŭ elŭ la urmă odihnă, şî au muritŭ în Scaunŭ. Moştile şî Domnia au lasat'o cleronomuluĭ şî fiiuluĭ său:

30. Bogdan alŭ IV, şî ne avândŭ acesta copiĭ, au alesŭ boierii pe:

31. Ioan Armanulŭ, carele s'au chiematŭ aşa, pentru că elŭ în postulŭ Sfinţ. Apostolĭ au mâncatŭ carne după obiceiulŭ arminescŭ. Elŭ au fostŭ unŭ omŭ foarte învaţatŭ în limba grecească şî latinească, şî au fostŭ tovarâşŭ la şcoală cu acelŭ vestitŭ dascalŭ grecescŭ Ioan Lascari, a câruia ravaşe trimese la dânsulŭ stau şî acum în cartea cruḑîĭ, ce să scrie turco-greceştĭ; şî pentru că elŭ au voitŭ să iasă de sub stâpânirea turcească, strâduindusă după sloboḑânie, pentru acea l'au prinsŭ turciĭ cu vicleşugŭ, şî l'au ruptŭ în două bucâţĭ, cu câmile, şî au pusŭ în locŭlŭ luĭ pe:

32. Petru alŭ VI, Şchiopulŭ, fiiulŭ luĭ Mirce II, Domnŭ din ţara muntenească. Însă boierii nu au voitŭ să să lesă a fi stăpâniţĭ de străinĭ, şî au lucratŭ de l'aŭ scosŭ turciĭ *), şî aŭ pusŭ în locŭlŭ luĭ pe:

33. Iancul, ce au fostŭ născutŭ din pârinţĭ

*) Mai jos, la capŭ XIV, ḑice alcătuitoriulŭ, că Petru mai bu-

www.dacoromanica.ro

saşi, *). Acesta nu ştiu cu ce meşteşugŭ, au sfătuitŭ pe ceĭ maĭ mulţĭ, ţicându că arŭ fi din neamulŭ Dragoşâştilorŭ, însă apoĭ pentru curvia şĭ străşnicia sa, s'au făcutŭ la toţĭ uriciosŭ, şĭ l'au ucisŭ boieriĭ care s'au sfătuitŭ asupra luĭ, şĭ au pusŭ turciĭ în loculuĭ luĭ de alŭ doile pe:

Petru alŭ VI, Schiopulŭ, carele vâţîndusă pe sîne în turburărĭ necontenite, şĭ iubindŭ maĭ vărtos odihna de cât slava, au lepadatŭ Domnia de bună voie şĭ s'au aşaţatŭ în Ardealŭ. Scaunulŭ celŭ părâsîtŭ de dânsulŭ l'au dobânditŭ prin alegerea boierilorŭ:

34. Aron, unŭ omŭ straşnicŭ şĭ salbaticŭ, pe carele l'au izgonitŭ Moldoveniĭ pentru tirănia luĭ; însă turciĭ dându-le elŭ Benderulŭ, l'au pusŭ iarăşĭ în Scaunŭ, şĭ după moartea luĭ, au stăpânitŭ o bucată de vreme:

35. Stefan alŭ X, Răţvan, şĭ după dânsulŭ, au alesŭ boieriĭ pe:

36. Ieremia Movilă, şĭ după moartea luĭ fratele seu pe:

37. Simion Movilă, şĭ după moartea luĭ au avutŭ Moldova trĭĭ Domnĭ d'intr-o tulpină, pe:

38. Mihail I. fiiulŭ luĭ Simion Movilă,

39. Constantin I, şĭ:

40. Bogdan alŭ V, fraţĭ, fiĭ aĭ luĭ Ieremia Movilă. Însă apoĭ începându-ĭ iznoave, şĭ vrându să

---

curosŭ s'au lasatŭ Scaunulŭ, de cât au voitŭ se deĭ turcilorŭ 12,000 de galbenĭ birŭ, după cum au cerutŭ ĭi.

*) Unŭ sasŭ de la Ardealŭ, şĭ maĭ josŭ îlŭ numeşte alcătuitoriulŭ Sardanapalulŭ Moldovinescŭ.

www.dacoromanica.ro

deĭ ţara leşilorŭ, l'au idgonitŭ boieriĭ. pentru că iĭ (adecă boierii) nedejdueŭ pre puţînă paţă de la leşĭ, şî apoĭ pentru credinţa acea, fără de ostineală au dobânditŭ de la turcĭ întărirea celuĭ alesŭ de dânşiĭ:

41. Stefan XI, Tomşevit, pe care elŭ credeu că arŭ fi dîn neamulŭ luĭ Stefan alŭ IX. - După acesta aŭ urmatŭ:

42. Gaspar, născutŭ Italian, carele au fostŭ maĭ înainte Dragoman la poarta ottomanicească, şî l'au pusŭ turcii cu sîla Domnŭ în Moldova. Şî apoĭ vrândŭ să aducă în Moldova legea papistăcească, l'au izgonitŭ boierii, şî au pusŭ turcii în loculuĭ luĭ pe:

43. Radul, carele fusăsă maĭ înainte Domnŭ în ţara Munteneascâ, şî ave porecla, Lungulŭ, şî după moartea luĭ au urmatŭ:

44. Miron Barnovschi, leah.., şî pentru slujbele sale cele multe, s'aŭ primitŭ între boerimea Moldoveĭ, şî prin alegerea celorŭ maĭ marĭ, au ajunsŭ şî în stăpânirea Domnieĭ. În vremea acestuia au căţutŭ în mânele turcilorŭ toată volniciă alegeriĭ Domnilorŭ, care încă o aveu boierii până atunce, cu însuşĭ voia lorŭ; căcĭ, stârnindu-să râzboiŭ între leşĭ şî între turcĭ, acestŭ Miron au trecutŭ la leşĭ, şî au pricinuitŭ prin acea o groznică nâvâlire a tatarilorŭ în Moldova; şî pentru acea boieriĭ ca să nu maĭ pătimească şî altă dată vre o întâmplare ca acea, ş'au lasatŭ turcilorŭ toată volnicia alegeriĭ; Însă cu acestŭ chipŭ, ca să fie din neamŭ Domnescŭ şî supusŭ Credinţeĭ pravoslavnice; şî aşa după aşâţâmântuluĭ acesta, au

www.dacoromanica.ro

trimesŭ turciĭ Domnŭ, tăindŭ pe Barnovschi, pe:

45. Alexandru alŭ IV, Illieș, socotindŭ că arŭ fi din neamulŭ luĭ Stefan alŭ V. Și după moartea luĭ pe:

46. Moiz, unŭ fiŭ alŭ luĭ Simionŭ Movilă, și înprotivă obiceiuluĭ l'au cinstitŭ cu triĭ tuiurĭ. Însă după moartea acestuia, rupându-să toate legăturile așădământurilorŭ și a obiceiurilorŭ, pre rar au datŭ iĭ dregătoria aceasta pe la fiĭ Domnilorŭ, și încă și maĭ rar pe la alțĭ pământenĭ; ce maĭ adese orĭ au dat-o celorŭ străinĭ. Și întru acestŭ chipŭ, înprotiva voiĭ boierilorŭ, numaĭ singurŭ prin banĭ mulțĭ au luatŭ Domnia de la turcĭ:

47. Vasîle de la Epir sau Albania, carele să chiema Lupu, însă la ungere au dobânditŭ numele acesta *). Giugulŭ luĭ l'au purtatŭ supușiĭ săĭ cu îndestulă rabdare mulțĭ anĭ; însă la urmă totuși l'au gonitŭ și au pusŭ în loculŭ luĭ pe:

48. Stefan alŭ XII, Burduja, dobândindŭ iĭ și de la turcĭ întărirea alegereĭ luĭ; și trecândŭ acesta la leși, au pusŭ turciĭ pe:

49. Gheorghi Ghica, Albanezŭ, ce au fostŭ capuchihaia luĭ Stefan la curtea turcească; și după acea puindu-lŭ Domnŭ în țara Muntenească, au pusŭ turciĭ pe:

50. Stefan alŭ VIII, fiulŭ luĭ Vasîle Albanezulŭ. Și după moartea acestuia au alesŭ boieriĭ pe:

51. Evstratie Dabija, dându'ĭ și turciĭ întărire. După acesta au urmatŭ:

*) Moldovenii au pravila lorŭ de la dânsulŭ. Elŭ au Domnitŭ la începutulŭ celuea-l-altŭ veacŭ maĭ d'inainte.

www.dacoromanica.ro

52. Illie alŭ III, fiulŭ luĭ Alexandru alŭ IV, Illieş, cu voia turcilorŭ; iar la urmă l'au scosŭ iarăşĭ iĭ, şĭ în locŭlŭ luĭ s'au pusŭ:

53. Duca,unŭ grecŭ, care era din neamŭ prostŭ, dar prin vrednicia sa nu ş'au agonisîtŭ numaĭ Domnia Moldoveĭ, ce şĭ soţiie pe fiica luĭ Evstratie Dabija. Însă după stâpânirea de şâsă lunĭ l'au scosŭ din Domnie, şĭ în locŭlŭ luĭ au pusŭ turcĭĭ iarăşĭ pe Illie alŭ III. Acesta au fostŭ celŭ d'intâiŭ, pe care după scoaterea din Domnie, iarăşĭ l'au făcutŭ turcĭĭ Domnŭ, care după acea de multe orĭ s'au întâmplatŭ; căcĭ, apoĭ îndată după dânsulŭ au pusŭ iĭ iarăşĭ pe Duca de a doua oară Domnŭ în Moldova; şĭ apoĭ pârândulŭ Moldovenĭĭ, l'au scosŭ încă pe drumŭ mergândŭ la râzboiŭ la Kaminiţă, şĭ în locŭlŭ luĭ au alesŭ boierĭĭ pe:

54. Stefan alŭ XIV la Petreciak, pe carele turcĭĭ l'au întăritŭ; ş'apoĭ tocma când să loveu oştile la Hotin au trecutŭ la leşĭ, sĭ au dobânditŭ Domnia:

55. Dumitraşk Cantacuzino, carele au fostŭ gonitŭ din ţara Muntenească şĭ fâce la Ţarigrad neguţătorie cu pietre scumpe, şĭ au dăruitŭ Sultanului o cişmă de argintŭ lucrată foarte cu meşteşugŭ. Însă pe urmă l'au scosŭ, şĭ au pusŭ turcĭĭ în locŭlŭ luĭ pe:

56. Antonie Roset, unŭ boierŭ din Ţarigrad, care era capu-chihaia Moldoveĭ. După dânsulŭ au urmatŭ iarăşĭ Duca grecŭlŭ, pe care l'au pusŭ turcĭĭ Domnŭ de a tria oară, şĭ robindu-lŭ leşiĭ, au pusŭ turcĭĭ de alŭ doile pe Dumitraşk Cantacuzino, şĭ u-

www.dacoromanica.ro

rândulŭ boierii pentru tirania luĭ *), au dobânditŭ iĭ de la poarta turcească ca singuri iĭ să'şĭ aleagă Domnŭ, şĭ aşa au alesŭ iĭ pe tatulŭ nostru:

57. Constantin alŭ II, Cantemir celŭ bâtrânŭ**) şĭ după moartea luĭ care s'au întâmplatŭ la anulŭ 1693, Mart 23, au alesŭ boierii în Scaunŭ pe fiiulŭ său celŭ maĭ tânărŭ:

58. Dimitrie Cantemir, şĭ s'au şĭ unsŭ în Ieşĭ de doĭ Patriarhĭ; iar pentru că nu au pututŭ agiunge întărirea de la poarta ottomană, au fostŭ nevoitŭ ca să facă locŭ luĭ:

59. Constantin alŭ III, unŭ fiŭ alŭ luĭ Duca, pe care turcii cu sîla l'au îndesatŭ Moldovenilorŭ ***), şĭ prin rugămintea boierilorŭ iarăşi l'au scosŭ, şĭ au pusŭ în loculŭ luĭ pe:

60. Antioh Cantemir, fiulŭ celŭ maĭ mare alŭ luĭ Constantin alŭ II; însă Domnia au fostŭ dat'o Sultanulŭ atunce luĭ Dimitrie Cantemir, şĭ elŭ au dăruit'o fratelui său. Apoĭ Constantin Brâncoveanulŭ****), carele prin baniĭ luĭ ceĭ mulţĭ, ştiindŭ cum să vâneazâ pe lacomulŭ vizirŭ, l'au scosŭ pe dânsulŭ după ce au Domnitŭ 5 anĭ, şĭ au adusŭ în loculŭ luĭ iarâşĭ pe ginerele său Constantin alŭ III, fiulŭ luĭ Duca, puindu-să de a doua oară Domnŭ în Moldova. Însă şĭ acesta după doĭ anĭ şĭ giumătate, pârându-lŭ

*) Tot la acelaşĭ istorie ălŭ arată alcătuitoriulŭ că au întrecutŭ maĭ pe toţĭ patrioţĭ săĭ cu învăţătura ellinească şĭ cu filosofia.

**) Domnŭ în ţara Munteneascâ.

*) Cele-l-alte întâmplări ale luĭ, le povesteşte alcătuitoriulŭ la istoria sa cc turcească, la adăugire, faţa 489.

**) Elŭ s'au făcutŭ Domnŭ la anulŭ 1684, şĭ au stăpânitŭ 8 anuaĭ.

www.dacoromanica.ro

boierii l'au scosu, şi au rânduitu turcii în locului lui iarâşi pe Antioh Cantemir, a căruia maḑîlie o au dobânditu Constantin Brancoveanulu, vrajmaşulu celu de moarte alu neamului Cantemirescu, iarâşi prin cheltuirea visteriilorŭ sale, după obiceiulu său, şi în locului lui au trimesu pe:

61. Mihail alu II, Racoviţă, ce ave soţiie pe Safta, fiica lui Constantin Cantemir, şi fiindu vinovatu de către Seraschieriulu de la Silistra că aru fi nesupusu, l'au scosu turcii îndată după acea, şi au pusu pe:

62. Neculai Mavrocordat, carele era atunce dragomanu mare la curtea împărătească, următoriu fiindu la ace dregătorie tatâlui sâu celui vestitu Alexandru Mavrocordat; iar apoi strîcân-dusă pacea între rusi şi între poarta ottomană, şi socotindu-lu pe dânsulu a fi mai bunu scriitoriu de cât ostaşu, l'au scosu din Domnie, şi au pusu în loculu lui de al doilea pe Dimitrie Cantemir, carele pentru voia unoru lucruri folositoare au lasatu toată cinstea şi îndemanarea, şi s'au întorsu cu oastea sa către partea Hristienească*), şi în loculu lui aŭ venitu iarâşi:
Neculai Mavrocordat, pe carele foarte âlu iubeu turcii, pentru credinţa sa şi a tatâlui sâu; şi prin acestă credinţă învrednicindu-să elu apoi şi de Domnia ţării

*) Alcătuitoriulu vorbeşte aice pentru sineşi însuşi; pe dânsulu l'au pusu Domnu în Moldova la anulu 1710, şi de abie au agiunsu în Seaunu, şi l'au şi desăgitu cu multe surcini, în cât au socotitu de s'au închinatu pe sineşi şi Domnia sa Imparatului Petru I, după cum însuşi pomeneşte la istoria sa ce turceaşcă, faţa 766.

www.dacoromanica.ro

Munteneşti, au pusŭ în Moldova iarăşi pe Mihail Racoviţă, la anulŭ 1713 *)

Noi ne amŭ vâqutŭ a fi nevoiţi ca să vorbimŭ aşa pe largŭ întru această materie, fiindŭ că să vedi, că mai pe scurtŭ nu s'arŭ fi pututŭ lesne să să aducă cu aşa înţălegere înaintea ochilorŭ celorŭ plecaţi asupra cetiriĭ schimbârile aceste osăbite ale stăreĭ Moldovenilorŭ.

Iar acum de va voi cetitoriulŭ să caute aratarea aceasta care amŭ făcut'o pentru Domniĭ Patrieĭ noastre, va înţălege fără de osteneală:

1. Cum că de la Dragoş întemeietoriulŭ Moldoveĭ şi până la Stefan celŭ Mare, cât au fostŭ Moldova slobodă, tot-de-una s'au pâqitŭ cleronomiea în Domnie.

2. Cum că acestŭ obiceiŭ s'au pâqitŭ şi sub stăpânirea turcească, în tocma nesmintitŭ, cât au fostŭ neamulŭ Dragoşăscŭ.

3. Cum că de când s'au stînsŭ neamulŭ Dragoşăscŭ, şi până pe vremea Movileştilorŭ, au lasatŭ pe la boieriĭ toată volniciea alegereĭ Domnilorŭ.

4. Că Moldovenii tot-de-una ş'au pusŭ Domnŭ pe unulŭ din fiiĭ sau rudenia celuĭ reposatŭ.

5. Că după Ioan Armanulŭ carele au umblatŭ să iasă de sub stăpânirea turcească, şi după prodosiia lui Aron, au trasŭ turciĭ asupra lorŭ întâiŭ numai întărirea, iar apoi şi alegerea; însă aşa cât la altulŭ străinŭ nu să deschide lesne drumulŭ la stăpânirea Moldoveĭ, de cât numai celorŭ din neamulŭ Domnescŭ.

*) Să vedi că Dimitrie Cantemir, fratele său Antioh, Constantin alŭ III şi Duca, Mihail alŭ II, Racoviţa şi Neculaĭ Mavrocordat, fieşte-care au fostŭ câte de două orĭ Domnŭ în Moldova.

www.dacoromanica.ro

6. Că după răscoala lui Ioan Barnovschi, nu numai că au eşitu această pravilă din obiceiu, ce încă şi dregătoria Domniei au avut'o turcii pe la alţii străini ca unu negoţu ieftinu.

Pe toate aceste le v'omu arata mai pe largu, când v'omu afla vreme să scrimu istorisăşte întâmplărele Patriei noastre, de la începutu până pe vremile ce sântu de faţă *).

CAP III.

Pentru obiceiurile cele vechi şi cele noue, la punerea Domniloru.

După ce amu aratatu pentru acele care mai naainte vreme, cum şi în vremea de acum să socotu a fi vrednice pentru stăpânirea Moldoveï; gândescu că este vrednicu de osteneală să spunemu ceva şi pentru obiceiurile care să obicinuieu mai nainte în vremile vechi la punerea Domniloru.

În vremea celoru şâsă Domni întâi, până a nu să rădica urmarea ce moştenitoare la Scaunu a Stăpânitoriloru Moldoveï cu alegerea lui Stefan I, care o aveu ii până atunce, nu au pre avutu locu obiceiurile cele politiceşti, sau nici cum nu au începutu, căci moşteanulu Domniei care să ştie încă până ce trăie tatulu sau fratele său, nu ave trebuinţă de nimică la suirea în Scaunu, fără numai ce'lu veste

*) Această făgăduinţă au înplinit-o Cantemir, în cartea sa ce cu titlu: „Vechie şi nouă istorie pentru Dacia" care încă nu s'au tipăritu.

www.dacoromanica.ro

la ivală. Iar apoĭ după aceia, de când s'au cerută sfatulŭ boierilorŭ la alegerea Domnilorŭ, s'au obicinuitŭ maĭ multe obiceiurĭ şĭ ceremoniĭ la punerea lorŭ: căcĭ îndată după moartea luĭ Roman I,. Domnulŭ celŭ de alŭ şăsălea după discălicarea în Moldova, pentru ne-vârsta fiuluĭ său Alexandru celŭ Bunŭ, carele era pre slabŭ de a pute goni înapoĭ pe vrajmaşiĭ carĕ năpădisă în Moldova din toate părţile, pentru acea au socotitŭ boierii a fi maĭ bine, ca s'ăşĭ aleagă unŭ Domnŭ maĭ harnicŭ şĭ oşteanŭ bunŭ, de cât să puie la vâsla republicel pe unŭ copilŭ, şĭ pentru nepriceperea luĭ să li să întâmple ce maĭ mare primejdie.

Această putere care o aveu atunce toţĭ boierii, au lăsat'o maĭ la urmă, din pricina turburărilorŭ care le pricinue de multe orĭ mulţimea alegătorilorŭ, numaĭ celorŭ şâpte boierĭ marĭ aĭ stăriĭ ceĭ d'intâĭ, adecă: Logofătuluĭ celuĭ Mare, amândurora Vornicilorŭ, Hatmanuluĭ, Postelniculuĭ, Spatariuluĭ celuĭ Mare, şĭ Paharniculuĭ celuĭ Mare, pentru ale cărora slujbe v'omŭ arăta maĭ jos la capulŭ alŭ VI.

Aceştia îndată după ce mure Domnulŭ, obicĭnueu a să aduna în Divanŭ, şĭ deschideu diata sau testamentulŭ Domnuluĭ celuĭ reposatŭ; şĭ dacă nu era nimene însamnatŭ într-însa să fie Domnŭ, apoĭ ĭĭ cu sfatulŭ lorŭ îşĭ alegeu Domnŭ, însă nu îlŭ veste la ivală; iar dacă era însamnatŭ vre unulŭ din fiĭ Domnuluĭ în diata tatăluĭ săŭ să fie Domnŭ, apoĭ şĭ obrazele cele alegătoare trebuieu să rămâie la acelŭ cuvântŭ. ne maĭ fiindŭ volnicĭ să facă altă alegere. Şĭ isprăvindusă aceasta, apoĭ ĭĭ purtau grijă pentru

www.dacoromanica.ro

îngropărea mortului; şî trupulŭ luĭ, dacă făcusă vr'o Biserică până ce aŭ trăitŭ, îlŭ puneu într'însa; iar dacă nu, apoĭ îlŭ puneu într'altă Biserică mare, şî după îngropare, toţi boierii şî curtizaniĭ împreună cu slujîtoriĭ ceĭ de Oaste să întoarceu de la Biserică înapoĭ la Curte, cu mare tăcere şî cu straie jâlnice şî feţe mâhnite, şî boierii după aceia îndată întrau în Divanulŭ celŭ mare, şî să aşâdau tot întru aceleşĭ scaune şî locurĭ, care le aveu până ce trâie Domnulŭ, iar cetele ostaşîlorŭ, atâta de multe cât puteu să întindă rândŭ în Curte, cu puştile şî steagurile întoarse, aşteptau punerea Domnuluĭ celuĭ noŭ. La aceasta obicinuie acela carele era să fie Domnŭ. dacă era vre unulŭ din fiĭ celuĭ reposatŭ, de sta la Scaunulŭ tatăluĭ sâŭ cu straie jalnice; iar dacă era alesŭ d'intre boierĭ, apoĭ rămâne ne-mişcatŭ la locŭlŭ sâu celŭ maĭ d'inainte; şî după ce erau toate aceste aşadate, apoĭ întâĭ curma Mitropolitulŭ făcerea, şî făce cuvântŭ de laudă pentru Domnulŭ celŭ mortŭ, şî să jâluie pentru moartea luĭ în numele republiceĭ. Dupâ acea cete Logofătuluĭ celŭ Mare la adunare cu glasŭ, testamentulŭ mortuluĭ; pentru câ dacâ să întâmpla, după cum să obicinue de multe orĭ, să fie însamnatŭ în diată următoriu la Scaunŭ fratele celŭ maĭ-micŭ, înaintea celuĭ mare, să ştie fieşte care, că nu s'au făcutŭ cu voia celorŭ alegătorĭ, ce s'au făcut cu voia mortuluĭ.

Totŭ aceleşĭ Logofătŭ Mare întâĭ dupŭ cetire, să apropie de Domnulŭ acelŭ noŭ, şî dacă era din neamulŭ celuĭ mortŭ, apoĭ îĭ arata întâĭ, că şî luĭ

www.dacoromanica.ro

iar fi împreună tânguire pentru moartea tatâluĭ sâŭ, aĭ fratelui luĭ; şî apoĭ îĭ arata că arŭ fi elŭ hotârîtŭ şî alesŭ de testamentulŭ reposatului ca sâ fie Domnŭ, şî îlŭ ruga în numele tuturorŭ breslelorŭ Moldoveĭ, ca cât a fi cu putinţâ aşa de în grabă să între în stâpânire, şî pe dânşiĭ să voiască aĭ stâpâni cu dreptate, ca pe supuşiĭ şî slugile sale cele credincioase.

După aceia, trebue Domnulŭ acelŭ noŭ să steĭ cu capulŭ golŭ, şî cu puţîne cuvinte să râspundă, şî să să câiască pentru întâmplarea acea, că au scapatŭ republica pe unŭ Domnŭ aşa bunŭ, şî să arâte că elŭ macar că nu este destul de vrednicŭ a purta sarcina ţârîĭ, însă trebue să să plece atât la porunca tatâluĭ sâu, sau a fratelui sâu, cât şî la voia a toată republiceĭ; şî pentru aceia voeşte ca să ieĭ dregâtoria ace în viaţă, şî să stâpânească pe supuşiĭ sâĭ cu toată dreptatea, dragostea şî mila.

După aceia îndată să scula toată adunarea, d'împreună cu Mitropolitulŭ şî cu partea Bisericească, şî âlŭ pitrece cu mare alaĭ până la Biserica ce mare, şî la uşa Bisericeĭ âĭ ieşă întru întîmpinare Mitropolitulŭ purtându înainte două fâcliĭ, şî âlŭ căde, şî întinde Sf. Cruce, şî Evangelia de o săruta, şî âşî arata evlavia sa. După aceia întra în Biserică şî îngenunchie la Altariulŭ dreptŭ uşa ce Împărătească, şî îşî razama capulŭ de Sf. Pristolŭ, iar Mitropolitulŭ îĭ pune omoforiulŭ pe capŭ, şî âĭ cete cu glasŭ rugâciunea care obicinueşte să să cetească la încoronarea Împăraţilorŭ pravoslavniciĭ, şî apoĭ âlŭ unge pe frunte cu Sf. Mir. După sâvârşirea acestorŭ obice-

www.dacoromanica.ro

iurĭ, să scula Domnulŭ în picoare, şî sâruta atât Sf. Pristolŭ, câtŭ şî Sf. Icoane cu evlavie, şî eşîndŭ de acole în mijloculŭ Bisericeĭ, âĭ pune Mitropolitulŭ pe capŭ o Coronă de aurŭ împodobită cu multe pietre scumpe, şî cântândŭ cântăreţîi: „Cadesă să te fericimŭ“ âlŭ lua Mitropolitulŭ de subsuoara dreaptă, şî Postelniculŭ celŭ Mare de subsuoara stângă, şî âlŭ rădicau într'unŭ Scaunŭ cu trii trepte ce este de-a dreapta în Biserică; şî la ace vreme să sloboḑâŭ toate tunurile câte erau, şî muzicanţii începeu a cânta.

După sâvârşîrea Liturgieĭ, âlŭ îmbraca în pridvorulŭ Bisericeĭ cu Caftanŭ Domnescŭ, şî îndată toţi boieriĭ după lepadarea straielorŭ celorŭ jalnice ce le aveu până atunce, îmbracau alte straie vesele şî strălucitoare, şî după aceste ispràvĭ, încâleca Domnulŭ iarăşî pe armasariŭ, şî să întorce la Curte sub pitrecerea atât a Mitropolitului cât şî a totŭ Sfatulŭ, şî la întrarea în şala ce mare să suie pe Scaunulŭ Domnescŭ. La această ţeremonie obicĭnuĭe Hatmanulŭ de a dreapta, şî Postelniculŭ celŭ Mare de a stânga de'ĭ ducę poalele caftanuluĭ. După dânsulŭ urma Mitropolitulŭ şî totŭ Sfatulŭ, şî fieşte-care după rânduiala sa, să aşaza pe scaunele lorŭ; ş'apoĭ merge întâiŭ Mitropolitulŭ la Domnulŭ acelŭ şaḑâtoriŭ pe Scaunŭ, şî âĭ sârutâ mâna; şî în scurtâ vorbâ, alŭ hiritisâ poftindu'ĭ norocŭ la Stâpânire, şî âlŭ încredinţa că va fi rugâtorŭ câtrà Dumneḑeŭ pentru dânsulŭ, şî să ruga luĭ, ca să fie şî elŭ aparatŭ împreună cu totĭ Clirosulŭ Bisericescŭ. Apoĭ să întorce câtrâ tot

www.dacoromanica.ro

norodulŭ, âlŭ blagoslove, şî'lŭ sfâtuie ca să fie cu credinţă câtrâ Domnulŭ lorŭ.

Dupâ Mitropolitulŭ urma Arhiereiĭ, şî cea-l-altâ parte Bisericească a Moldoveĭ, arâtându-şĭ şî aceştia cinstea lorŭ câtrâ Domnulŭ celŭ noŭ, apoĭ merge şî Logofâtulŭ celŭ Mare cu cia-l-alţĭ boierĭ, şî âĭ sărutau mâna.

După sĭvârşîrea acestorŭ ţeremoniĭ, să scula Domnulŭ din Scaunulŭ sâu, şî cu capulŭ golŭ, mulţâme la toţĭ pentru cugetele cele bune ce arataŭ câtrâ dânsulŭ, şî fâgâduie Patrieĭ milă, dreptate şî aparare, şî după aceste cuvinte, âĭ lua spatariulŭ celŭ Mare Corona de pe cap, şî elŭ după ce să duceu toţĭ boierĭĭ, întra în cabinetulŭ sâu celŭ din lăuntru.

Tot acestŭ feliŭ de ţeremonie aratau giupânesele boierilorŭ şî Doamneĭ luĭ Vodă, dacă ave, în şala Doamneĭ; iar încoronârĭĭ nu era partaşâ duhovniceşte. E încâ ave strană în Biserică, însă oareş ce maĭ gios de cât strana Domnuluĭ eĭ, şî în şala eĭ unde toate giupânesele boierilorŭ aveu locurĭ ştiute după boieria barbaţilorŭ, purta şî e coronă tot întru acelaşĭ chipŭ ca şî a barbatuluĭ eĭ, care să poate vide pe la chipurile cele vechĭ.

Întru acestaşĭ chipŭ să urma o-dinioară la punerea Domnilorŭ în Moldova.

Iar după ce au câdutŭ toate în neorânduială cu stâpânirea ce sîlnică a turcilorŭ, luându de la boierĭ şî volnicia de aşĭ alege Domnĭ, pentru aceia acum să pâzâşte cu totulŭ altă urmare la alegerea unuĭ Domnŭ Moldovinescŭ. Căcĭ îndată fâcându-să

www.dacoromanica.ro

înştiinţare vizîriului, că au muritŭ Domnulŭ Moldoveĭ, sau când vizirulŭ au hotârâtŭ ca să'lŭ scoată pe dânsulŭ, avândŭ ură asupra luĭ, sau fâcândŭ elŭ vre o greşală, apoĭ elŭ caută altŭ Domnŭ noŭ d'intre fiĭ Domniloru, sau alţi boieri de Ţarigrad, şî la vreme de pace fâgâdueşte elŭ Domnia numaĭ la uniĭ ca acia cariĭ îĭ dau luĭ banĭ maĭ mulţĭ; iar la vreme de rĕzboiŭ, numaĭ pe acela âlŭ face Domnŭ, carele este cunoscutŭ a fi maĭ credincioslŭ şî maĭ veteazŭ, şî dacă să învoeşte elŭ cu Domnulŭ acelŭ noŭ pentru daruri sî pentru alte tocmeli, şî e de la dânsulŭ scrisoare pentru plâtirea baniloru, apoĭ âşĭ aratâ cugetulŭ sĕŭ Împaratuluĭ, cu o scrisoare ce să numeşte Tarhise, cu aceste cuvinte:

„Cutare Domnŭ stâpânitoriulŭ acestŭ de acum „a Moldoveĭ, assupreşte pre tare pe supuşiĭ împârâţie „tale, în cât boieriĭ ţârĭĭ, ca să scape de tirania „luĭ, sântŭ sililţĭ să fugâ prin alte ţârĭ de prin pre„giur, şî uniĭ să nevoiescŭ a veni şî aice, ca să „ceară întru agiutoriŭ mila Împârâţieĭ tale de câtră „unŭ Domnŭ aşa straşnicŭ.“ Iar dacă nu poate să'lŭ învinovâţască cu aceasta, apoĭ fie adevaratŭ, orĭ ne adevaratŭ, ţîce că să fereşte a nu plăti biru'lŭ, saŭ că arŭ fi lenişŭ la înplinirea poroncilorŭ, sau îĭ arunca altâ vină, pentru care este vrednicŭ de a să scoate din Domnie. Şî maĭ adaugŭ ţîcândŭ: şî fi„indŭ ca aceasta este cu totulŭ împrotiva împărăţieĭ „tale, şî a folosuluĭ ţărĭĭ, pentru aceia dacă va plă„ce şî împărâţieĭ tale, eŭ amŭ socotitŭ a fi de folosŭ, „ca să să scoată maĭ sus pomenitulŭ Domnŭ, şî în

www.dacoromanica.ro

„locului lui să să puie (cutare), pe carele eŭ îlŭ cu-„noscŭ şi îlŭ ştiŭ, cŭ este omŭ dreptŭ, credinciosŭ, bunŭ, şi vrednicŭ de mila aceasta.

Şi dacă îngăduieşte împaratulŭ la pricina aceasta, şi dacă nu stă împrotiva vizirului nici Chîzlarŭ Agăsâ, nici altŭ slujitorŭ de curte, atunce obicinueşte împaratulŭ a scrie aşa însuşi cu mâna sa: „Mudge bindge amiel oluna". Adică: să fie precum scrie mai sus. După ce primeşte vizirulŭ îngăduirea aceasta a împaratului, apoi chiamă noapte la curte pe Domnulŭ acelŭ noŭ, dacâ este ca sâ să isprăvească lucrulŭ pe tainâ, şi dacă poartă frică, cŭ dacă va oblici Domnulŭ acelŭ ce este să să scoată, pentru nenorocirea lui, să nu fugă la vre-o stăpânire hristienească; iar dacă nu este de a purta frică pentru unele ca aceste, apoi îlŭ chiamă ziua la curte, şi chihaia beĭ alŭ vizirului celui mare, îlŭ primeşte cu toată cinstea, şi îlŭ duce în cabinetulŭ seŭ celŭ are în curtea vizirului, şi îlŭ pofteşte să şadă, şi heretîsindu-lŭ din partea sa, îĭ aratâ pricina pentru care l'au chiematŭ, care după obiceiulu curţîĭ aşa trebue să să poftorească, macar de şi este ştiută de celŭ ce este să să puie Domnŭ, ş'îĭ zice: că „mâria sa vizirulŭ pentru vrednicia tatâlui sâŭ, sau a sa, şi pentru slujbele cele credincioase care au făcutŭ porţîĭ Ottomiceşti, au aratatŭ împaratului, şi l'au îndemnatŭ pentru aceste, de au poroncitŭ ca sâ'lŭ orânduiască Domnŭ în Moldova, ş'îlŭ sfătuieşte ca să să poarte cu vrednicie în dregătoria aceastâ, şi prin slujbe credinciose sâ să arâte ca unŭ barbatŭ, şi să să pă-

www.dacoromanica.ro

zascâ ca nu cum-va prin lenevire, sau necredința luĭ să fie vizirulŭ ruşînatŭ înaintea împăratuluĭ. Şi după ce'ĭ vorbeşte toate aceste, iesâ chihaia, şî merge în cabinetulŭ vizirului ş'ĭĭ spune cum că, chiematulŭ acela carele este sâ sâ puie Domnŭ în Moldova, arŭ fi venitŭ acole şî aşteaptâ poroncile mării sale. Atuncĭ vizirulŭ îndată, dacă nu are altâ treabâ, poronceşle luĭ capigilarŭ-chihaĭ-agasă, sau celuĭ maĭ d'intâiŭ de la perde, ca sâ aducâ în lâuntru pe Domnulŭ acelŭ nou, şî aducându-lŭ, aşteaptă puţîn în şala ce d'inainte, şî nu întrâ în divanŭ sau în ortagasî, până când nu sântŭ tocmiţi în rândŭ toţi slujîtoriĭ vizirului, şî oamenii luĭ ceĭ de la camară pe de amândouă pârţîle în şală fieşte-care după starea sa; şî atunce merge în lâuntru, şî s'închină vizirului carele şâde între perinĭ după obiceiulŭ turcescŭ, şî chihaia stĭ de-a dreapta luĭ, şî după ce s'închină păşâşte puţîn înapoĭ şî s'aşadă de-a dreapta, iar viziriulŭ rădicându-şĭ capulŭ sâu, şî c'unŭ aierŭ gravŭ âlŭ hiritisăşte cu politică, şî âĭ ḑice: „Hoş geldi Beĭ, „—adecă bine aĭ venitŭ Prinţule—. Pre înalţatulŭ, pre „dreptulŭ şî pre milostivulŭ Împăratulŭ nostru, obli„cindŭ cum că Domnulŭ acela carele au stătutŭ până „acum în Moldova, s'au aratatŭ lenişŭ la împlinirea „poroncilorŭ sale, şî au asupritŭ pe supuşîi săĭ; pentru „aceia au poroncitŭ ca să fie scosŭ din dregătoria sa; „şî eu l'amŭ rugatŭ ca sĭ te pue pe tine în locŭlŭ „aceluia, fiindŭ că eu te ştiŭ că eştĭ omŭ de treabă, „cinstitŭ şî credincĭosŭ porţiĭ ottomaniceştĭ; şî în„tru tot pre puterniculŭ împăratŭ au ascultatŭ rugă-

www.dacoromanica.ro

„mintea me, şî s'au milostivîtŭ asupra ta de ţ'au în-„credinţatŭ Domnia Moldoveï. Deci, acum, datoria ta „este ca să te arâţî cunoscâtoriŭ prin credinţă câtră „o mîlă aşa mare împârâteascâ ce ţî s'au făcutŭ; şî „pe vrajmaşî şî pe prietînî, sâ'î aibî uniţî cu noî, şî „pe supuşîî tâî sâ'î stâpâneştî cu blândeţă; pe ceî „drepţî sâ'î aperî, şî pe fâcâtoriî de râu să nu'î trecî „cu viderea. Cu veniturile Domnieï cele după pra-„vilă şî după obiceiŭ sâ fiî mulţâmitŭ, şî pe supuşîî „tâî cu nemica să nu'î asupreştî cu sîla; iar birulŭ „şî darurile care eştî îndatoritŭ a le da Împaratului, „să le trimeţî la curte la vremea ştiută. Şî de v'eï „urma tu aceasta, apoî cât v'eï trâi, v'eï gusta mila îm-„părătească; iar de veï face împrotivâ, apoî ştiutŭ „sâ'ţî fie că sfîrşîtulŭ tăŭ întru altŭ chipŭ nu va fi, de cât ne-poroncitŭ. Atunce Domnulŭ, dacâ ştie limba turcească, râspunde însuşî la cuvintele viziru-luî, iar dacâ nu ştie, apoî râspunde prin dragoma-nulŭ celŭ mare alŭ curţîî, şî mulţâme pentru împâ-râteascâ facere de bine care l'aŭ întimpinatŭ pe dân-sulŭ ne-fiindŭ elŭ vredniceŭ, şî făgâduie că va urma poroncilorŭ trimese; şî toată virtutea, încă şî viaţa o va jertvi bucurosŭ la slujba Împaratuluî, şî să ruga ca să nu'şî întoarcă împaratulŭ mila sa de câtrâ dânsulŭ.

Iar Capigilar-Chihagasî aduce din poronca vi-ziriuluî unŭ caftan,ŭ şî întâiŭ âlŭ dâ Domnuluî de âlŭ sârutâ, şî apoî elŭ îmbracâ pe dânsulŭ peste cele-l-alte straie; şî după ce l'au îmbracatŭ, să apropie de viziriulŭ adoa oară şî s'închină la dânsulŭ, şî âî

www.dacoromanica.ro

aduce înainte pe Capu-Chihagasî alŭ luĭ ce âlŭ are cu sîne, şî sâ roagă viziriului ca sâ'lŭ primească şî pe acela sub apararea sa; şî dacă âlŭ primeşte viziriulŭ, apoĭ âĭ râspunde: „nehoş“ adecă pre bine, şî apoĭ îmbracă şî pe acelŭ Capu-Chihagasî cu unŭ caftanŭ maĭ prostŭ.

După sâvârşîrea acestorŭ ceremoniĭ, s'închină Domnulŭ de a tria oară viziriului, şî iesă din divanŭ fârâ de a maĭ ḑice vre unŭ cuvântŭ, şî merge în cabinetulŭ luĭ chihaia, şî îndată după aceia merge şî chihaia după dânsulŭ tot acolo, ş'îlŭ hiriţisâşte pentru dregâtoria sa ce nouă, âĭ dă cafe şî şerbetŭ, şî vorbeşte cu dânşulŭ pentru a le Domnieĭ, sau pentru alte lucrurĭ.

Şî până când şâde la vorbă, gâteşte imirahorulŭ sau comissulŭ viziriului unŭ calŭ, pre frumosŭ înpodobindu-lŭ, şî baş-ciauşŭ cu 24 de ciauşĭ, şî cu 4 ciatirĭ de aĭ viziriului pedestri, şî alţĭ agaleriĭ sau slugĭ marĭ de aĭ viziriului din curte, şî agaleriĭ sâu slugĭ de casă, aşteaptâ eşîrea Domnului. Şî îndată după ce ie chihaia înştiinţare cum că toate aceste sântŭ gâtite cu acelŭ obicĭnuitŭ chipŭ alŭ slaveĭ, poroncește de aducŭ în lăuntru mirodeniĭ şî afumă cu dânsele pe Domnulŭ, care la turcĭ este unŭ sâmnŭ, că trebuĭ să purceadă. După aceia Domnulŭ ieşîndŭ încalică pe calŭ, şî iesă afară de curtea viziriului mergându'ĭ înainte 4 alaĭ ciauşĭ cu această rânduială, adecă: înaintea luĭ mergŭ atâţa ciauşĭ, câţĭ cere elŭ, cu ciauş-l-ar-emini. După aceia urmează agaleriĭ viziriului, şî iciagalerii, şî

www.dacoromanica.ro

după aceştia urmează elŭ încungiuratŭ de patru ciatiri, cari mergŭ doi înaintea calului. şi cei doi de pe amândouă părţile de ăi ţinŭ picioarele lui. In urmă mai aproape de dănsulŭ, vine Capu-chihaia alŭ sâu, şi după acela boierii din Moldova, dacă sântŭ de faţă, sau alţi greci boieri de Ţarigrad, care sântŭ rudenie sau prietini cu Domnulŭ; şi aşa cu acestŭ felŭ de alaĭ iesâ din curtea Vizirului, pe poarta Bahce-Capŭ, ce să ţice mai nainte Hrisopele, şi iesâ din cetate afară, şi merge drept la Biserica ce mare a Patriarhului din Ţarigrad; şi vâdîndu-lŭ orĭ şi cine trecândŭ, fie turcŭ, sau Hristianŭ, trebuie să să scoale în piciore, macar şi de la lucru, să'şi puie mânele pe pieptŭ cruciş una peste alta, şi să'şi plece capulŭ în gios. Incă şi când trece pe la Poartă, trebuie pe toate străjile ienicerilorŭ să le aşâdă în rândŭ căpitaniĭ lorŭ, şi s'îlŭ herîtisască pe dănsulŭ când trece, asâmine ca şi pe viziriulŭ, adecă âşi plecă capetele lorŭ, şi mânele drepte le punŭ pe pieptŭ, şi slobodŭ în gios poalele cele d'inainte ale straiului. Şi această mai de pe urmă este la dănşiĭ unŭ sâmnŭ de cinstea ce mai mare, prin care dau a înţălege, că îi întru atâta ălŭ cinstescŭ pe dînsulŭ, în căt stau înaintea lui cu picioarele acoperite, şi nu întru altŭ chipŭ, fără numai din poronca lui să v'orŭ mişca de pe la locurile lorŭ; şi cu această pitrecere ajungândŭ elŭ la Biserica Patriarhiei, rămânŭ turcii stîndŭ la uliţă, iar elŭ întra în ograda Bisericei, şi discălica la scară, adecă o piatră care este pusă mai vârtos pentru acestŭ lucru, şi ceaşŭ strîgî cuvintele aceste obicinuite:

www.dacoromanica.ro

„Hąc teala Padişahumuze Bebeĭ efendimuze ciok iaşaclar oimurler virsun devlet ile cioc iaşa.“ Adecă, dreptulŭ şî pre Înaltulŭ Dumneţeu să deĭ împaratuluĭ nostru, şî Voevoduluĭ Domnuluĭ nostru, viaţă îndelungată, şî să trăiască mulţĭ anĭ fericiţĭ.

La poarta ce din-afară despre uliţă, âĭ vinŭ întru întimpinare preoţiĭ ceĭ de mirŭ aĭ Patriarhieĭ, şî la scara ce de maĭ sus pomenită, Mitropoliţiĭ *) şî Arhiereiĭ, şî alţĭ barbaţĭ Bisericeştĭ, cariĭ potŭ să fie de faţă la vremea aceia; iar maĭ la urmă întimpină Patriarhulŭ la întrarea Bisericeĭ pe Domnulŭ viitoriŭ, şî'lŭ blagosloveşte cu sămnulŭ Sf. Crucĭĭ, şî merge în Biserică cântândŭ cântăreţiĭ Patriarhuluĭ: *Τὸ Ἄξιον ἐστίν*, şî în mijloculŭ Bisericeĭ să însămneazĕ spre Altariŭ cu sâmnulŭ Cruceĭ, şî sărutândŭ icoanele Sfinţilorŭ, să suie în strana aceia care este făcută pentru Domnulŭ Moldoveĭ, şî păşîndŭ în treapta ce maĭ de josŭ a stranеĭ, ceteşte întâiulŭ diaconŭ ectenia întru care âlŭ pomeneşte pe dânsulŭ, şî după ectenie întră Patriarhulŭ în Altariŭ îmbracatŭ cu sfinţitele veşminte, împreună cu patru Mitropoliţĭ sau maĭ mulţĭ, şî Domnulŭ încă merge în Altariŭ după Patriarhŭ, şî plecânduşĭ genunchieie sale, âşĭ raḑîmă capulŭ de Sf. Pristolŭ, şî Patriarhulŭ puindu'ĭ omoforulŭ pe capŭ, âĭ ceteşte rugăciunea care să obiciuuie a să ceti odinioară la încoronarea Împăraţilorŭ, sî ungându-lŭ cu Sf. Mir, să scoală pe picioare şî merge înapoĭ la strana sa, cântându'ĭ cântăreţiĭ Polihronulŭ, şî apoĭ să suie

*) Poate Arhimandriţĭ, şî din nenimerirea tălmăciriĭ s'au pusŭ: Mitropoliţĭ.

www.dacoromanica.ro

şî Patriarhulŭ în strana sa, şî poronceşte ca să fie tâcere, şî face Domnuluĭ aceluia cuvântŭ de laudă în scurt, şî'lŭ sfătuieşte să fie cu frica luĭ Dumneḑeŭ şî apărătoriŭ Bisericeĭ. După cuvântŭ urmează Polihronu pentru Patriarhŭ, şî atunce vine Domnulŭ şî Patriarhulŭ în mijloculŭ Bisericeĭ, iar Patriarhulŭ ălŭ întăreşte pe dânsulŭ cu împărtăşîrea blagoslovenieĭ, şî elŭ sărută mâna Patriarhuluĭ; şî la eşîrea din Biserică, ălŭ pitrece Patriarhulŭ până la scara ce pomenită, şî sărutându-să unulŭ pe altulŭ, încalică elŭ pe calŭ, şî d'inaintea ogrăḑeĭ Bisericeĭ ălŭ primescŭ turciĭ, pitrecătoriĭ sâĭ, şî de acolo să întoarce înapoĭ la palatulŭ sâu, totŭ cu aceiaşĭ orânduială cu care au fostŭ venitŭ, strîgându-ĭ ciauşiĭ de multe-orĭ; şî dacă agiunge acolo, pofteşte la sîne numaĭ pe căpitaniĭ pitrecătorilorŭ, şî le dă dulceţĭ şî cafe, şî le împărtăşte bacşîşulŭ celŭ obicĭnuitŭ. După aceia heretisîndu-lŭ iĭ împreună cu oameniĭ lorŭ, să întorcŭ înapoĭ la curtea vizirului

Adoua-ḑî vine Patriarhulu cu Mitropoliţiĭ, şî după aceia toată boierimea care să afla la Ţarigrad, şî heritisâscŭ pe Domnulŭ acelŭ noŭ; şî obicĭnuiescŭ încă şî soliĭ Împăraţilorŭ şî aĭ republicelorŭ Hristiane de ĭlŭ *heretisăscŭ însuşĭ iĭ, sau prin dragomanii lorŭ*, maĭ ales dacă au maĭ de-nainte cunoştinţă cu dânsulŭ.

În cele-l-alte ḑile să zăbăveşte elŭ cu plătirea baniloră cu care este datoriŭ pentru luarea Domnieĭ, şî cu bacşîşurile care le au pusŭ ottomaniĭ cu nume de pişurişĭ, adecă dar de bună voie ; însă vederat

www.dacoromanica.ro

ălŭ asupresc cu dânsele după nessăţioasa lorŭ lăcomie.

Şî după ce plăteşte acei bani pe giumatate, apoi îi trimetŭ sâmnele Domnieĭ, două tuiurĭ şî unŭ steagŭ, care să chiamă în limba lorŭ sângeac, maĭ cu multă pompă de cât la punerea unuĭ viziriŭ de acia care să cinstescŭ câte cu triĭ tuiurĭ, pentru că acestora li să dă fără de nici o slavă, de la Miralemaga care le are sub stâpânirea sa; iar unuĭ Domnŭ de Moldova, saŭ de ţara Muntenească, le trimete cu mare alaĭ prin toată Cetatea, până la Curtea Sa; câcĭ la vremea ce hotărâtă, ciauşîi şî slugile viziriului care au fostŭ pitrecutŭ pe Domnŭ la Biserică, să adună foarte dimineaţă în ţiua aceia la Miralem-aga, adecă la acela ce păzâşte steagurile împărăteştĭ, căruia nu'ĭ este mică boieria la curtea împărătească; şî înţălegându Domnulŭ că s'au adunatŭ toţĭ acia acolo, apoĭ trimete şî elŭ Capu-chihaialele sale, şî pe boieriĭ care suntŭ de faţă, îmbrăcaţĭ foarte, şî maĭ ales cu caĭ împodobiţĭ frumos, şî mergŭ pe la Babihumaiulu sau Poarta ce mare care este din afară la curtea Împărătească, şî după ce sosîscŭ acolo, âĭ primeşte Miralem-aga cu mare cinste; şî îndată să aduce acole tubulhanaoa, sau muzica împărătească care este orânduită pentru Domnŭ, şî începându tubulhanaoa aceasta a cânta totŭ feliulŭ de muzică care să obicĭnue la turcĭ, atuncea tot alaiulŭ iesă cu orânduеala sa din Curtea împărătească, şî începutulŭ ălŭ facŭ ciauşîi tot doĭ cu doĭ; după aceştia urmează agalerĭi viziriului tot cu aceleşi strae cu care să îm-

www.dacoromanica.ro

braci și când mergŭ în divanulŭ Șultanului. După aceste vine Capu-chihaia alŭ Domnului cu boierii Moldovei, și mai pe urmă Miralem-àga cu unŭ steagŭ și două tuiuri, și cu tubulhanaoa înapoia luĭ; și cu această rânduială mergŭ prin toată cetatea, și toate străjile, fie unde arŭ fi, încâ și acele din curtea vizirului, trebui să să tocmească în rândŭ la uliță, și sâ'și sloboadă în giós poalele straelorŭ sale, sâ'și puie mânele crucișĭ pe pieptŭ, și întru acestașĭ chipŭ să cinstească sâmnele împârățeștĭ.

. Și așa sosîndŭ la Curtea Domnească, iesă Domnulŭ cu curtezaniĭ d'inaintea palatuluĭ sâu, întru întimpinarea aceluĭ purtătoriŭ de steagŭ, și Miralem-aga îĭ dă luĭ sângiaculŭ și tuiurile cu capulŭ plecatŭ, împreună cu acestŭ heritismosŭ: Âla teala mubarec èileie, adecă: Dumneḑâu sâ'ți deĭ norocŭ la aceasta; iar elŭ ie sângiaculŭ în mână și âlŭ sârută cu cinste, și âlŭ dă sângectariuluĭ sau stegariuluĭ sâu, să poarte grijă pentru dânsulŭ, ș'apoĭ poftește la sîneși pe Miralem-aga în șala ce mare sau divan, și dându'ĭ dulcețĭ, cafe, și alte după obiceiulŭ turcescŭ, âlŭ îmbracă cu o blană de samur, și'ĭ dă bacșișulŭ celŭ obicinuitŭ. Atuncea Miralem-aga cu slugile curții să întoarce înapoĭ la palatulŭ împârătescŭ, iar tubulhanaoa rămâne la Domnŭ. și cântă pe toată ḑioa neubel sau sămnŭ de strajă câte triĭ ceasurĭ înainte de apunerea soareluĭ, care vreme să ḑice la turcĭ: ichindi. Însă cinstea aceasta o au numaĭ Domniĭ de Moldova și de țara Muntenească, iar pașiĭ nicĭ unulŭ în vremea care să află în Țarigrad, nu poate să aibă aceastŭ muzicŭ ostâșască.

www.dacoromanica.ro

Şi aşa săvărşindŭ elŭ toate trebile care ave să la hotărască cu curtea, şi plălindŭ toţi banii cu care este datoriŭ, atunce arată viziriului prin chihaia, cum că nimică nu'lŭ împiedică de la întrarea în stăpânirea Domnieĭ; şi să roagă ca să iasă înaintea Împaratului, şi ca să aibă voie de purcesŭ. Şi după ce să hotărăşte ţîoa aceia, care alta nu obicĭnueşte să fie, de cât numaĭ Duminica, sau Marţa, căcĭ într-aceste ţîle să face divau înaintea Sultanului, după aşăţământulŭ luĭ Suleiman, apoĭ în ţîoa aceia foarte de dimineaţă să adună la divan, viziriulŭ celŭ mare mufti, şi cadileschierii, cia-l-alţĭ viziri, ienicer-agasĭ, silahdaragasĭ, şi alţĭi care după dregătoria lorŭ au întrare slobodă, şi giudecă pricinile jăluitorilorŭ, la care ascultă şi Împaratulŭ în dosulŭ unorŭ parcane, sau cafas anrilŭ; sĭ giudecata aceasta ţine patru ceasurĭ, până când nu maĭ este nimine să maĭ jăluească; şi după isprăvirea divanului să porunceşte Domnului ca să steĭ dreptŭ în rândŭ cu boierii sĭ, de la uşa divanului celuĭ d'inafară în Cube, şi până la uşa cu care să închide Cubeaoa ce din lăuntru, şa-poĭ sculându-să viziriulŭ celŭ mare de la locŭlŭ său, merge la Împaratulŭ cu cia-l-alţĭ viziri şi cu cadileschiarii, şi când trecŭ âşĭ pleacă Domnu'ŭ capulŭ său către viziriulŭ celŭ mare, şi la cia-l-alţĭ viziri, şi întrându ĭi la Împaratulŭ, îlŭ înştiinţază viziriulŭ celŭ mare pentru pricinile ce s'au giudecatŭ în divanŭ, sau pentru alte trebĭ ale obştieĭ; şi după aceia âĭ spune, că sluga sa Domnulŭ Moldoveĭ să roagă ca să aibă voie a merge în Domnia luĭ; şi dacŭ

www.dacoromanica.ro

âĭ dă Sultanulŭ voie de purcesŭ, apoĭ îĭ spune capugilar-chihaias ceia ce au hotârâtŭ Sultanulŭ, şî muhţur-agasî poronceşte ca sâĭ puie pe capŭ o Cucă lucrată foarte cu meşteşugŭ de pene de struţŭ; însă care aceasta este maĭ vârtosŭ o podoabă a ieniceriloră; iar pentru că şî Domniĭ să socotescŭ între cetele ienicerilorŭ, pentru aceia li să dă şî lorŭ această podoabă, care nu poate nimene altulŭ să le'o puie pe capŭ, fârâ numaĭ muhţur-aga, pe carele atâta îlŭ socotescŭ, ca când arŭ ave sub sîneşî pe toate cetele ienicerilorŭ, numaĭ pentru câ este preste straja ce din curtea vizirului.

Şî întru acestŭ chipŭ fiindŭ elŭ împodobitŭ, îlŭ îmbraca şî Tefterdar-başa cu unŭ caftanŭ, dându şî boierilorŭ luĭ 27 caftane maĭ proaste, ş'apoĭ âlŭ ducŭ în lâuntru doĭ capugi-başi ţiindu-lŭ vârtos de subsuorĭ, împreună şî pe alţĭ patru boierĭ maĭ de frunte ce suntŭ cu dânsulŭ, şî viindŭ la uşa divanuluĭ, âlŭ sîlescŭ aciea ce'lŭ ducŭ ca sâ'şĭ plece capulŭ până la pământŭ; şî după aceia încă de două orĭ pâşindŭ câte trĭĭ paşĭ, ş'apoĭ râmâne stându drept în mijlocŭlŭ divanuluĭ, fiindŭ că nu este pre mare. Iar Împaratulŭ din scaunulŭ sâu arată viziriuluĭ care stă de a dreapta sa cu mânele puse crucişî una peste alta, ş'îĭ ţice ca să spuie Domnuluĭ ceia ce are de spusŭ. Iar viziriulŭ plecându-să până la pământŭ înaintea Sultanuluĭ, vorbeşte câtrâ Domnŭ aceste cuvinte:

„Fiindŭ că credinţa şî buna cuviinţa ta, s'au fă„cutŭ cunoscută mărieĭ sale Împaratuluĭ nostru, ca„rele este scaparea a toată lumea; pentru aceia elŭ

www.dacoromanica.ro

„s'au milostivitŭ asupra ta, şî ţ'au datŭ Domnia Mol-„dovei. Decî, tu, şî de acum înainte să fiî credin-„ciosŭ, slujîndŭ cu dreptate, şî să fiî ascultătoriŭ po-„ronciloră luî celoră sfinte, cărora toată lumea să „supune, şî să rămîî cu această evlavie către dân-„sulŭ; iar pe supuşiî luî, să'î aperî şî să'î stăpâneştî „cu blândeţă şî cu sîrguinţă, să-aibî purtare de grijă „a privighie la toateiz noavele vrajmaşîloră, trimeţîndŭ „în toată vremea înştiinţărî încredinţate pentru unele „ca acele, avândŭ purtare de grijâ pentru aceste din „toată virtutea ta; ş'apoî pre bine ştiî ce aî să aştepţî. „Iar lenevindu-te la aceste, apoî nu te veî pute în-„drepta cu dizvinovăţîrile cele deşârte.“

Atunce Domnulŭ dacă ştie limba turciască, răs-punde în scurtŭ aşa: „Eu pe capulŭ meŭ mă făgădu-„iescŭ că voiescŭ a jârtvi toată virtutea me la sluj-„bele pre cinstituluî şî pre milostivuluî Împăratuluî „meu, numaî de nu'şî v'a întoarce faţa sa ce milos-„tivă de către mine, sluga sa ce nevrednică.“

Şî după ce dice aceste cuvinte, âlŭ scotŭ, ca-pigiî-başiî iarâşî afară din divan tot cu aceiaşî ţere-monie cu care au şî întratŭ, însă cu dosulŭ înainte, pentru că nu este slobodŭ să arâte dosulŭ către Sul-tanulŭ.

Şî în vremea acea gâleşte unŭ calŭ arăpescŭ, Buiuc-imirahor sau comisulŭ celŭ mare alŭ Împăra-tuluî, împodobindu-lŭ cu raftŭ de aurŭ bătutŭ cu pie-tre scumpe, şî cu arşâ cusută cu aurŭ şî cu argintŭ, şî de'a stânga cu o spadă, şî de'a dreapta buzdugă-nulŭ, iar doî indiccii, sau slugî de la grajdiulŭ îm-

www.dacoromanica.ro

pârâtescŭ, ţînŭ calulŭ în poarta curţîi, şî pe lângă dânsulŭ stau doî achiulahliî cu comanace albe pe capete, şî doî alergâtorî cu straie de firŭ, cu comanace de argintŭ şî poliite cu aurŭ, ce suntŭ fâcute în chipŭ de paharŭ.

Şî aşa ieşîndŭ Domnulŭ, încalecâ pe calŭ, şî aşteaptă venirea viziriului celuî mare, şî poronceşte boierilorŭ sâî ca să stei în rândŭ de'a stânga luî. ş'apoî să închină la viziriulŭ celŭ mare, şî la cia-l-alţî viziriî cu plecarea capuluî şî cu mânele la pieptŭ, mulţâmindu'l şî iî cu plecarea capuluî. S'apoî ducându-sâ aceştia înapoî pe la palaturile lorŭ, iesă şî elŭ din curte şî merge dreptŭ la Biserica ce mare, tot cu tovârâşîia acea cu care au şî venitŭ, şî cu muzica de oaste sub pitrecirea paicilorŭ şî a chiulahliilorŭ împârâteştî, şî să primeşte de câtră Patriarhulŭ şî de câtră cia-l-alţî barbaţî Bisericeştî, tot cu aceiaşî pompă şî ţeremonie precum amŭ scrisŭ mai sus; iar cuca o ie de pe capŭ la întrarea în Biserică, şî nu o puue până când nu iesâ; şî ieşînd din Biserică, merge dreptŭ la palatulŭ sâu, şî acolo âlŭ ducŭ în divan agalerii acia carii l'au pitrecutŭ; sî luându-şî bacşîşurile lorŭ, să întorcŭ înapoî la curte, iar paicii şî chiulahliii râmânŭ la dânsulŭ şî îlŭ pitrecŭ până în Ieşî, care este Scaunulŭ şî Oraşulŭ celŭ de căpitenie alŭ Moldovei.

A-doua-dî âî trimete Reiz-Efendi sau logofâtulŭ celŭ mare alŭ Împaratuluî, hrisovulŭ Domnieî scrisŭ foarte cu meşteşugŭ, cu slove de aurŭ, şî îî trimete râspunsŭ ca să purceadă la Scaunŭ, aşa de îngrabâ cât âî va fi prin putinţă pentru că nicî unŭ

www.dacoromanica.ro

Domnŭ după ce merge înaintea Împăratului, nu poate să rămâe la Ţarigrad mai mult de o săptămână.

La purcederea lui îi dă împăratulŭ unŭ Schimiagasi, care după cuprinderea cuvântului, să înţâlege acela care sue pe Domnŭ în Scaunŭ. Şi dregătoria aceasta să dă numai la slugele cele mai din lăuntru, adecă, lui capijilar-chihagasî, perdegiului sau portariului celui mare, îmirahorului celui mare sau celui de al doile, adecă comisŭ împărătescŭ, şi nu prea şi sîlahdariului, şi cohodariului, cariî sântŭ întâiŭ între slugile cele mai din lăuntru ale curţii. Însă aceştî doi nicî o dinioară nu obicinuiescŭ a pitrece însuşi pe Domnŭ, pentru trebuinţele lorŭ cele mari ce le au la curte, ce trimetŭ pe alţii în loculŭ lorŭ.

I să mai trimete lui şi unŭ capigi-başa, cu patru capigiî mai micî, şi patru ciauşî, doi achiulahliî, doi ciatiri, şi doi paicî împărăteştî, şi o ciată de muzicanţi de care are şi viziriulŭ.

Şi după ce să săvârşescŭ aceste toate, apoi cu o dî înainte de purcederea sa din Ţarigrad, să roagă viziriului ca sâ'î deî voie să meargă sâ'şi ieî dîua bună de la dânsulŭ; şi dobândindŭ voie, merge la curtea viziriului cu capu-chihaia alŭ luî şi cu boieriî; şi sosîndŭ elŭ acolo, îlŭ duce chihaia în cabinetulŭ viziriului, şi viziriulŭ âlŭ sfătueşte iarăşi ca să fie cu credinţă, şi îî aduce aminte pentru cele ce l'au învaţatŭ mai nainte, şi alte pentru care cere trebuinţa ca să'î arâte. Iar elŭ îî răspunde după cum cere trebuinţa ş'îî recomândă pe capu-chihaialele sale, şi pe sineşi însuşi; şi sfârşindŭ vorba s'închinâ la elŭ,

www.dacoromanica.ro

şî atunce âlŭ sloboḑâşte viziriulŭ de la sine cu aceste cuvinte: „Eu te voiŭ vide, urmează bârbâteşte şî vitejeşte, şî Dumnezeŭ sâ'ţi deĭ norocŭ şi sănătate, şî sâ'ţi fie la toate întru agiutoriŭ.

După acea poroncește de âlŭ îmbracă c'unŭ caftan care să chiamă iţun-caftan, sau caftan de purcedere, şî sâvârşîndu-să şî aceasta, merge de aice la chihaia şî âşi ie ḑîua bună de la dânsulŭ, şî la urmă încalecă pe calŭ, şî merge înapoĭ la palatulŭ sâu; sau pe la cia-l-alţi viziri, ca să să închine şî acelora. Însă aceasta să obicĭnuieşte a fi mai de multe-orĭ noaptea de cât ḑîua, pentru ca să nu pricinuească viziriului vre unŭ prepusŭ, că'şi caută luĭ alte râgele, sau că le şî are.

A doua-ḑî iesă din cetate foarte încet, şî merge cu mare pompă şî tovârâşîie sub strîgarea ciauşîlorŭ, care să obicĭnueşte tot-de-una la încâlecare şî la descâlecare, precum amŭ ḑîsŭ mai sus; şî înainte mergŭ calaraşîĭ de Moldova, dacă suntŭ atunce de faţă, şî steagulŭ îlŭ ducŭ înainte; după aceştia urmează o muzică Hristiană cu pauce şî cu trimbiţe; după aceştia unŭ steagŭ albŭ, care este sâmnŭ de pace şî de supunere, între cele două tuiurĭ care i să dau luĭ de la Poartă; după aceste urmează capu-chihaielele Domnuluĭ şî alţĭ boierĭ de Ţarigrad, pe care âĭ împresoară două rânduri de ciauşĭ pe de amândouă părţîle; după aceştia vinŭ pohodniciĭ Domneştĭ, de care nu poate să aibă mai mulţĭ de şăpte, ca şî alţĭ viziri, şî suntŭ împodobiţĭ cu arşâle de mare preţŭ, şî pe de amândouă părţîle suntŭ împresuraţĭ de şâsă satîrĭ Domneştĭ, şî după dânşîĭ doĭ satîrĭ Împârâteştĭ,

www.dacoromanica.ro

după carii urmează şi Domnulŭ îmbracatŭ cu turban Domnescŭ.

Capulŭ caluluĭ sâu îlŭ acopârŭ doĭ paicĭ împârâteştĭ, şî scâriĭi le ţînŭ doĭ iedecliĭ. Puţîn maĭ înapoia luĭ de a stânga, care este partea ce maĭ cinstită la turcĭ, merge schimne-agasî, şî de a dreapta sângeac-agasî, sau acelŭ ce poartâ de grijă pentru steagurĭ; îar dinapoia luĭ suntŭ slugile sale de la camară; şî după dânşiĭ vechiliĭ luĭ sângiac-agasî cu triĭ steagurĭ roşe, şî steagulŭ celŭ din mîjlocŭ are în vârvulŭ luĭ luna giumatate, iar cele-l-alte două, numaĭ câte unŭ bumbŭ poliitŭ. După aceasta, vine o ciată de mehterĭ sau muzicanţĭ turceştĭ, carĕ cu pauce marĭ şî cu trimbiţe facŭ muzica râsunătoare. Iar maĭ pe urmă suntŭ slugile luĭ schimne-agasî şî ale luĭ sângiag-agasî, şî alţĭ maĭ proştĭ, care trebuĭ să meargă d'impreună.

Şî cu acestă orânduială merge alaiulŭ încet până la conaculŭ celŭ d'intâiŭ, care nu este departe de ţîdiurile cetâţeĭ cele marĭ. Iar apoĭ la drumŭ de acolo înainte, nu să potŭ pâţî aşa bine toate ceremoniile aceste, fără numaĭ când întră în vre unŭ târgŭ sau oraşŭ; atunce iarâşî să bate meterheneoa, şî să face strîgarea ce obicinuită a ciauşîlorŭ, şî altele; şî la drumŭ tot-de-una trebuĭ să meargă înainte până la alŭ doile conacŭ doĭ ciauşĭ şî o slugă domnească, ca să orânduiască sălaşŭ, şî să facă gâtire pentru bucate, care toate să facŭ după voia şî după cerirea Domnuluĭ; căcĭ întru ace vreme, din poronca Împaratuluĭ, trebuĭ toţĭ să asculte de dânsulŭ ca când arŭ fi însuşi viziriulŭ celŭ mare; şî dacă să aratâ

www.dacoromanica.ro

vre unŭ turcŭ cu necuviinţĭ, sau nu voieşte să asculte de poronca luĭ, atunce Domnulŭ poate prin beşlegaşulŭ sâu, să'lŭ pedepssască după viina luĭ; sau dacă voieşte să fie maĭ linŭ cu dânsulŭ, apoĭ âlŭ dă pe mâna stâpânuluĭ sâu ca să'lŭ pedepssască.

Şĭ întru acestŭ chipŭ agiungându elŭ la Galaţĭ, oraşulŭ Moldoveĭ celŭ d'intâiŭ despre Ţarigrad, âlŭ întimpină acolo toţĭ boierĭĭ de ţara-de-giosŭ, şĭ unĭĭ încă şĭ din ţara-de-susŭ, carĭĭ sântŭ maĭ pe aproapĕ, şĭ âlŭ pitrecŭ până în Ieşĭ; şĭ pe drumŭ încă fiindŭ elŭ cercetează pentru supuşiĭ sâĭ, le ascultă jalbele, şĭ le hotărâşte pricinile.

O milă de locŭ din Ieşĭ afară îĭ iesă întru întimpinare Caimacanii, care suntŭ puşĭ de dânsulŭ încă de la Ţarigrad prin scrisoare, împreună cu ceĭ-l-alţĭ boierĭ, ostaşĭ şĭ târgoveţĭ, pe cari âĭ lasă de âĭ sărută mâna saŭ poala, călare fiindŭ elŭ, şĭ întră în oraşŭ tot cu asămine pompĭ şĭ ţeremonie, precum au ieşĭtŭ din Ţarigrad, şĭ discalică la Biserica ce mare a Sf. Nicolaĭ, şĭ în ograda Bisericiĭ îĭ iesă întru întimpinare Mitropolitulŭ şĭ ceĭ-l-alţĭ bărbaţĭ Duhovniceştĭ cu smerenie, şĭ âlŭ ducŭ în Biserică, păzîndŭ tot aceleşĭ obiceiurĭ Bisericeştĭ precum am aratatŭ maĭ sus; şĭ după sâvârşîrea slujbeĭ ceĭ Dumneḑăieştĭ ieşîndŭ din Biserică, să primeşte iarăşĭ de către tovărăşiia sa ce turcească, ce aŭ fostŭ ramasŭ stândŭ la uliţă, făcându'ĭ obicinuita strîgare şĭ muḑice, şĭ cu pitrecerea acea merge la Curtea Domnească.

Şĭ sosîndŭ acolo, îndată ălŭ ie Schimne-Agasĭ, şĭ'lŭ duce în Divanulŭ celŭ mare, şĭ rămâne stândŭ

www.dacoromanica.ro

lângă Scaunulŭ Domnescŭ, ce este aşaţatŭ acolo şî este cu triî trepte. Şî, după ce să aşaţă toţi boierii pe la locurile lorŭ, să lasă în Divanŭ şi ceî-l-alţi dregătorî de oaste, şî neguţitoriî ceî maî bogaţi din Ieşî, şî apoî să poronceşte să fie tăcere, şî Schimne-Agasî scoate poronca înpărătească care să ţîce Xiuchime-Firman, şî o dă să o cetească secretarulŭi, adecă Divan-Efendisî, unŭ turcŭ pe care ălŭ ţine Domnulŭ cu bună leafă în slujba sa.

Acestŭ firman obicinueşte a să scri cu aceste cuvinte: „Aleşîlorŭ şî vrednicilorŭ boierî, şî „Arhiereî, pedestraşî şî calaraşî, şî voî toate slugele „şî supuşîî miî, sfărşîtulŭ vostru să fie fericitŭ. So„sîndŭ la voî puternica poroncă pre luminateî noas„tre mărire căria toată Lumea este ascultătoare, să „ştiţî că în anulŭ (N) luna (N) mila noastră ce „nemărginită au văţutŭ credinţa şî slujbele cele fă„cute cu dreptate, a le pre alesu'uî şî pre vred„niculuî Domnŭ, d'intru norodulŭ care crede în Isus, „şî din neamulŭ Nazarenilorŭ, şî l'amŭ cunoscutŭ a fi „destoinicŭ şî vrednicŭ de milostivire, de milă şî „de ajutoriulŭ nostru; pentru acea l'amŭ miluitŭ şî „l'amŭ pusŭ Domnŭ în Moldova, şî l'amŭ poroncitŭ „cu pre înţâlesŭ, ca să poarte grijă părintească pen„tru boierî, ori şî din care stare arŭ fi, pentru ma„ţiliî care suntŭ prin ţinuturî, şî pentru toţî supuşîî „luî, să'î apere, şî să fie plecatŭ asupra lorŭ; şî „poroncele noastre să le înplinească cu bucurie, şî „toate slujbele noastre să le sâvârşască cu credinţă „şî cu dreptate. Iar vouă vă poroncescŭ ca să fiţî

www.dacoromanica.ro

„ascultătorĭ în toate lucrurile, şĭ să vă supuneţĭ luĭ;
„şĭ cea ce v'a poronci elŭ vouă din poronca noas-
„tră, să faceţĭ cu sîrguinţă fără de zabavă; iar
„care să v'a arata cu necuviinţă şĭ cu împotrivire
„şĭ să v'a ferĭ de la ascultare poroncilorŭ luĭ, a-
„tunce elŭ pe unulŭ ca acela, orĭ din ce stare arŭ
„fi, poate să'ĭ pedepssască răutăţile luĭ cu sabia, sau
„cu alte pedepsse precum ĭ v'a plăce luĭ. Decĭ,
„pentru această voie, pe acestŭ de sus pomenitŭ,
„să'lŭ cunoaşteţĭ vouă Stăpânŭ şĭ Domnŭ, carele este
„pusŭ şĭ orânduitŭ vouă de la noĭ. Şĭ vă păziţĭ a
„nu gândi întru altŭ chipŭ, sau să urmaţĭ împrotivă,
„şĭ vă încredeţĭ sămnulŭĭ nostru celuĭ cu totulŭ pre-
„sfântŭ." (Adecă Tura sau iscălitura împărătească).
Aceasta s'o ştiţĭ dată în Tarigrad, anulŭ (N) luna (N).

Şĭ apoĭ după ce să ceteşte aceasta de către Divan-Efendisĭ, tâlmăcindŭ talmaciulŭ fieşte-care-stihŭ unulŭ după altulŭ, răspundŭ toţĭ boierĭĭ cu unŭ cuvântŭ toţĭ o-dată: să fie voia Imparatuluĭ. Atunce Schimne-agasĭ înbracă pe Domnŭ cu unŭ caftan ce ălŭ aduce cu sîne, şĭ ălŭ rădică în Scaunŭ cu mâna ce dreaptă; sloboçîndu-să tunurile întru ace clipală şĭ făcându ceauşiĭ obicĭnuita strîgare.

Şĭ întru acestŭ chipŭ fiindŭ elŭ întăritŭ în Scaunulŭ sâŭ, porunceşte de înbracă pe Schimne-agasĭ cu o blană de samurŭ, şĭ pe Divan-Efendisĭ şĭ pe Postelniculŭ celŭ mare, numaĭ câte cu unŭ caftan obicĭnuitŭ.

După isprăvirea obiceiurilorŭ acestora, începe întâĭ Mitropolitulŭ să'ĭ vorbească în scurtŭ, poftindu'ĭ

www.dacoromanica.ro

norocŭ la stăpânire, şî îi sărută mâna, şî blagoslovindu-lŭ, sărută şî elŭ mâna Mitropolitului. După aceasta să lasă Arhierii şî alţi boieri de starea d'intâi ca să'i sârute mâna şî poala; şî numele lorŭ le spune Postelniculŭ celŭ mare, cu aceste cuvinte: „Sluga Mărieĭ tale (N) sărută precinstita poală caftanului Mărieĭ tale.“. Asâmine slujbă face şî postelniculŭ al doilea boerilorŭ celorŭ de starea adoua, şî postelniculŭ alŭ treilea, boerilorŭ stăriĭ ceĭ de atria. După boerĭ urmează dregătoriĭ de oaste fieşte care după starea sa, cum şî neguţitoriĭ şî alţi orăşănĭ cinstiţi din Ieşi.

După aceasta întră Domnulŭ în cabinetulŭ sâu celŭ din lăuntru, iar pe Schimne-agasî âlŭ duce perdegiulŭ sau portariulŭ celŭ mare cu mare alaĭ la gazda care i'au gătito.

Adoua-ḑĭ să adună iarăşi boeriĭ la Divanŭ, şî aşăḑîndusă pe la locurile lorŭ, iesă Domnulŭ mergîndu'ĭ înainte postelniciĭ, şî merge din şala ce mare în ce mică, adecă în spătărie. *) Şî aşăḑîndusă elŭ acolo în Scaunŭ, chiamă Postelniculŭ pe toţi boeriĭ celorŭ trii stări, adecă fieşte-care postelnicŭ starea sa; şî apropiindusă de dânsulŭ fieşte-care boieriŭ după starea sa, atunce elŭ sau îi scoate pe dănşiĭ din slujbă, sau iarăşi îi înoieşte, sau îi înalţă dintru o boerie maĭ micâ întru alta maĭ mare; iar să scoată pe vre unulŭ dintru o boerie maĭ mare, şî s'ălŭ puie întru alta maĭ mică, nu îngăduieşte obiceiulŭ pământ-

*) Să numeşte aşa, pentru că spafta domnească este tot-de-una pe masă întru ace odaie, şî nimine nu întră acolo, fără numaĭ ceĭ şăpte boerĭ marĭ.

www.dacoromanica.ro

tuluĭ, fără numaĭ atunce când poftește cineva din buna voia sa. Însă la alte pricinĭ poate să urmezâ cu dânșiĭ dupâ plăcerea sa, asâmine ca când nu arŭ ave asupra luĭ pe nimene în lume.

Șĭ după ce așază pe toate dupâ pofta sa, șĭ pune în orânduialâ republica ce i s'au încredințatŭ luĭ, atunce trimete iarâșĭ înapoĭ la Țarigrad pe Schimne-agasĭ, șĭ pe cele-l-alte slugĭ împărățeștĭ, cinstindu-le cu multe darurĭ, șĭ scoțîndu-le din oraș cu mare slavă, petrecându-le însuș elŭ o mie de pașĭ din oraș, șĭ de acolo le dă unŭ boieriŭ ca sa le pitreacâ până la Galațĭ, iar elŭ să întoarce înapoĭ în Ieșĭ.

CAP IV.

Pentru întărirea sau înoirea Domnilorŭ.

Întru acestŭ chipŭ precum am aratatŭ maĭ sus, să dă Domnilorŭ Moldoveĭ stăpânirea de la poarta Ottomană; care, măcar că să vedi a fi pre bunŭ, însâ atâta este de nestatornică, în cât ne avându ĭĭ cele maĭ tarĭ legâturĭ, nicĭ gândescŭ când le cade din mânĭ; câcĭ cu ce chipŭ sâ aratâ Ottomaniĭ asupra Moldovenilorŭ, au aratatŭ ĭĭ îndestulŭ de luminat, încât cu dreptate sĭ ție pentru dânșii aceastâ parimie: că ĭĭ nu gonescŭ pe iepure cu cânĭ ce cu calulŭ, nicĭ pe calŭ nu caută să'lŭ amăgească cu traista deșartâ.

Câcĭ ĭĭ au socotitŭ a fi mult maĭ bine ca să înblânzască întâĭ cu mâgulire pe Taurulŭ celŭ neînduplicatŭ a Moldoveĭ, a căruia sălbătăcire de multe

www.dacoromanica.ro

ori o cunoscusă ii spre paguba lorŭ, de cât să înduplice tulburarea luĭ cu sîla; pentru că ii au nedejduitŭ că elŭ dupâ vreme âşĭ v'a lepada sălbătăcirea sa, şĭ maĭ slăbindŭ din putere, apoĭ pre lesnĕ âlŭ v'orŭ pute strânge în chingĭ.

Decĭ, cu acestŭ scopŭ nu au scâdutŭ ii luĭ Bogdanŭ III. fiiulŭ luĭ Stefan celŭ Mare, nicĭ unŭ obiceĭ alŭ slaveĭ, după ce au închinatŭ elŭ ţara sa porţîi Ottomaniceştĭ; ce maĭ vărtos, i'au întăritŭ pravilele ţăreĭ cele politiceştĭ, şĭ cele Bisericeştĭ; şĭ i'au lasatŭ toate sâmnile acele de mărirea Domnească ale ţăreĭ, şĭ au fostŭ mulţămiţĭ ca să plătească ii curţii pe tot anulŭ 4000 de galbinĭ ca unŭ sâmŭ de închinâciune, şĭ după moartea luĭ Bogdan, alegându boieriĭ Domnŭ pe fiiulŭ său Stefan alŭ VI, ca pe unŭ dreptŭ moştenitorŭ alŭ Domnieĭ ce era, l'au cinstitŭ ottomaniĭ şĭ maĭ mult; pentru că Sultanulŭ i'au trimesŭ luĭ solŭ pe comisulŭ celŭ mare, şĭ l'au heritisîtŭ poftindu'ĭ norocŭ multŭ la întrarea în Domnie, şĭ i'au trimesŭ tuiurĭ, unŭ sîngeacŭ, turbanŭ, şĭ caftanŭ Domnescŭ, şĭ unŭ armasariŭ împârâtescŭ.

Celor-l-alţĭ următorĭ aĭ săĭ li s'au maĭ îngreuietŭ dajdie, iar din obiceiurile mărireĭ nu au cuteţatŭ ottomaniĭ să sminteascâ nimica, sau să nu primească alegerea vre unuĭ Domnŭ, până ce au gâsîtŭ ii vreme cu prilejŭ în ţilele luĭ Ioan Armanulŭ, de au maĭ înputînatŭ sloboţâniile cele vechĭ, şĭ au aruncatŭ în ţară alte sarcinĭ noue nepomenite. Căcĭ, acestŭ Ioan apucăndusă să facă oare care iznoave, şĭ dobândindu-lŭ ii în mânele lorŭ cu vicleşugŭ, l'au

www.dacoromanica.ro

pedepssîtŭ cu moarte, călcândŭ parola ce i'au datŭ; şî aşa au începutŭ iĭ de aceia să puie ţărĭ alte legăturĭ maĭ cu tărie, hotărândŭ că dacă nu'şĭ v'a cere Domnulŭ întărirea domnieĭ de la poarta ottomană, apoĭ să să pedepssască ca unŭ vrajmaşŭ la împărăţie.

Decĭ, întru acestŭ chipŭ fiindŭ Moldova lipssîtă din puterea eĭ, şî văḑîndŭ turciĭ, că numaĭ poate ca să maĭ steĭ înpotriva însărcinărilorŭ lorŭ, atunce iĭ îndată după acea, sub stăpânirea luĭ Miron Barnovschi, au începutŭ să facă alte obiceiurĭ, cu care au însărcinatŭ pe Domnŭ, ca să meargă iĭ însuşĭ la curte să ieĭ sămnele Domnieĭ, şî la fieşte-care triime de anĭ, să meargă la înalta poartă să să arâte înaintea împăratuluĭ. Şî pentru ca să să păzască aceasta maĭ cu amăruntulŭ, pentru acea de multe orĭ au schimbatŭ iĭ pe Domnŭ, şî l'au scosŭ din stăpânire; prin care atăta s'au înspăimântatŭ Domniĭ, în cât nu numaĭ că să îndeletnicescŭ bucuroşĭ ca să meargă la curte, după ce trece unŭ anŭ sau doĭ, ca să'şĭ ceară înoirea Domnieĭ ca o milă împărătească, ce încă şî de frica lăcomieĭ Vizirului, cerŭ de bună voie firmanulŭ înoireĭ, care lesne să dă Domnuluĭ, numaĭ dacă nu are Viziriulŭ vre unŭ prepusŭ la credinţa luĭ, sau dacă nu face altulŭ înviere cu vre o sumă mare de banĭ; şî atunce Vizirulŭ dă Sultanuluĭ unŭ talhişŭ cu aceste cuvinte:

Fiindŭ că (N) Domnulŭ acestŭ de acum a Mol-
„doviĭ s'au aratatŭ atâţa anĭ cu credinţă în stă-
„pânirea sa, şî nicĭ de răpunerea vieţeĭ sau a mo-
„şiilorŭ sale nu s'au feritŭ în slujbele împăratuluĭ,

www.dacoromanica.ro

„şi dajdia obicinuită o aŭ plătită în toţi anĭ deplină „la norocita poartă ottomană, şi osâbit de aceste „pe boierĭ şi pe cei-l-alţi locuitorĭ a Moldoveĭ i'au „stâpânită cu atâta bunatate şi dreptate, în cât ii „prin necontenite jalbe arată că suntŭ mulţămiţi cu „stâpânirea luĭ, şi să roagă mărieĭ tale ca să bine „voeştĭ aĭ înoi Domnia luĭ, pentru acea, eŭ âlŭ „socotescŭ pe dânsulŭ a fi vrednicŭ de mila împă- „râţieĭ tale, şi aşteptŭ poronca ce pre înaltă a mă- „rireĭ tale.“

Scrisoarea aceasta o duce talhişciulŭ la împa- ratulŭ dupŭ obiceiulŭ turcescŭ, şi dupâ ce scrie Im- paratulŭ de desupt cuvintele aceste obicinuite: „Amel oluna“ adecâ: „să fie precum scrie“ apoĭ o trimete tot cu acelŭ talhişciu iarâşi înapoĭ la Vizirulŭ; însâ Vi- zirulŭ mâcar că au dobânditŭ voie de la Sultanulŭ ca să înoiască pe Domnŭ în stăpânirea sa, iar pentru ca să poată scurge banĭ maĭ mulţĭ, să arată ca când nu arŭ fi ispravitŭ nimică cu Sultanulŭ des- pre ace treabă. Insă şi Chihaia cu tăcerea sa, stă întru ajutorŭ lăcomieĭ vizirului, şi chiamă la sîne pe capu-chihaielele Domnuluĭ, şi ţice câtră dânşiĭ, cum că prin şoptiturile şi zavistiile altorŭ slugĭ îm- părăteştĭ, s'aŭ aratatŭ Sultanulŭ maĭ puţin plecatŭ la această de cât ave ii nedejde; şi cum că măria sa vizirulŭ au făcutŭ de vr'o căteva orĭ aducere aminte Împaratuluĭ pentru pricina aceasta, şi încă tot nu au luatŭ răspunsŭ deplinŭ. Atunce capu-chi- haialele văţîndŭ primejdia aceasta a Domnuluĭ lorŭ că le stă înainte, să aruncă la picioarele luĭ chihaia

www.dacoromanica.ro

şî âlŭ roagâ pe dânsulŭ, ca cât arŭ fi prin putinţă în tot chipulŭ sâ steie pentru Domnulŭ lorŭ, fâgâduindŭ la urmâ câ îi v'orŭ mai mâri darurile cele obicinuite ce sunt pentru dânsulŭ şî pentru vizirulŭ; şî întru acestŭ chipŭ, joacâ pe pielea bieţilorŭ Moldoveni lâcomia de cinste, şî lăcomia de argintŭ.

Şi tot aşa urmează, până când le îndestulează mândria care îi stăpâneşte pe dânşii, împreună şî lâcomia baniloŭ.

Şî la urmâ învoindusă amândouă pârţile şî unindusă la toate, şî înţălegându chihaia cum câ nu mai are nimică să mai scurgâ, apoi lasâ de lâ sîne pe chihaielele, dându-le nedejde câ le v'a merge bine treaba.

Şî a doua-ţî trimete la dânşii pe o slugâ a vizirului, carele încâ nu să întoarce înapoi cu mîna deşartă, şî le dâ de ştire, cum câ vizirulŭ au dobândită la urmâ voie de la Împaratulŭ ca sâ înoiască în stâpânire pe Domnulŭ lorŭ, şî le poronceşte ca să vie la curte; şî după ce vinŭ îi la curte, mergŭ întâi la chihaia, şî după aceia întrâ la vizirulŭ, şî le aratâ câ s'au milostivitŭ Împaratulŭ asupra Domnuluî lorŭ, şî după aceia îi îmbracâ câte cu unŭ caftanŭ după obiceiulŭ lorŭ. După vr'o câte-va ţile trimete vizirulŭ la Domnŭ pe capugilarŭ-chihagasî, sau pe altă slugâ din curte, cu Xrisovulŭ-celŭ nou alŭ Domnieî, şî cu Xiuchim-firman, ca să le aducă luî la Scaunŭ; şî Xrisovul-obicinuescŭ sâ'lŭ facâ asâmine ca şî acela pe care âlŭ dau îi Domniloră când âlŭ punŭ întâi în Scaunŭ, numaî cât în locul

www.dacoromanica.ro

cuvintelorŭ acestora; „Că din mila şi milostivirea „noastră ţ'amŭ dăruitŭ Domnia.“

Ḍice: „că din mila noastră ţi s'au înoitŭ şi ţi „s'au şi întăritŭ Domnia.

Iar poronca ace sau Xiuchim-firman, este întru acestaşi chipŭ: „Pre alesule d'intre Domniĭ no- „rodului celuĭ ce crede în Isus şi pre vrednicule „d'intre ceĭ maĭ marĭ aĭ neamului Nazarinescŭ, Dom- „nule stâpânitoriŭ de acum a Moldoveĭ (N), ajun- „gându la tine acestŭ firman alŭ nostru, să ştiĭ că „atât slujbele tale cele credincioase le amŭ văḍutŭ „cât şi pentru credinţa ta ce tare ce aĭ către noĭ „amŭ întâlesŭ, cunoscându-te în totŭ chipulŭ că eştĭ „vrednicŭ de mila şi de milostivirea noastră. Pen- „tru aceia amŭ datŭ poroncă ca s'âţi înoiească şi „să'ţi întărească Domnia Moldoveĭ; puindu-te în stâ- „pânire şi dându'ţi putere deplină asupra Moldove- „nilorŭ supuşi Împărăţieĭ noastre, către care să te „arăţi cu dragoste ca şi până acum, şi pe boieriĭ „şi pe fieşte-care lăcuitoriŭ orĭ şi de ce stare arŭ „fi, să'ĭ păzăştĭ şi să'ĭ aperĭ, şi să nu te leneveştĭ a „arata fără de zabava porţiĭ noastre ce cu totulŭ „pre luminate, nevoia şi greutăţile şi toate asupri- „rele lorŭ, şi să fiĭ gata a înplini poroncele împă- „răţieĭ noastre care ţi să vorŭ trimete, puinduţi „pentru noĭ toată virtutea ta cu poala rîdicată; *) „şi Xaraginlŭ Moldoveĭ de peste anŭ s'ălŭ trimeţi de- „plinŭ la vremea hotărîtă, la vistiria noastră, şi te

*) Aceasta este o ḍicere la turcĭ, care să înţălege o gătire spre a face slujba cuiva.

www.dacoromanica.ro

„păzăşte să nu gândeşti, sau să urmezŭ întru altă „chipŭ, şî crede iscăliturii noastre celeĭ sfinte.“

Datŭ la Ţarigrad, anulŭ (N:) luna (N:).

Întru acestŭ firman maĭ adauge şî vizirulŭ o scrisoare, cu care înştiinţază elŭ pe Domnŭ, ţicăndŭ că elŭ prin rugâmintea şî răgelile sale, au dobânditŭ la urmă înoirea Domnieĭ de la mila împărătească.

Şî luăndŭ capigi-başa scrisorele aceste, vine cu poşta până în Ieşi, şî ajungăndŭ la Galaţi, trimete omŭ înainte, ca să înştiinţază pe Domnŭ pentru venirea luĭ, şî pentru ţiua aceia în care să între în Ieşi,

Întru aceia ţî iesă întru întimpinarea luĭ Domnulŭ cu toată curtea sa, o mie de paşi din oraşŭ afară, şî întălnindusă amândoĭ, să închină unulŭ la altulŭ de calare, şî mergŭ alăturea, capigi-başa de a'dreapta care, să înţălege la turcĭ scara ce maĭ mică, întorcăndusă amândoĭ în oraşŭ. Inaintea Domnului merge o slugă de a luĭ capigi-başa, care duce în mânele sale firmanulŭ împărătescŭ învălitŭ într'o basma albă, şî caftanulŭ Domnescŭ pe braţele sale; iar înapoĭ vine o ceată de mehterĭ împărăteştĭ, şi ceauşiĭ facŭ când şî când obicĭnuita strîgare, şî cu aceastâ orăndueală sosîndŭ iĭ la curte, şî aşăţândusă Domnulŭ în Scaunulŭ sâŭ, cu toţi boieriĭ în şala ce mare scoate capigi-başa firmanulŭ, şî âlŭ dă în mâne'e luĭ, iar elŭ âlŭ dă luĭ Divan-Efendesî ca s'âlŭ cetească, care asămine toate să urmează, ca şî la punerea Domnilorŭ, precum amŭ scrisŭ maĭ sus.

Osâbitŭ de înoirea aceasta care să face după

www.dacoromanica.ro

fieşte-care trii anĭ, şĭ să numeşte Mucarerulŭ celŭ mare, să maĭ face încâ şĭ altâ înoire pe totŭ anulŭ, care să chiamâ Mucarerulŭ celŭ micŭ, la care să face cu mulţ maĭ puţînă cheltuială de cât la aceia care vomŭ arata maĭ josŭ; însă la aceasta, nu să înoieşte Hrisovulŭ Domnieĭ, ce să trimete numaĭ firmanŭ nou, cu o slugâ de a vizirului̯ din starea de mijlocŭ, căruia i să dâ şĭ bacşîşŭ maĭ puţînŭ.

CAP V.

Pentru scoaterea sau maḑilia Domnilorŭ.

Fiindŭ câ amŭ vorbitŭ pentru punerea şĭ pentru înoirea Domnilorŭ Moldoveĭ, pentru aceia dupâ dreptate poate să cearâ de la noĭ cetitorulŭ celŭ poftitorŭ de ştiinţă, ca să vorbimŭ şĭ pentru maḑilla lorŭ.

Decĭ, v'omŭ râmâne la ace orânduială ce amŭ aratatŭ maĭ sus, şĭ din isvoarele care le avemŭ, înaintea ochilorŭ, v'omŭ ispiti cu amăruntulŭ obiceiurile care să urmau în vremea vechie cum şĭ întru aceste de acum, la scoaterea Domnilorŭ,

În veacurile cele d'intâĭ întru care au începutŭ Moldova să fie Domnie deosâbită, nu să scote Domniĭ nicĭ de cum din stăpânire, şĭ nicĭ pute nimene să'ĭ scoată, pentru că ĭĭ stăpâneu fârâ hotârâre asupra supuşîlorŭ lorŭ, ca nişte Imparaţĭ, fiindŭ câ puterea lorŭ era moştenitoare, iar nu o dobânde prin alegerea boierilorŭ. Macar câ istoriciĭ aratâ, precum

www.dacoromanica.ro

că unii din stăpânitorii Moldoveĭ au fostŭ isgoniţi din Scaunŭ, insă aceasta s'au făcutŭ prin turburările cele din lăuntru, iar nu de altă sîlă străină, căcĭ Moldovenii nu voiau a şti naşterea ce d'intăiŭ, care pricinuieşte pe la stăpânirile Europeĭ tulburările cele maĭ marĭ; şĭ nicĭ pravilele pământuluĭ nu îngăduiau ca să împărţască fraţiĭ Domnia între sîne, şĭ era numaĭ în voia părinteascŭ, ca să lasă în diată următoriŭ la Scaunŭ după moartea sa, pe acela din fiiĭ săĭ pe care îlŭ voie elŭ. Iar când să întâmpla vr'o dată ca să împiedece vr'o moarte grabnică hotărârea aceasta părintească, saŭ când vr'o lăcomie nemăsurată a cinsteĭ, a fiilorŭ Domnuluĭ celuĭ mortŭ, stârne gâlceavă pentru luarea Domnieĭ, atunce într'altŭ chipŭ nu pute să fie, ce trebue să să scoale cu răsboiŭ, şĭ apoĭ acela lua domnia, căruia slujă norocŭlŭ de biruie; iar celŭ biruitŭ dacă pute să scape, fuge la Ardeal sau în ţara leşască, căcĭ în ţările aceste aveu Domniĭ moşiĭ, şĭ aştepta acolo până ce găsă vreme cu prilejŭ, de îşĭ înmulţă puterea şĭ îşĭ întăre oastea sa. Şi d'intru aceasta s'au pricinuitŭ de adiverează atât istoriciĭ ceĭ leşăştiĭ, cât şĭ ceĭ ungureştĭ, îndemnându-să unulŭ de la altulŭ, ţicându că Domniĭ Moldoveĭ le'arŭ fi fostŭ lorŭ supuşi *), şĭ credŭ că sĭ află nevoiţi să o numească supunere, care nu au fostŭ altă nemică, de cât oare-care aşăţământurĭ de pace.

*) Ţice Bişing, că Craiĭ ungureştĭ maĭ înainte de turcĭ, aŭ supusŭ Moldova sub dajdie, care fără de îndoială trebuie să fie luată de la istorniciĭ ceĭ ungureştĭ; iar de este cu temeĭ, nu ştiŭ.
Asămine aceasta să vedi şĭ pentru leşĭ, maĭ jos, Cap XVI.

www.dacoromanica.ro

Osâbit de aceasta, s'aŭ maĭ întâmplatŭ câte o dată la uniĭ din Domnĭ de i'au scosŭ boieriĭ din Scaunŭ pentru tiranie sau pentru alte naravurĭ rale, pedepsîndu'ĭ câte o-dată şĭ cu mórte.

Iar afară de aceste, nu era altŭ chipŭ cu care pute să să lipssască Domniĭ din stăpânire, ce acela care apuca sâ dobândească Schiptrulŭ în mâni, îlŭ şĭ ţine fără de nicĭ o împrotivire până la sfârşitulŭ vieţiĭ sale.

Acestâ orânduialâ s'aŭ calcatŭ întâiŭ în ţilele luĭ Petru al V, Rareş, fiiulŭ celŭ afară de cununia luĭ Stefan celuĭ Mare, izgonindu-lŭ din scaunŭ Împaratulŭ Suleiman, ţicândŭ că arŭ fi aprinsŭ elŭ Cetatea Chilia, şĭ încâ trâindŭ elŭ, au pusŭ în loculŭ sâŭ pe Stefan al III, carele s'aŭ arâtatŭ pe sîne că este strânepotŭ alŭ luĭ Alexandru I. Şĭ asâmine s'aŭ întâmplatŭ aceasta şĭ cu Petru alŭ V, Schiopulŭ ; căcĭ alegându-lŭ boieriĭ Domnŭ, după moartea ce straşnică a luĭ Ioan Armanulŭ, l'au scosŭ turciĭ din Scaunŭ îndată după acea ; însă câindu-sâ iĭ pentru dânsulŭ, în scurtŭ după acea, l'au pusŭ iarăşĭ în stâpânire.

Iar a tâie capetele Domnilorŭ, obicĭnuieu turciĭ foarte rarŭ, şĭ maĭ alesŭ numaĭ la vre-o răscoală de faţâ când fâce vre unulŭ, până ce au căţutŭ puterea alegeriĭ în mânele lorŭ după fuga luĭ Miron Barnovschĭ, puindŭ în stâpânire după plăcerea lorŭ pe Ilie alŭ III, fiulŭ luĭ Alexandru alŭ IV. Căcĭ după acea nu au avutŭ nicĭ unulŭ nenorocirea ace râ ca să fie ucisŭ în Scaunŭ, fârâ numaĭ Istrati Dabija şĭ tatâlŭ nostru Constantin Cantemir. Cela ce are poftă să

www.dacoromanica.ro

cerceteză mai cu amăruntulŭ pricina aceasta, caute dacă va voi la capŭ alŭ II, la catastihulŭ Domnilorŭ. *)

Scoaterea sau Mazîlia Domnilorŭ Moldoveĭ să urmează mai întru acestaşĭ chipŭ, când hotârâşte vizirulŭ ca sâ scoată pe Domnŭ din Scaunŭ, şî dobândindŭ la aceasta voie de la Împaratulŭ prin talhişĭ, atunce foarte să păzâşte la taină, şî nu spune nimăruĭ ca sâ ştie, fârâ numaĭ Domnuluĭ acelŭ noŭ, ca nu cumva să nu oblicească capu-chihaialele Domnuluĭ celuĭ din Scaunŭ, şî să'lŭ înştiinţăzâ pe dânsulŭ; pentru acea, poronceşte chihaia alŭ vizirului Domnuluĭ celuĭ noŭ, ca sâ vie la curtea noastră îmbracatŭ cu alte straie, şî viindŭ îĭ poronceşte ca sâ'şĭ puie caimacanĭ, şî sâ le poroncească ca să facâ acea ce este să sâ urmezâ din poronca Împaratuluĭ, şî isprâvindu-sâ aceasta, orânduieşte vizirulŭ pe unŭ capigi-başa, ca sâ aducă Domnuluĭ firmanulŭ şî să'lŭ ducă pe dânsulŭ la Ţarigrad; **) iar Domnulŭ celŭ noŭ trimete cu capigi-başa pe una din slugile sale cu cărţile şî cu poroncele sale câtrâ Caimacanĭ, şî cu o scrisoare osăbită câtrâ toată boierimea. Iar luĭ capigi-başa i să mai daŭ şî alte două firmanurĭ împărăteştĭ, unulŭ câtrâ Domnŭ, şî altulŭ cătrâ caimacaniĭ aceĭ orânduiţĭ de Domnulŭ acelŭ noŭ. Fir-

*) Mai sus la cap alŭ II, „Pentru alegerea Domnilorŭ“ niciŭnŭ cuvântŭ nu să pomineşte pentru uciderea luĭ Istrati Dabija şî a luĭ Constantin Cantemir; încă şî la Istoria împărăţieĭ otomaniceştĭ, unde arată în scurtŭ alcătuitoriulŭ pentru viaţa tatălui săŭ, nu ţice niciŭnŭ cuvântŭ de vre-o moarte cu primejdia luĭ, ce mai vârtos ţice pre înţales că au muritŭ la anulŭ 1693, martie 23.

**) Poate la Ieşĭ, şî din greşală s'aŭ pus Ţarigrad.

www.dacoromanica.ro

manulŭ acela care este cătră Domnŭ, obicĭnuieşte să fie cu aceste cuvinte; „Pre alesule, (maĭ efghenis) „d'intre Domniĭ ceĭ ce credŭ în Messia şĭ maĭ vred- „nicŭ d'intre ceĭ maĭ marĭ din norodulŭ luĭ Is. (Pen- „tru că Domniloră celora mazîliţĭ le să dă totŭ ace- „laşĭ titlu ca şĭ celoră stăpânitoriĭ;) carele au fostŭ „maĭ înainte Domnŭ Moldoveĭ, sfârşitulŭ tăŭ să fie „fericitŭ. Ajungândŭ la tine poronca întru toţĭ pre- „luminateĭ Împărăteştiĭ noastre mărirĭ, cârĭa toată lu- „mea este ascultătoare, să'ţĭ fie ştiutŭ, că tu prin „trândăvirea ta la slujbele noastre şĭ prin lenevirea „la împlinirea poroncelorŭ mărireĭ noastre ceĭ împă- „răteştĭ, te aĭ făcutŭ vinovatŭ a totŭ feliulŭ de pe- „deapssă şĭ de canonisîrĭ; (câte o-dată să adauge, „şĭ pedeapssă de moarte.) Însă fiindŭ că îndurarea şĭ „mila noastră este nemărginită asupra ta, pentru „acea amŭ poroncitŭ ca să'ţĭ să ieĭ numaĭ Domnia, şĭ „în loculuĭ tăŭ să puie pe (N.) Deci tu fără de a maĭ „zăbăvi unŭ ceasŭ, saŭ o clipală, să te rădicĭ cu „toată casa ta, cu slugele şĭ cu averea, şĭ să viĭ la „pragulŭ porţiĭ împărăţieĭ noastre, ce întru totŭ pre „luminată; şĭ te fereşte să nu gândeştĭ, saŭ să ur- „mezŭ întru altŭ chipŭ; şĭ crede iscăliturei noastre „celeĭ sfinte. Dată la Ţarigrad; anulŭ (N.) luna (N.)

Iar firmanulŭ celŭ ce este cătră caimacamĭ, este cu aceste cuvinte alcătuitŭ; „Aleşiloră d'intre „boieriĭ norodului Messieĭ (N.) sfârşitulŭ vostru să fie „bunŭ; ajungândŭ la voĭ firmanulŭ acesta alŭ împă- „răteştiĭ noastre mărirĭ, să ştiţĭ că ne'amŭ înştiinţatŭ, „cum că (N.) Domnulŭ vostru acestŭ de acum,

www.dacoromanica.ro

„s'au aratatŭ lenişŭ la împlinirea poroncelorŭ noastre, „şî slujbele noastre nu le bagâ în samă, şî nu are „purtare de grijâ pentru norodŭ şî pentru boierî, „ne apârându pre cum sâ cade pe supuşîî noştriî, „ne fâcându-le lorŭ dreptate, ce maĭ vârtosŭ îĭ asu- „preşte şî îĭ scurge în totŭ chipulŭ. Şî d'intru aceasta, „milostivindu-sâ asupra voastrâ mila noastrà ce ne- „mârginitâ, amŭ poroncitŭ ca sâ'lŭ scoatâ din stâpâ- „nirea Domnieĭ şî sâ'lŭ aducă la pre luminata poartâ „Împârâţieĭ noastre. Deci, voĭ trebuĭ sŭ ascultaţ „de firmanulŭ acesta alŭ nostru, şî pe pomenitulŭ „Domnŭ ce l'amŭ scosŭ din stâpânire sâ'lŭ daţi cu „toatâ casa sa, slugele şî averea, în mânâle luĭ ca- „pigi-başa alŭ nostru, ce l'amŭ trimesŭ acolo pentru „această priciną; însâ vâ pâdîţi, sâ nu vă aratalţî „câtrâ dânsulŭ nicĭ unulŭ cu necuviinţă, sau să lu- „aţi cât de puţinŭ din averea luĭ. Osâbit de aceasta, „să împliniţî fârâ de aparare toate acele care va „poronci vouâ din poronca noastră Domnulŭ vostru „acestŭ noŭ, (cutare); şî vâ pâdîţî sâ nu gândiţî, „sau sâ faceţi întru altŭ chipŭ, şî credeţî peceţii „noastre ceĭ cu totulŭ pre sfântâ.

„Datâ la Ţarigradŭ, anulŭ (N.) luna (N.)

Şî dacă au turcii fricâ ca să nu facâ Domnulŭ vre o râscoalâ, înţâlegându pentru mazîlia sa, sau sâ nu fugâ pe la stâpânirele cele Hristieneşti de prin prejurŭ, atunce daŭ poroncâ seraschieriuluĭ de Babadag, sau paşîî de Bender, ca sâ deĭ luĭ capigi-başa vr'o câţi-va ostaşi, cu cari să poatâ apuca pe Domnŭ, şî cu bună strajă sâ'lŭ trimatâ la Ţarigrad.

www.dacoromanica.ro

Iar dacâ suntŭ toate liniştite în toate pârţîle, şî nu este pricinâ la mijlocŭ pentru care sâ fugâ Domnulŭ, apoĭ vine la Ieşĭ numaĭ sîngarŭ-capigi-başa cu poşta mezilŭ, şî cu acele douâ firmanurĭ, cu atâta grâbire în cât îĭ este prin putinţâ , şî pe care tăinuieşte elŭ pricina pentru care este trimesŭ, maĭ vârtosŭ dupâ ce sosâşte la Galaţĭ, care este oraşulŭ celŭ d'iutăĭ alŭ Moldoveĭ de câtrâ Turchia ; şî pentru ca sâ apuce pe Domnŭ fârâ de veste, ţîce cà este trimesŭ cu altâ poroncâ. Şî aşa îşĭ întocmeşte mersulŭ sâŭ, în cât chiteşte sâ sosascâ în Ieşĭ maĭ înainte de ameaḑâ ḑî, la care vreme toţĭ boieriĭ sâ aflâ adunaţĭ la Curte. Şî aşa sosîndŭ elŭ, merge dreptŭ la Curtea Domneascâ, şî întrândŭ în Divanŭ, heritisăşte acolo pe boierii ce suntŭ adunaţĭ. şî dâ firmanulŭ în mânele caimacamelorŭ, cari suntŭ orânduiţĭ de Domnulŭ celŭ noŭ, pe care îĭ aratâ luĭ cu degetulŭ o slugâ a domnuluĭ celuĭ noŭ, care este trimesâ cu dânsulŭ, îmbrâcatâ în straie turceştĭ, şî când le dâ elŭ lorŭ firmanulŭ, le ţîce aşa; „Dom„nulŭ vostru este scosŭ din stâpânire, decĭ sâ as„cultaţĭ poroncele Domnuluĭ acestuĭ noŭ.

Şî apoĭ heretisîndu'ĭ în numele Domnuluĭ celuĭ noŭ şî ace slugâ alŭ luĭ, le dâ scrisoarea şî poronca stâpânuluĭ sâŭ. Şî la urmâ adunându-sâ toţĭ boieriĭ în spătârie, întrâ şî capigi-başa acolo, viindŭ Domnulŭ pânâ la uşâ întru întîmpinarea luĭ, şî închinându-sâ puţîn unulŭ altuia, poronceşte Domnuluĭ capigi-başa ca sâ sâ suie în Scaunulŭ sâŭ, fiindŭ cà are sâ'ĭ vestească o poroncâ Împărătească. Iar Dom-

www.dacoromanica.ro

nulŭ este ascultâtoriŭ la aceasta, macar de şî pricepe din urmările aceste câ va sâĭ facâ maḑilie, şî să aşaḑâ în Scaunŭ ne ḑicându altă nimică, de cât numaĭ aceasta: „Fie poronca pre milostivuluĭ şî în„tru totŭ pre luminatuluĭ Împaratŭ.“

Şi după acea scoate capigi-başa firmanulŭ, şî îlŭ dă luĭ, iar elŭ aducându-lŭ la gurâ şî la frunte după obiceiŭ, îlŭ dă luĭ divan-efendisî ca sâ'lŭ ceteascâ, şî în vremea cetireĭ să scoală Domnulŭ pe picioare, şî capigi-başa şî împreună şî toţĭ boieriĭ. După cetirea firmanuluĭ, ie capigi-başa pe Domnŭ de sub-suoară şî îlŭ pogoară din Scaunŭ, aşâḑându-lŭ lângâ dânsulŭ într'unŭ allŭ scaunŭ maĭ josŭ. După acea să întoarce şî Domnulŭ câtră capigi-başa, şî îĭ ḑice aşa: „Că elŭ este Împaratuluĭ datoriŭ cu „nemârginită mulţămire; pentru că nu au voitŭ să „piardă până în sfârşîtŭ pe sluga sa ce netrebnică, „ce voieşte sâ'lŭ înveţă numaĭ prin pedeapssă lină, şî „cum câ elŭ toate acele ce sunţŭ hotârâte pentru „dânsulŭ, le aşteaptă plecatŭ, şî îşĭ cunoaşte vina sa, „însă nu sâ desnădăjduieşte cu totulŭ de la mila Împârâtească.

Încă şî altele ca aceste, care socoteşte elŭ că suntŭ pentru gustulŭ turcilorŭ; şî isprăvindu-şî elŭ vorba sa, îlŭ lasâ capigi-başa în sama boierilorŭ pe triĭ ḑile, şî le poroncește, ca pre în grabă cât arŭ fi prin putinţă, să facâ gătire pentru trâsurĭ şî pentru alte lucrurĭ ce suntŭ trebuincioase la drumŭ; şî orânduindŭ elŭ aceste, merge de acolo la gazda care este gătită pentru dânsulŭ de caimacanĭ; iar Domnulŭ

www.dacoromanica.ro

râmâne în curtea sa trii zîle. După acea avându toată puterea Domnească ca şi mai'nainte, dându'i şî boierii tot aceaşi cinste ca şî când era în Scaunu, şî îndrăznindu cine-va ca să să arăte câtră dânsulu cu necuviinţă, saŭ cât de puţin ne-băgătoriu de samă, atunci elu fără de sminteală poate să sdrobească ciolanele aceluia cu toporulu sau Buzduganulu ce i s'au datu lui de la Sultanulu, când au intratu în stăpânire; încă şî cu sabia sa spintecându elu pe vre unu boieru, macar şî din cei mai mari, însă numai însuşi cu mâna sa, atunce nici de câtră Imparatulu nu să socoteşte a fi greşală, pentru că turcii au această parimie: „O piatră care aŭ fostu „pusă o-dată în vre o zidire, râmâne tot piatră de „zîdiu, şî poate să vie o-dată vremea, întru care „va fi iarăşi de trebuinţă la vre o zîdire.

În cuprinderea acestoru trii ḑîle, acei ce suntu orânduiţi de caimacani, poartă grijă pentru cai, trăsuri şî alte ce suntu trebuincioase la drumu, pentru rădicarea Domnului; şî trecându ḑîlele aceste cu vade, purcede Domnulu din Ieşî câtră Ţarigrad cu toată Curtea, familia şî averea sa, d'intru care nimine nu cutează înaintea ochiloru lui să ieî macar preţu de unu bănu, şî iesă din Curte prin poarta ce mică ce este de câtră amiaḑă-ḑi, şî toţi boierii şî dregătorii de Oaste, elu pitrecu o milă de locu din oraşu, şî descălecându de pe cai, îi sărută mâna cu mare cinste, şî să despărţăscu luându'şî voe de la dânsulu asămine ca şî când ar fi şaḑându în Scaunu; iar elu le mulţămeşte pentru cinstea care i'aŭ ara-

www.dacoromanica.ro

tatŭ şĭ pentru pîtrecerea ce aŭ avutŭ cu dânşii, şĭ îĭ sfătueşte cu politică după obiceiŭ, ca să fie ascultători la poroncele Imparatului şî a Domnului celuĭ noŭ; şĭ după acea să întorcŭ boierii iarăşĭ înapoĭ la leşi, iar pentru dânsulŭ lasă doĭ petrecători ca s'âĭ poarte grijă pentru conacŭ şî pentru gătirea meseĭ.

Întru această călătorie, să păzâşte capigi-başa ca să nu să întâlnească Domnulŭ celŭ noŭ cu acelŭ mazîlitŭ; iar întâmplându-să una ca aceasta, apoĭ acela încungiură pe cesta-l-altŭ, şî îĭ face locŭ. După ce trece Dunărea d'incolo, are voie ca să trimeată înaînte la Ţarigrad pe unii din slugile sale la Viziriulŭ şî pe la alţĭ prietinĭ buni, dacă are, ca să înduplice pe slugele cele maĭ marĭ de la poarta otomanicească.

Şî dacâ ştiŭ îĭ cum vorŭ sătura lăcomia de banĭ acelorŭ maĭ marĭ ce suntŭ la vâslă, atunce îĭ pre lesne dobândescŭ poroncă câtră capigi-başa, ca să aducă pe Domnŭ la palatulŭ sâŭ; iar dacă nu potŭ scoate poronca acea, apoĭ ajungându capigi-başa la Cetate cu Domnulŭ, aşteaptă cu tăcere până când face înştiinţare cu una din slugele sale luĭ chihaia, ţicându că aŭ adusŭ pe Domnŭ până acolo şî aşteaptă poronca vizirului cum să urmezâ cu dânsulŭ.

Şî dacă este Domnulŭ pârâtŭ cu vre-o vină maĭ mare, sau dacă voiescŭ turcii ca să scurgă de la dânsulŭ banĭ maĭ mulţĭ, atunce să dă poroncă luĭ capigi-başa ca să'lŭ strâjuiască (şî aceasta să face numaĭ atunce când voiescŭ turcii să urmezâ cu dân-

www.dacoromanica.ro

şulŭ mai cu milostivire) în casa luĭ capigi-başa sau a luĭ baş-bachiculi, adecâ a Visterniculuĭ; iar dacâ voieşte Împaratulŭ ca sâ sîmţascâ Domnulŭ mânia luĭ, apoĭ îlŭ baga pe dânsulŭ în cele şâpte turnurĭ, unde nimine nu poate sâ şadâ la prinsoare, fârâ numaĭ din însuşĭ poronca Împaratuluĭ; însâ macar sâ fie elŭ orĭ şî unde la popreală, tot nu poate sâ fie lesne întru altŭ chipŭ slobodŭ. de cât numaĭ prin banĭ mulţĭ şî darurĭ marĭ.

Şî dacă poate scapa la urmâ, trâieşte slobodŭ în curtea sa, pânâ când maĭ gâsâşte vreme cu prilejŭ ca să ie Domnia.

Şî macar câ sâ aflâ scosŭ din Domnie, dar când merge la Biserica Patrierheascâ, şâde în strana ce Domneascâ, întru care nimene altulŭ nu poate sâ şadă, fârâ numaĭ când este la Ţarigradŭ vre unulŭ din cea-l-alţĭ Patriarhĭ.*)

Asâmine cinste are şî Doamna luĭ, avândŭ în tinda Bisericeĭ stranâ osâbitâ pentru dânsa, care este maĭ înaltă de cât cele-l-alte stране.

Osâbit de acestea, şî casa îşĭ zîdeşte dupâ plâcerea sa, şî o împodobeşte pe cât îĭ este la putinţă; şî are pitrecerea sa slobodă cu soliĭ Curţilorŭ Europeĭ, adecâ aĭ franţujilorŭ, aĭ inglejilorŭ, aĭ Veneţieĭ şi cu alţiĭ; pentru câ turciĭ credŭ, câ unulŭ ce sâ aflâ trâindŭ în Ţarigradŭ, nu poate sâ

*) Lesne să vedi că cuvântulŭ „Patriarhŭ“ nu are nicĭ o înţălegere ce poate că vre să zică Domnŭ de Moldova şî de ţara Munteneascâ; căcĭ după acestŭ feliŭ de urmărĭ ale turcilorŭ, nu poate să fie lipssă la Ţarigrad de Domnĭ drepţĭ saŭ ai mazilieĭ.

www.dacoromanica.ro

facă nici o lucrare împrotiva porții otomaniceștĭ. Și când merge unde-va, ie cu sine patru sau și mai multe din slugile sale, și dacă voiește, încalică pe calŭ împodobitŭ cu cele mai frumoase tacâmurĭ; și împreună cu toate slugile sale, poartă straie orĭ și din care boĭe, după cum voiește, pe când celora-l-alți hristiani este poprilŭ să poarte straie verdĭ și cibote galbine. Când merge elŭ la curtea vizirului, descalică la scară, și i să dă titlŭ Domnescŭ de cătră Chihaia și de alții; și i să dă cafe și altele după obiceiulŭ turcescŭ, dându'i toată cinstea care obicinuiescŭ turcii a o da Domnilorŭ celorŭ stăpânitorĭ. Mai înainte aveu, atât Beizadelele Domnilorŭ cât și Domniĭ ceĭ mazîliți, de la visteria împărătească o leafă hotărâtĭ pe toată ziua, de la cinci până la ședce taleri împărățeștĭ; însă mai la urmă s'au rădicatŭ acestŭ obiceiŭ. Și de birŭ este slobodŭ cu toți oamenii săĭ, și până în vremea de acum; și poate din viile împărățeștĭ să'și facă vinŭ pentru curtea sa, iar să'lŭ vândă nu este volnicŭ; însă aceasta nici Domniĭ nu o aŭ cerutŭ nici odată, pentru că la Moldoveni, și mai ales la obrazele cele marĭ, totŭ feliulŭ de vândare să socotește a fi necinstită, osăbit de vândarea pâneĭ care facŭ pe moșiele loru.

Și atunce are unŭ Domnŭ și mai mare norocire când nu să vădește la ivală vina pentru care să'lŭ mazîlească, ce satură numaĭ lăcomia vizirului; pentru că după obiceiulŭ turcescŭ, schimbându-să vizirulŭ foarte des, apoĭ vizirulŭ celŭ noŭ, ca să descopere înșelăciunea și vicleșugurile celuia-l-altŭ, face îndată

www.dacoromanica.ro

cercetare pentru cele ce aŭ luatŭ cu strîmbatate peste soma hotârâtă, de la Domnulŭ Moldoveĭ şĭ alŭ ţârĭĭ Munteneştĭ. Sĭ apoĭ pentru ca să maĭ mărească elŭ vina celuia-l-altŭ, de multe orĭ iartă pe vre unŭ Domnŭ cu greşâle maĭ micĭ, şĭ descopere lăcomia celuia-l-altŭ, numaĭ ca sâ deĭ înţâlegere şĭ pentru îndestularea lâcomieĭ luĭ.

CAP VI.

Pentru Boeriele Moldovineştĭ, şĭ pentru stpânirile lorŭ.

Fiindŭ câ până aice amŭ pomenitŭ de multe orĭ pentru boierĭĭ Moldoveĭ, după cum şĭ în capetele următoare avemŭ sâ vorbimŭ încă şĭ maĭ de multe orĭ, pentru acea socotimŭ a fi de folosŭ, ca sâ arătâmŭ Cetitoriuluĭ celuĭ iubitorŭ de ştiinţâ, şĭ pentru boeriele lorŭ.

Ĭi să numescŭ în limbâ ţârĭĭ „boerĭ“, care nume este împrumutatŭ de la slavonĭ, prin schimbarea cuvântuluĭ celuĭ dreptŭ slavonescŭ, „boleriŭ.“

Noroadele slavoneştĭ obicĭnuieŭ în vremele vechĭ a numi cu acestŭ nume pe toţĭ magnaţĭĭ lorŭ.

Ivirea boierilorŭ lorŭ este neştiută, şĭ întunecată pentru lenevirea istornicilorŭ Moldovineştĭ; numaĭ atâta să-ştie câtŭ adiverează piadele noroadelorŭ celorŭ de prin prejurŭ, a serbilorŭ, şĭ a bulgarilorŭ, cum câ slujbele lorŭ suntŭ cu mult maĭ vechĭ de câtŭ discâlicarea în Moldova.

Însă stâpânitorĭĭ aceĭ de mult aĭ Moldovieĭ, nu împârţâŭ dregătoriile cele maĭ de frunte ale Curţiĭ,

www.dacoromanica.ro

așa numaĭ pe la boeriĭ lorŭ. Însâ așa dupâ cum sâ urmezâ cu ele în ḑiua de astâḑĭ, suntŭ așaḑate de Alexandru I, Celŭ Bunŭ, dupâ ce aŭ primitŭ elŭ de la Ioan Paleologulŭ numele de Despotŭ și Corona Crâiascâ, voindŭ ca sâ'și întocmească toatâ Curtea Sa, dupâ obiceiurile curțiĭ împârâtești.

Și povestirea aceasta o v'a crede fiește-care pre lesne, numaĭ de v'a alâtura cu amăruntulŭ cu boeriele aceste de acum ale Moldovenilorŭ, pe cele ce erau maĭ'nainte la împarațiĭ greceștĭ, pe care le'aŭ scrisŭ Curopalatŭ, și Gheorghie Codin într'u o carte osăbită. Și apoĭ acela v'a afla la amândouâ tot unŭ nume, și tot o slujbâ a boerilorŭ celorŭ marĭ; care atât la Divanŭ staŭ lângâ Domnŭ, cât și prin ținuturĭ împlinescŭ poroncile luĭ, și slujâscŭ Curțeĭ. Drept acea, iĭ sâ împărțâscŭ acum în Moldova, ca sĭ odinioară la Greci, în boerĭ de Sfatŭ și în boerĭ de Divanŭ.

Boeriĭ de Sfatŭ, adecâ aceĭ care suntŭ în trebile țârii sfetniciĭ ceĭ din lăuntru aĭ Domnieĭ, suntŭ aceștĭ șăpte, adecă:

I. Logofătulŭ celŭ Mare, este înaintea tuturorŭ celora-l-alțĭ, și la toate sfaturile este Prezidentŭ și directorŭ, carele întâiŭ pune înainlea cerora-l-alțĭ sfetnicĭ, pricina acea pentru care este sâ facâ sfatŭ din poronca Domnească; și dupâ ce aude elŭ hotârârea fiește-câruia, înștiințazâ pe Domnŭ pentru hotârârea ce s'aŭ făcutŭ. Și când este trebuință ca sŭ fie Domnulŭ rugatŭ în numele tuturorŭ boerilorŭ pentru oare-care pricinŭ, apoĭ numaĭ sîngurŭ elŭ

www.dacoromanica.ro

poate să facă ace aratare. şi pentru acea i s'aŭ şi datŭ numele Grecescŭ „Logofeta“. Elŭ mai are şi trebuinţa hotârâtului şi desfacerea pricinilorŭ, atât pentru stăpânirea ţarinilorŭ, cât şi pentru datoria ce este la munca lorŭ. Şi curteniĭ încă suntŭ sub stăpânirea luĭ, adecă aceĭ care n'aŭ ajunsŭ în starea boerească. Şi pentru sămnulŭ boerieĭ luĭ, poartă la grumazŭ gherdanŭ cu lanţŭ de aurŭ, şi în mâna sa toiagŭ aurităŭ. Cândŭ era Moldova încă deplin în floarea eĭ, era sub această boerie şi oblăduirea cetăţiĭ Moncastrom, ce să ţice acum Acherman; însă după ce aŭ luatŭ turciĭ cetatea de la Moldoveni, i s'aŭ datŭ ţăciuiala din ţinutulŭ Cernăuţului.

II. Vorniculŭ de Ţara-de-Josŭ; poartă grijă la Curtea Domnească, pentru toate trebile acesteĭ eparhiĭ, şi are sub sîne toate curţile cele dregătoreşti ce suntŭ în partea aceasta a ţăriĭ, şi înaintea luĭ să aducŭ toate pricinile lorŭ cele de judecata politiciască. Elŭ răspunde la pricinile cele de osîndire, şi poate să hotărască pedeapssa morţiĭ la talhari, la ucigaşi, şi la prădătoriĭ de Biserică şi la alţi făcătorĭ de râle, şi fără de a întreba pe Domnŭ. Pentru sămnulŭ boerieĭ luĭ, poartă toeagŭ aurităŭ; şi o dinioară când să ţine Besarabia de Moldova, era asupra luĭ oblăduirea cetăţiĭ ce să ţice Chilia, iar de când s'aŭ luatŭ Besarabia de la Moldoveni, i s'aŭ datŭ Bârladul sub stăpânire; însă, pentru că elŭ trebuĭ să fie necontenit la Curte, după slujba ce are, pune în locŭlŭ săŭ pe alţiĭ doĭ din boerĭ.

III. Vorniculŭ de Ţara-de-Sus; are aşâmine pu-

www.dacoromanica.ro

tere în eparhia sa, ca şî vorniculŭ de Ţara-de-Jos, şî încâ poartă în mână toiagŭ auritŭ, pentru cinstea boerieĭ luĭ, şî sub stăpânirea sa este ţînutulŭ Dorohoiuluĭ.

IV. Hatmanulŭ, sau Arhistrategiculŭ a toată Oastea. Această dregătorie o ave în vremele împăraţilorŭ greceşti, ispravniculŭ celŭ mare alŭ curţiĭ împărăteşti. Elŭ este vârfulŭ tuturorŭ calaraşilorŭ, şî are sub stăpânirea sa pe toată Oastea ce cu leafă, atât călărimea cât şî pedestrimea. Are oblăduirea asupra ţînutuluĭ Sucevii, şî când merge la Curte poartă în mână toiagŭ auritŭ.

V. Postelniculŭ celŭ Mare; orânduieşte toate în Curtea Domnească, şî are sub sîne pe toate slugele cele din lăuntru ale Curţiĭ, şî pe calaraşiĭ care suntŭ orânduiţi pentru poşta Ţarigradului şî a Crâmuluĭ, ce să numescŭ beşlii. La Sfatulŭ celŭ de taină, nu are elŭ nicĭ locŭ de şîdere, nicĭ cuvântŭ de răspunsŭ. Însă de multe orĭ este şî elŭ primitŭ, orĭ cu învoiala celora-l-alţĭ, sau din porunca Domnească, şî atunce trebuĭ să'lŭ socotească vechilŭ în locŭlŭ Domnuluĭ; şî are purtare de grijă, ca ceĭ-l-alţĭ sfetnicĭ cât de curând, şî după voinţa Domnuluĭ sâŭ, să hotărască pricinile cele maĭ pătrunzătoare ale Ţării. Elŭ are oblăduirea Ieşuluĭ, şî este celŭ maĭ alesŭ judecătorŭ alŭ făcuitorilorŭ luĭ. La Curte elŭ poartă toiagŭ de argintŭ.

VI. Spatariulŭ celŭ Mare; este orânduitŭ asupra celorŭ purtători de spada Domnească, şî are stăpânire peste giumătate de ţînutulŭ Cernăuţuluĭ. La

www.dacoromanica.ro

Praznicile cele mari ce să ţicŭ Despotice, să îmbracă în haine de firŭ, şi cu unŭ turban cu pietre scumpe, şi la vremea în care ascultă Domnulŭ Dumneḑeeasca Liturghie sau şăde la masă, poartă spada Domnească.

VII. Paharniculŭ celŭ mare: la Praznicele cele mari, dă elŭ întâiŭ Domnului paharulŭ cu vinŭ, şi are supt sîneş pe ceĭ-l-alţĭ paharnicĭ, şi toate viile Domneştile are în purtarea de grijă a sa, silindŭ ca să să lucrezâ cu rânduială şi să să culeagă la vreme. Şi pentru acea toţĭ vierii staŭ supt stăpânirea luĭ, şi nimine nu este slobodŭ în toată ţara să'şĭ culeagă via sa, până nu va lua voe de la dânsulŭ prin oare-care darŭ micŭ, care voe să dă de la dânsulŭ mai ales la 14 ţile ale lunei luĭ Septemvrie, şi aceasta îĭ pricinuieşte luĭ destul venitŭ, şi osăbit de aceasta are şi stăpânire asupra ţinutuluĭ Cotnariŭ.

VIII. Cu aceştĭ şăpte sfetnicĭ să mai socoteşte şi Visterniculŭ celŭ Mare. Acesta strânge baniĭ venituluĭ Domnescŭ, şi plăteşte acolo unde i să poroncĕşte de la Domnŭ, şi are sama cheltuielelorŭ şi a veniturilorŭ, şi toţĭ scriitoriĭ visterieĭ ce să ţicŭ diaci de visterie, trebuĭ să asculte de poroncele luĭ, şi numai pentru că are la mâna sa cheile de la casa sfatuluĭ de taină, pentru acea să socoteşte şi elŭ ală optulea între sfetnicĭ; însă nu are între dînşiĭ nicĭ locu de şădere, nicĭ cuvântŭ. Iar când este la sfatŭ vre-o pricină de a le visterieĭ, atunce şi elŭ şăde de'mpreună; însă nu pentru că să fie şi elŭ sfătuitoriŭ, ce numaĭ ca să asculte poroncele celor-l-alţĭ şi să să împlinească.

www.dacoromanica.ro

Starea I. a Boerilorŭ de Divanŭ.

După aceştĭ optŭ sfetnicĭ, urmează boerĭi de divanŭ, care să împartŭ în trĭi stărĭ. Starea ce d'intâiŭ, care sâ numesceŭ Boerĭ Marĭ, sîntŭ aceştia:

I. Stolniculŭ celŭ mare: este orânduitu peste cuhnea Domnească şî peste oamenĭi eĭ, şî orânduieşte bucatele pentru masa Domnească pe la sârbătorĭ şî la alte veseliĭ ale curţeĭ, şî le încrede pe dânsele prin gustare, şî stă la masă până la alŭ trĭilea paharŭ.

II. Comisulŭ celŭ mare: are în purtare de grijă toate grajdiurile şî tacâmurile cailorŭ, slugile lorŭ, fierarĭi şî carâtaşii; elŭ este orânduitŭ peste Branişte, unŭ şâsŭ pentru fânaţŭ ce este lângă Prut, şî poartă grijă de să cosâşte pe dînsulŭ fânulŭ pentru grajdiulŭ Domnescŭ. De acolo este hotărîtŭ pentru dînsulŭ unŭ venitŭ ştiutŭ. Peste aceasta, mai are încă la câte trĭi anĭ, câte 20 talerĭ de la fieşte-care moară cu dubas, de care sîntŭ pe Prut în destul de multe.

III. Medelniceriulŭ celŭ mare: la Praznicile şî veseliile cele marĭ, dă Domnuluĭ de spalatŭ înainte de masă, şî are pe jumătate venitulŭ de la Ştefăneştĭ.

IV. Cluceriulŭ celŭ mare, care s'arŭ pute ţice şî ispravnicŭ mare alŭ curţeĭ: este asupra tuturorŭ camarilorŭ Domneştĭ, întru care să păstreadă legumele, untulŭ, mierea, brânza, sarea, şî alte ca aceste, şî

www.dacoromanica.ro

poartă grijă ca să să strângă toate dobile la vremea lorŭ, şî să să păstreḑă bine, şî dă din trânsele când este de trebuinţă, sau când îĭ poronceşte Domnulŭ. Domniĭ au rânduitŭ luĭ ḑăciuelele oilorŭ care le ţînŭ lăcuitoriĭ ţaranĭ de pe lângă munte.

V. Sardariulŭ campĭ-dux, ce se înţălege General-leitenantŭ, după obicĭnuirea limbelorŭ Europeĭ: este maĭ mare poroncitoriŭ peste călărimea din ţînuturile Lăpuşneĭ, a Orheiuluĭ şî a Soroceĭ; elŭ apără ţara care este între Prutŭ, între Nistru şî între Beserabia, de năvălirile tatarilorŭ de Crîm şî de Bugeag.

VI. Sulgeriulŭ celŭ mare: este asupra cassapilorŭ, şî are datorie ca să aibă purtare de grijă să fie vite de tăietŭ pentru masa Domnească, şî să împărţească carnea pe la ceĭ ce au tainŭ din curte.

VII. Iitniceriulŭ celŭ mare: strănge grâulŭ care este pentru trebuinţa Domnească, şî poartă grijă ca să să puie prin jîtniţe.

VIII. Pitarilŭ celŭ mare: este asupra pităriilorŭ, şî poartă grijă ca să fie făină şî ca să să facă în toate ḑilele pâne proaspătă, atât pentru masa Domnească cât şi pentru ceĭ-l-alţĭ taingiĭ.

IX. Şatrariulŭ celŭ mare: are purtare de grijă pentru corturile Domneştĭ, şî la drumŭ pentru armele cele marĭ şî cele micĭ; aşaḑă taberile, şî are slujba de unŭ feld-ţaig-maister, cât şî ca unŭ General-vcartir-maister.

X. Armaşulŭ celŭ mare: este poroncitoriŭ celor-l-alţĭ armăşeĭ care sântŭ ca la vre-o 60. Când este cine-va judecatŭ la moarte, atuncea are elŭ da-

www.dacoromanica.ro

torie, ca să poarte grijă pentru plinirea hotărîrei Domneşti. Peste aceasta mai are elŭ purtare de grijă şi pentru temniţe, şi pentru tabulhana, adecă muzica Ienicerilorŭ.

XI. Logofătulŭ alŭ doilea: este în locul Logofătului celŭi Mare. Când are acela împiedicare de alte trebi mai mari, atunce rânduieşte elŭ pe acesta în locul sâŭ, ca să hotărască arăturile şi moşiile;

XII. Uşăriulŭ saŭ Portariulŭ celŭ mare: este asupra celor-l-alţi uşări, şi poartă grijă pentru capigi-başa şi alte agale, ce să trimetŭ de viziriulŭ de la curtea împărătească.

XIII. Aga: ie aminte pentru străjile din Ieşi, şi este poroncitoriŭ peste seghaniĭ de scuteală, care slujăscŭ fără de leafă, numai pentru ca să fie sloboḑi de birŭ. Elŭ hotăreşte pricinile cele mai mici a lăcuitorilorŭ din Ieşi, şi dacă întâlneşte elŭ pe uliţe pe vre-unŭ omŭ necuviosŭ, saŭ batŭ, ălŭ pedepsseşte pe unulŭ ca acela pe locŭ, măcar se fie ori de unde. Peste aceasta săvârşăşte elŭ toate acele ca şi unŭ Ieniceriŭ-aga la turcĭ.

XIV. Postelniculŭ alŭ doile: isprăveşte slujba Postelniculŭi celŭi Mare, şi ie aminte peste toată curtea. Insă slujba luĭ ce mai aleasă este ca să ducă în lăuntru la Domnŭ pe Boerii cei Marĭ care sântŭ scoşi din slujbe, şi pe ceĭ-l-alţi dregătorĭ aĭ ţăriĭ; şi când are-vre unulŭ d'intre dînşiĭ ca să se roage pentru ceva la Domnŭ, atuncea elŭ are datorie ca să ducă înlăuntru cererea lorŭ, şi să le aducă răspunsŭ înapoi.

www.dacoromanica.ro

XV. Logofătulŭ alŭ triilea sau secretariulŭ Domnescŭ: pecetluieşte scrisorile Domneşti cu pecetea ce mică, le scrie, şî le dâ la Domnŭ ca sâ le iscălească. Elŭ mai este orânduitŭ peste camară şî peste uricari, adecă scriitorii ceĭ de hrisovurĭ; isprăveşte pricinile Monastirilorŭ, şî duce înlăuntru la Domnŭ pe Mitropolitulŭ, pe Episcopĭ şî pe ceĭ-l-alţĭ barbaţi Bisericeştĭ; şî când vinŭ soli de pe la alte curţi, atunce elŭ are purtare de grijă pentru dânşiĭ, ca sâ le facă ţeremoniile după obiceiulŭ curţeĭ, şî poartă la sîne în lanţŭ de aurŭ pecetea cu care pecetluieşte elŭ anaforalele sau hotărârile cele de judecată, pe care le isprăveşte Logofătulŭ celŭ Mare cu mâna sa.

XVI. Căpitanulŭ de darabanĭ: ocărmuieşte pe darabanĭ, care nume este alcătuitŭ din cuvântulŭ celŭ nemţescŭ: „trabant“ şî sâ înţelege pedestraşŭ, care străjuiescŭ la curtea Domnească. Elŭ cearcă străjile ţîua şî noaptea, le rânduieşte şî le schimbă; şî când lipssâşte aga din oraşŭ, atuncea este elŭ deplin în locŭlŭ luĭ.

Toţi boerii aceştĭ de sus pomeniţi sîntŭ starea I. şî sâ numescŭ Boerĭ Marĭ; şî osâbit de cinstea care li o dâ lorŭ oficia sau dregătoria lorŭ, maĭ aŭ încă şî acéstâ putere că în tótâ Moldova pe unde sîntŭ cu aşâţare, sâ judece pe supuşiĭ lorŭ, şî sâ le hotărascâ pricinele. Insâ boerii de starea II şî III. nu au puterea aceasta.

Sardariulŭ, logofâtulŭ al doilea, Logofâtulŭ alŭ triilea, Postelniculŭ al doilea, cum şî Căpitanulŭ de

www.dacoromanica.ro

darabanĭ, macar că sântŭ supt ascultarea altora şĭ aŭ asămine slujbe ca şĭ Boerĭĭ ceĭ Marĭ, care auĭ tot aceleşĭ dregătorĭĭ, şĭ arŭ fi maĭ mult să să socotească în starea a doua, însă pentru că slujbele lorŭ le daŭ maĭ multă cinste, de cât ale celora din starea a doua, şĭ pentru că în toate ḑîlele sântŭ maĭ mult pe lângă Domnŭ, pentru acea aŭ şăderea lorŭ între boerĭĭ din starea acestă d'intâiŭ.

Osăbit de acea ce amŭ pomenitŭ maĭ sus, să maĭ socotescŭ în aceasta stare şĭ vamişulŭ, şĭ Caminariulŭ, carele strânge la sîne ḑăciueala Domnească din ceară; însă nicĭ unulŭ d'intre dânşiĭ nu aŭ locŭ ştiutŭ în divanŭ, ce trebuĭ să steĭ la locŭlŭ unde le poronceşte lorŭ Domnul. Însă maĭ sus de Sardariŭ nu potŭ încâpe.

Starea a II a Boeriloru de Divanu.

Spatariulŭ alŭ II poartă spada Domnească în sârbătorile cele maĭ micĭ, şĭ în lipssa Spatariulu celuĭ Mare, isprăveşte toate slujbele aceluia.

Paharniculŭ alŭ II. asămine urmează în slujba Paharniculuĭ celuĭ Mare; şĭ maĭ ales are purtare de grijă pentru viile Domneştĭ care sântŭ pe lângă Huşŭ, şĭ pentru lucrarea şĭ culegerea lorŭ ca sa fie la vreme.

Vistierniculŭ alŭ II. poartă sama cheltuielelorŭ visterieĭ, triĭ lunĭ după vistierniculŭ III. şĭ le scade la Vistierniculŭ celŭ Mare; care orânduială asămine să urmează cu toţĭ ceĭ-l-alţĭ slujbaşĭ iconomĭ.

Stolniculŭ alŭ II. are purtare de grijă în toate ḑîlele pentru cuhnea Domnească, orânduieşte bucatele

www.dacoromanica.ro

pentru Domnŭ, le aşaḑă pe masă, şî le încrede întâiŭ prin gustare.

Comisulŭ alŭ II. face slujba Comisuluĭ celuĭ Mare, şî în toate ḑilele are privighiere pentru grajdiulŭ Domnescŭ, şî când voeşte Domnulŭ să meargâ unde-va calare, atunce îĭ pune elŭ şâoa pe calŭ, şî îlŭ aduce luĭ înainte. Leafa luĭ este a tria parte din venitulŭ Comisuluĭ celuĭ Mare.

Medelniceriulŭ alŭ II.

Cluceriulŭ alŭ II.

Sulgeriulŭ alŭ II.

Jitniceriulŭ alŭ II. şî

Pitariulŭ alŭ II. asămine ca şî vistierniculŭ alŭ II. trebuĭ să poarte slujba trieĭ luniĭ, după dregâtoriĭ ce suntŭ cu asâmine nume în starea III.

Armaşulŭ alŭ II. are izvodŭ pentru toţi ceĭ ce şâdŭ la închisoare, şî este sâ să pedepssască, şî îĭ arată în tóte Sâmbetele sara la Domnŭ, şî îlŭ întreabâ pe dânsu, ca s'ăĭ poroncească ce să urmezâ cu robiĭ. Când este sâ sâ aducă cine-va înaintea Domnuluĭ, pentru vre-o greşală, atunce elŭ aduce pe unulŭ ca acela împreună cu vre-o câţi-va armaşeĭ.

Uşăriulŭ alŭ II. în lipssîrea uşăriuluĭ celuĭ mare poartâ elŭ toată slujba aceluia.

Boeriĭ de starea a III.

Postelniculŭ alŭ III. să aflâ ḑiua şî noaptea în curtea Domnească, împreună cu alţi doĭ postelniciĭ, şî slujba lorŭ este aceasta: cândŭ are să spuie Domnulŭ ceva Postelniculŭ celuĭ Mare, atunce îĭ aducŭ

www.dacoromanica.ro

poronca acea la dânsulŭ. Încă şi pentru alte poronci Domneşti care li se spunŭ lorŭ de câtră slugele Domnuluĭ, aŭ purtare de grijă ca să să plinească şi să aducă răspunsulŭ lorŭ la Domnŭ. Pentru acea, aceştĭ trĭĭ, aŭ voie slobodă ca să între în cabinetulŭ celŭ mare, care la alţĭ boerĭ nu le este slobodŭ.

Spatariulŭ alŭ III. în toate ţîlele poartă spada Domnească; pentru acea, osâbit de boeria luĭ, mai are şi alte dregătorĭĭ între slugele Domneşti.

Păharniculŭ alŭ III. este asupra viilorŭ Domneşti de la Bacăŭ şi de la Trotuşŭ, şi porunceşte vierilorŭ ca să culeagă poama la vreme, şi să o calce.

Visterniculŭ alŭ III. este sub ascultarea Visterniculuĭ celuĭ Mare, şi este datorĭŭ ca s'âĭ deĭ samă pentru slujba dregătorieĭ sale, şi după ce poartă Visterniculŭ celŭ Mare sama cheltuielelorŭ visterieĭ trĭĭ luni, apoĭ o dă visterniculuĭ alŭ III. şi purtând-o elŭ o lună, o ie de la dânsulŭ asupra sa, visterniculŭ alŭ II. şi aceasta precum amŭ ţîsŭ mai sus, după trecerea unuĭ şvertŭ de anŭ o dă iarăşi visterniculuĭ alŭ III. şi acesta iarăşi după 30 de ţîle, dă sama acea încredinţată luĭ la Visterniculŭ celŭ Mare; şi întru acestŭ chipŭ, necontenit, să pitrece slujba visterieĭ prin aceştĭ trĭĭ visternicĭ; aşa că purtând-o ceĭ doĭ maĭ marĭ câte trĭĭ luni, ajunge apoĭ la acestŭ maĭ micŭ două luni. Asămine o dudială să păzâşte şi la cele-l-alte dregătorĭĭ, precum aratâ maĭ jos.

www.dacoromanica.ro

Comisulŭ alŭ III. are asămine slujbă ca şi Comisulŭ alŭ II.

Sulgeriulŭ alŭ III. şi

Itniceriulŭ alŭ III. facŭ slujbele celorŭ mai mari cu boeria aceasta, ca şi Visterniculŭ alŭ III. ajungându slujba tot de-una a patra lună.

Camaraşulŭ de sulgerie, înpărţâşte carnea după cântariŭ.

Camaraşulŭ de jîtniţe, are sama pănei care este în jîtniţile Domneşti. Pentru leafa sa, are de la fieşte-care carŭ, căte 30 aspri.

Patru Vornicĭ de poartă, sîntŭ cu şăderea dinafară de curte, şi disfacŭ acolo pricinile cele mai nouă, pedepssăscŭ pe curve, pe femeile care cu sîla să necinstescŭ cu pacatulŭ curvieĭ, sau de bună voie să pleacă a fi ţiitoare; le înpreunează prin cununie cu făcătoriulŭ pacatuluĭ aceluia, dacă sîntŭ de stare proastă. Iar dacă este vre o parte unŭ obrazŭ cinstitŭ, atunce înştiinţază pe Domnŭ; şi când şăde Domnulŭ în scaunulŭ celŭ de judecată, staŭ şi iĭ de o parte, ţîcŭ Norodului să tacă, şi aducŭ în Divanŭ pe jăluitorĭ. Când vre-unulŭ d'intru acia zăbăveşte şi nu vine cu părăşulŭ său la vade înaintea Domnuluĭ, atunce iĭ pe acela ălŭ însămnează în condica lorŭ, pentru că celŭ ce nu să arată la vade, să face prin acea vinovatŭ neascultârii către Domnie şi este ramasŭ de judecată. Pentru slujbele aceste le să dă lorŭ ca o leafă adetulŭ din târgul Romanul.

Pe toţi boeriĭ aceştĭ de mai sus pomeniţĭ, iĭ ţine ţara pentru slujbele Domneşti, şi pentru acea

www.dacoromanica.ro

rar poate să ajungă cine-va la aceste dregătorii, de nu va fi neamŭ de boerŭ, macar de şî este la voia Domnească, ca orî şî cui, încă şî celorŭ maî proştî, să deî vre o boerie de aceste.

Jupânesele lorŭ au fieşte-care locŭ de şădere după starea barbaţilorŭ lorŭ, în şala Doamneî, care este în harem, Ghinecheo.

Osăbit de boeriî aceştî obicĭnuiţî ce amŭ ţîsŭ maî sus, care slujăscŭ la curtea Domnească, maî au Domniî şî slugî de casă, care să chiamă boerenaşî, numaî din neamulŭ boerescŭ, ce şî din birnicî, şî din oamenii ceî maî de jios, să priimescŭ întru această stare; prin care asămine dobândescŭ putere şî voinicie boerească.

Acestia sîntŭ:

Camaraşulŭ celŭ mare: este asupra slugilorŭ Cabinetuluî celuî mare, şî asupra Visterieî Domneştî, ce este deosăbită de cea-l-altă Vistierie a Ţării. Elŭ dă poroncî pe la curteniî ceî de la camară, şî pe la boeriî ceî din starea cea maî mică; aşadă cumpenele şî măsurele negoţîtorilorŭ, după care trebuî sâşî vândă marfa lorŭ; ie aminte ca să nu vândă cu alte cumpene şî cu cotŭ vicleanŭ, şî pedepssăşte după pravilă pe călcătoriŭ. Negoţitoriî cazaclii care aducŭ în Moldova negoţurî de prin oraşele Cîzăceştî şî din Rossia, staŭ şî acia supt poronca luî.

Vatavulŭ de Aproдî: este asupra Aproдîlorŭ de Divanŭ, şî are maî asămine slujbă ca şî unŭ ceauşŭbaşa la poarta Ottomanicească. Elŭ înplineşte datoriile

www.dacoromanica.ro

celorŭ jâluitorĭ, cu volnicia judecâţiĭ, şî la toţĭ ceiĭ ce sănţŭ înpreună judecătorĭ la Divan, le aratâ elŭ loculŭ lorŭ. Pentru sâmnulŭ dregâtorieĭ luĭ, poartâ în mânile sale biciŭ cu mânunchiulŭ învâlitŭ cu argintŭ.

Vatavulŭ de stolniceĭ: este maĭ mare peste slugile mesiĭ, şî când ducŭ aceştia bucatele din cuhne la masa Domneascâ, merge elŭ înaintea lorŭ ţiindŭ în mânile sale biciŭ, însâ nu legatŭ cu argintŭ.

Vatavulŭ de paharnicĭ: este poroncitorŭ peste paharnicĭ, adecâ acia ce daŭ pe la boerĭ paharele cu vinŭ, la masa Domnească, saŭ pe la alte oaspeţe.

Cupariulŭ: dâ Domnuluĭ în toate ţilele paharulŭ cu vinŭ când şâde la masâ, şî este maĭ mare peste pivniţa din Curte. Elŭ dâ pe la crâşmarĭ mâsurâ dreaptâ însămnatâ, cu pecetea Domneascâ; şî când gâsăşte pe vre unulŭ vânţîndŭ vinŭ, cu mâsură maĭ micâ de cât acea poroncită, atuncea pe unulŭ ca acela elŭ pedepssâşte elŭ dupâ pravilâ.

Cihodariulŭ: poartâ grijâ de cibote şî de papucĭ pentru Domnŭ, şî pentru toatâ curtea. Elŭ punĕ Domnuluĭ cibotele, (adecâ âl încalţâ), şî are subt sîne pe toţĭ cibotariĭ din Ieşĭ.

Medelniceriulŭ: de aceştia să obicĭnuieşte să fie trii sau patru. In toate ţilele îĭ punŭ masa Domneascâ, aducŭ apâ pentru spalatŭ, şî au supt paza lorŭ toate tacâmurile mesiĭ cele de argintŭ, blidele, talgerile paharele, precum şî feţele cele de masă, şărvetele, şî celo-l-alte podoabe pentru masă.

Camaraşulŭ din lăuntru: are pe mâna sa straiele, pietrele cele scumpe, şî alte juvaeruri Domneştĭ, şî

www.dacoromanica.ro

este mai mare peste slugile cămărilorŭ celorŭ de jios.

Vatavulŭ de copiĭ: este asupra slugilorŭ de la camara ce cu arme, şî din Divan. Venitulŭ luĭ curge dîn slujbele lorŭ, pentru că aceştia să trimetŭ foarte des pe la boeriĭ ce sâ aflâ la ţară şî sîntŭ chiemaţĭ de Domnŭ, şî vatavulŭ lorŭ are câte unu leŭ din şâsă leĭ, care le daŭ lorŭ fieşte-care boerŭ chiematŭ, după obiceiŭ.

Camaraşulŭ de dulceţĭ poartă grijă ca să sŭ aducă sara pe masa Domnească mâncările cele lucrate în zaharŭ, şî intru alte chipurĭ, şî are porţelenele supt mâna luĭ.

Camaraşulŭ de răfturĭ: are asupra sa şălile şî frăile sau răfturile, cele înpodobite cu aurŭ şî cu argintŭ, şî toate alte podoabe ale cailorŭ.

Pivniţariulŭ: este mai mare peste slujîtoriĭ de pe la pivniţĭ, iar elŭ stâ supt ascultarea cupariuluĭ. Butnariĭ şî alţĭ oamenĭ care lucrează în pivniţĭ, sîntŭ supt mâna luĭ. Pentru leafa sa are drojdiile vinuluĭ, din care face rachiŭ.

Logofâtulŭ de Visterie: este poroncitoriŭ celorl-alţĭ scriitoriĭ de visterie, pâstreadă catastivele cheltuielelor, şî stâ supt ascultarea Visterniculuĭ celuĭ Mare.

Camaraşulŭ de catastive: are la sîne toate izvoadele şî catastivele pentru osăbitele cheltueli Domneştĭ condica ostaşilorŭ; şî când sâ face adunarea oştilorŭ pentru cercetare, atunce ceteşte elŭ numele fieşte-câruia. Asâmine urmează şî când li să dâ leafa, dându după acea fieşte-câruia câpitanŭ condica ostaşilorŭ din ceata luĭ, pe care o scrie elŭ

www.dacoromanica.ro

însuşĭ cu mâna luĭ. Pentru ostineala sa, are de fieştecare câte unŭ talerŭ nemţăscŭ, adecă 2 leĭ, 10 parale.

Camaraşulŭ de luminare: samaĭ birului de cearĕ şĭ de soponŭ, ce să numeşte: „hlimen“, şĭ âlŭ cheltuieşte în lumînărĭ şĭ opaiţurĭ pentru Curte.

Vorniculŭ de târgŭ: stringe dejma din toată marfa care să vinde cu măsură şĭ cu cumpănă, ce să numeşte la Moldoveni „mortăsipie“; ie lumînărĭ de la camaraşulŭ de luminĭ, şĭ le înpărţăşte pe la slugile din Curte. Elŭ maĭ are datorie, ca să poarte grijă şĭ pentru luminile de focŭ ce sântŭ de trebuinţă pentru Curte, şĭ la vreme trebuincoasă, să le înpărţască prin odăĭ şĭ prin cuhnĭ.

Vatavulŭ de aproдĭ de târgŭ: este asupra slujitorilorŭ Divanuluĭ care stringŭ birulŭ şĭ alte dărĭ ale orăşănilorŭ, şĭ le aducŭ la visterie. Iĭ stau toţĭ supt Visterniculŭ celŭ Mare, înpreună cu vatavulŭ lor.

Vatavulŭ de paiĕ: are supt sine pe cei optŭ paiĕ Domneştĭ, care sântŭ îusuşĭ cu brâie de argintŭ, cu săbiĭ şĭ cu lănĕ cu mănunchiele şĭ vârfurile legate cu argintŭ şĭ poliite cu aurŭ.

Peutru slujba **Doamneĭ** sânt acestia:

Doĭ vornicĭ: care sântŭ şĭ maĭ marĭ peste ţînutulŭ Vasluiŭ.

Unŭ comisŭ: care poartă grijă pentru grajdiulŭ Eĭ, peutru carâtele şĭ pentru caĭ.

Doĭ cluceriĭ: care poartă grijĭ pentru hrana, atât pentru slugĭ cât şĭ pentru grajdiŭ.

. . . . . .

După acestia sântŭ slugile cele de neamŭ boe-

www.dacoromanica.ro

rescŭ care slujăscŭ la curtea Domnească, pentru ca să iasă maĭ la înalte trepte ale boerieĭ, adecă:

50. slugĭ ale Divanuluĭ, care stau înprejurulŭ Domnuluĭ căndŭ şăde în Divanŭ, şĭ chiamă în lăuntru pe boerii

24 slugĭ la camara ce cu arme

12 slugĭ la cabinetulŭ celŭ mare.

3 slugĭ la cabinetulŭ celŭ micŭ.

7 postelnicĭ maĭ marĭ.

24 postelnicĭ maĭ micĭ, sau şĭ maĭ mulţĭ, după cum voieşte Domnulŭ să aibă.

30 aproḑi de Divanŭ; care să asămănează cu ceauşiĭ turceştĭ; adecă, au datorie să aducă la Divanŭ pe ceĭ părîţĭ, care nu să arată la vade, şĭ să înplinească datoriile de pe la daternicii ceĭ răĭ de plată.

24 paharnicĭ, care slujăscŭ la masă şĭ daŭ pe la boerĭ paharele cu vinŭ.

24 stolnicĭ, care aducŭ bucatele de la cuhne la masa Domnească.

60 armăşăĭ, care ţînŭ la propială pe talharĭ, şĭ pe boerii care umblă să fugă, sau facŭ vre o greşală maĭ mare.

Uşării care ducŭ la gazdă şĭ slujăscŭ pe solii turceştĭ aĭ porţiĭ Ottomaniceştĭ, şĭ a Hanuluĭ tatarilorŭ de Crim.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro